

2022. KÜLÖNSZÁM

KÖZELÍTÉSEK

MILTON FRIEDMAN
EGYETEM

negyedéves, internetes folyóirat

KÖZELÍTÉSEK

LEKTORÁLT FOLYÓIRAT

Minden publikálásra beküldött kéziratot két felkért opponens lektorál.

ISSN 2498-7816

Kiadja a Milton Friedman Egyetem

Megjelenik évente két vagy négy alkalommal online formában.

FŐSZERKESZTŐK:

Laki Ildikó, A. Gergely András

FELELŐS SZERKESZTŐ:

Szűts Zoltán

SZERKESZTŐK:

Iwona Florek PhD – Wyzsza Szkola Gospodarki Euroregionalnej w Jozefowie – Lengyelország
Grajczjár István – Milton Friedman Egyetem
Hárskuti János – Milton Friedman Egyetem
Szatmári Péter – Milton Friedman Egyetem
Szegediné Lengyel Piroska – Milton Friedman Egyetem
Schottner Krisztina – Milton Friedman Egyetem
Bán – Forgács Nóra – Milton Friedman Egyetem

OLVASÓSZERKESZTŐ

Szűcs Katalin Ágnes

A SZERKESZTŐSÉG CÍME:

Milton Friedman Egyetem, 1039 Budapest, Kelta utca 2.

A KIADÓ NEVE:

Milton Friedman Egyetem
Székhelye: 1039 Budapest, Kelta utca 2.

A KIADÁSÉRT FELELŐS SZEMÉLY:

Schottner Krisztina rektor

A SZERKESZTÉSÉRT FELELŐS SZEMÉLYEK:

Laki Ildikó és A. Gergely András

Tördelő szerkesztő: Tárkányi Marietta

KAPCSOLAT:

Laki Ildikó (laki.ildiko@uni-milton.hu)

TARTALOMJEGYZÉK

Összefoglaló/Abstract	5-6
1. A kutatás indokai, céljai, hipotézisei és módszere.....	7
1.1. A kutatás indokai	7
1.2. A kutatás céljai	8
1.3. A vizsgálat népességi célcsoportja.....	9
1.4. A kutatás hipotézisei.....	9
1.5. A kutatás vizsgálati időszaka és módszerei	10
1.6. A kutatási tanulmány tagolása.....	10
2. Az emberi erőforrás jelentősége a gazdasági és társadalmi fejlettségben, a tudásfejlesztés fő tartalma	11
2.1. Emberierőforrás-elméletek a vizsgált témakör vonatkozásában.....	11
2.2. Az emberierőforrás-fejlesztés tartalma	14
2.3. Az emberierőforrás-fejlesztés tervezési kérdései a vizsgált témakört tekintve	16
3. A 15–64 éves munkavállalási korú népesség iskolai végzettségének vizsgálata	17
3.1. A népességvizsgálat fő tartalma, az elemzés adatai és módszerei	17
3.2. A munkavállalási korú népesség iskolai végzettségi szint szerinti vizsgálata	19
3.2.1. A különböző végzettségi szintű népességcsoportok számbeli változása	19
3.2.2. A különböző végzettségi szintű népességcsoportok aránybeli változása	21
3.2.3. A különböző végzettségi szintű népességcsoportok változásainak értékelése	23
3.3. A munkavállalási korú népesség vizsgálata a legmagasabb iskolai végzettség szerint	24
3.3.1. A legfeljebb általános iskolai (befejezetlen/befejezett) végzettségű népesség alakulása	24
3.3.2. Az érettségivel nem rendelkező, középfokú szakképzettségű népesség alakulása.....	26
3.3.3. Az érettségizett – szakképzett vagy szakképzetlen – népesség alakulása.....	27
3.3.4. A felsőfokú végzettségű népesség alakulása	29
3.3.5. Összefoglaló a munkavállalási korú népesség számának és arányának 2001–2019 közötti alakulásáról a legmagasabb iskolai végzettség szerint vizsgálva	31
4. A munkavállalási korú népesség munkaerőpiaci aktivitásának vizsgálata	36
4.1. A gazdasági aktivitás vizsgálata.....	36
4.1.1. A gazdasági aktivitási arány vizsgálata	36
4.1.2. Gazdasági aktivitási aránytartományok iskolai végzettség szerint.....	38
4.1.3. A gazdasági aktivitás vizsgálatának összefoglaló értékelése.....	39
4.2. A foglalkoztatottság vizsgálata	40
4.2.1. A foglalkoztatottsági arány vizsgálata.....	40
4.2.2. A foglalkoztatási arányok értékelése a legmagasabb iskolai végzettség szerint	42
4.2.3. A foglalkoztatási arányok viszonyszámai iskolai végzettség szerint	43
4.2.3.1 A foglalkoztatási viszonyszámok értékelése.....	45
4.2.4. A foglalkoztatás vizsgálatának összefoglalása és értékelése.....	48
4.3. A munkanélküliség alakulása végzettségi/szakképzettség szintek szerint.....	49
4.3.1. A munkanélküliség vizsgálatának összefoglalása	52
4.4. Különböző végzettségű népességcsoportok munkaerőpiaci jellemzőinek alakulása (továbbiakban: mp. j. a.).....	52
4.4.1. Általános iskolai végzettségű népességcsoport mp. j. a.	52
4.4.2. Középfokú szakmai végzettségű, érettségi nélküli népességcsoport mp. j. a.	54
4.4.3. Középfokú végzettségű, érettségizett népességcsoport mp. j. a.	55
4.4.3.1 Középfokú végzettségű, érettségizett, szakmai végzettség nélküli nép.csoport mp. j. a.	55
4.4.3.2 Középfokú végzettségű, érettségizett, szakmai végzettséggel rendelkező népességcsoport mp. j. a.	56
4.4.4. Felsőfokú végzettségű népességcsoportok munkaerőpiaci jellemzőinek alakulása	57

5. A kutatás összefoglalása, a hipotézisek igazolása, javaslatok.....	59
5.1. A kutatás eredményeinek összefoglalása	59
5.2. A kutatás értékelése, a hipotézisek igazolása, tudományos eredmények	61
5.3. Javaslatok további vizsgálatokra és fejlesztési programokra	62
Felhasznált irodalom.....	64
Mellékletek	66
Szövegközi táblázatok jegyzéke.....	66
Melléleti táblázatok jegyzéke	67
Ábrák jegyzéke	68
Táblázatok	69

MUNKAERŐPIACI AKTIVITÁS ÉS ISKOLAI VÉGZETTSÉG

Kutatási tanulmány

Összefoglaló

A kutatás a magyarországi aktív – munkavállalási korú, 15-64 éves – népesség mint emberi erőforrás munkaerőpiaci aktivitását vizsgálja az iskolai végzettség/szakképzettség függvényében.

A kutatás egyik indoka az volt, hogy magyarországi viszonylatban húsz éves időtávlatban még nem vizsgálták az iskolázottság/szakképzettség hatását a munkaerőpiaci eredményességre, ugyanakkor annak minősége az egyén és a társadalom számára meghatározó.

Az iskolázottság/szakképzettség munkaerőpiaci hatásának pontos meghatározásához először részletesen vizsgáltuk a hazai munkavállalási korú népesség számának és arányának alakulását iskolafokok, illetve a legmagasabb iskolai/szakmai végzettség szerint. Megkülönböztetett módon elemeztük a népességváltozás iskolai végzettség szerinti tendenciáit.

Bemutatjuk és elemezzük, hogy az elmúlt húsz évben, 2001 és 2019 között milyen mértékben és irányban változtak a különböző iskolai végzettségű népességcsoportok fő munkaerőpiaci jellemzői: a gazdasági aktivitás, a foglalkoztatás és a munkanélküliség.

A munkaerőpiaci mutatók vizsgálata alapján tartós, trendjellegű összefüggéseket, törvényszerűségeket mutattunk ki az iskolai végzettség/szakképzettség munkaerőpiaci aktivitásra gyakorolt hatására vonatkozóan.

A tanulmányban – az emberi erőforrás társadalmi szerepével és a tudástőkével kapcsolatos elméletek és nézetek rövid összegzése után – ismertetjük a kutatás eredményeit, majd az összefoglalásban felhívjuk a figyelmet a feltárt problémák megoldására és javaslatot teszünk további kutatásokra.

Munkánkat sikeresnek ítéljük, mivel fel tudtuk tárni a különböző iskolai/szakmai végzettségű népességcsoportok munkaerőpiaci aktivitásának tendenciáit és strukturáltuk a megállapítások alapjául szolgáló elmúlt húsz évi adatokat; számszerű és tartós tendenciát tudtunk kimutatni a magasabb iskolai/szakmai végzettség pozitív hatásáról a gazdasági aktivitási arány és a foglalkoztatási ráta alakulására; tartósan érvényesülő, konkrét (számszerű) aránykülönbségeket mutattunk ki a magasabb és az alacsonyabb (szak)képzettségű népességcsoportok között a foglalkoztatottsági ráta vonatkozásában.

Új tudományos eredménynek tekintjük a kimutatott tendenciákat, illetve aránykülönbségeket a különböző iskolai végzettségű népességcsoportok foglalkoztatásában.

¹ Dr. Zachár László PhD főiskolai tanár, professzor emeritus, Kommunikáció- és Művelődéstudomány Tanszék, Milton Friedman Egyetem

Abstract

This research examines the labor market activity of the active working-age population in Hungary, aged 15-64, as a human resources in relation of the education/professional qualifications.

One of the reasons for the research was that, in Hungary, the impact of education/professional qualifications on labor market effectiveness has not yet been investigated over a twenty-year period, but at the same time its quality is determine for the individual and society.

In order to accurately determine the impact of education/professional qualifications on the labor market, we first examined in detail the development of the number and proportion of the Hungarian working-age population by school level and the highest school/professional qualification. We analyzed the trends of population change according to educational level in a differentiated way.

We present and analyze to what extent and direction the main labor market characteristics of population groups with different educational levels – economic activity, employment and unemployment – changed in the last twenty years: between 2001 and 2019.

We particularly investigated and analyzed the evolution of the labor market indicators and showed persistent trend-type relationships and regularities about the impact of school/professional qualifications on labor market activity.

In the study – after a brief summary of theories and views related to the social role of human resources and knowledge capital – we present the results of the research, then in the summary we draw attention to the solution of the identified problems and propose further research.

We consider the research successful because

- on the one hand, we were able to reveal trends in the labor market activity of population groups with different educational/professional qualifications and structured the data of the past twenty years, which are the basis of the findings;
- on the other hand, we were able to show a numerical and lasting trend of the positive effect of higher school/professional education on the development of the economic activity rate and the employment rate;
- thirdly, we've showed persistent, specific (numerical) ratio differences between population groups with higher and lower (professional) qualifications in relation to the employment rate.

We consider the trends shown as new scientific results. The detected ratio differences of the employment rates by schooling are considered a new scientific result.

1. A kutatás indokai, céljai, hipotézisei és módszere

1.1. A kutatás indokai

A munkavállalási korú – 15-64 éves – népesség iskolai végzettség szerinti összetételének és munkaerőpiaci aktivitásának hosszabb távú vizsgálata több okból is fontos.

❖ A népesség iskolai végzettségének megismerését célzó kutatás igénye abból a társadalmi célkitűzésből fakad, mely szerint egyenértékűen szükséges biztosítani a társadalom tagjai számára az iskolarendszerű tanulás folyamatos lehetőségét, valamint a szakmai végzettség (szakképzettség) megszerzését, figyelembe véve az egyén tanulási képességét és (tovább)tanulási igényét.

A vizsgálat jelentőségét abban látjuk, hogy hosszabb időszak adatai alapján tényszerű képet kaphatunk az oktatáspolitikai társadalmi céljainak megvalósulásáról, többek között

- ✓ a tankötelezettség teljesüléséről;
- ✓ a népesség iskolában szerzett tudásának jellegéről (általános műveltség/tudás, szakmai képzettség/szakképesítés), illetve annak szintjéről (iskolafokok);
- ✓ az iskolázottság hosszabb távú alakulásáról, hogy a fejlődés trendjeit mérni lehessen.

❖ Az iskolázottság/szakmai végzettség az emberi erőforrás minőségének egyik mutatója a mindenkori gazdasági-társadalmi igények teljesíthetőségének megítéléséhez. Amennyiben tényszerűen tudjuk értékelni a különböző iskolai végzettségű/szakmai képzettségű munkavállalási korú népességcsoportok munkaerőpiaci aktivitásának alakulását, akkor abból adekvát következtetéseket vonhatunk le a potenciális munkaerő minőségi változásáról.

Ilyen paramétereknek tekintjük a népesség iskolázottságának/szakmai végzettségének változását az idő függvényében; a pozitív vagy negatív változással érintett réteg(ek) számát és arányát, a változások társadalmi és gazdasági hatását stb.

Az értékelés elkészítéséhez elemezni kell a népesség fő munkaerőpiaci jellemzőit az iskolai végzettség függvényében: gazdasági aktivitását, foglalkoztatottságát, illetve munkanélküliségét, amiből következtetni lehet az oktatás/képzés/tanulás eredményességére is.¹

❖ Egy munkaerőpiaci szempontú elemzés alapján összevetve a különböző végzettségű népesség jellemzőit, további következtetések vonhatók le, így

- képet kaphatunk arról, hogy milyen végzettségi csoportok munkaerőpiaci helyzete változott a munkaerőpiacon, melyek „státusza” erősödött, vagy esetleg gyengült;
- támpontokat kaphatunk, hogy milyen rövid és hosszú távra szóló intézkedéseket (támogatásokat) célszerű tervezni az irányításnak a kedvezőtlen helyzetű – alapvetően az alacsony iskolázottságú és szakképzetlen – népességcsoportok munkaerőpiaci helyzetének javítására.²

1 A hosszú távra vonatkozó adatok alapvető fontosságúak, mert az oktatási rendszer módosítása (keretek, szervezet, tartalom) csak több év alatt realizálható, illetve a változtatások hatásának megítéléséhez (eredményesség/hatékonyosság) hosszabb idő (több év) szükséges. Ezeket az adatokat a Központi Statisztikai Hivatal adja közre tematikusan, ún. idősoros táblázatok formájában (STADAT-rendszer).

2 Közismert, hogy a hátrányos munkaerőpiaci státusz egyik oka a gazdaságilag hátrányos helyzetű térség (hely), ezért nem elegendő az országos szintű elemzés, azt ki kell terjeszteni régiókra/megyékre/nagyvárosokra/városokra.

❖ A problémakör kutatása azért is szükséges, mivel a technikai/technológiai fejlődés követelményeinek érvényesítése folyamatos szakmai irány- és profilváltást, egyes ágazatokban új szakirányok/szakképesítések fejlesztését igényli, melyek meghatározásához ismerni kell az előző időszak képzési rendszerének eredményességét.

Tekintettel arra, hogy az új szakképesítésekre alapvetően az iskolarendszer készít fel, ezért a korszerű tudástartalmak és a modern technológiák bevezetéséhez és elsajátíttatásához hosszú távra szóló állami közreműködés és anyagi támogatás szükséges, mint azt az emberierőforrás-fejlesztés feltételei kapcsán is hangsúlyozzuk (lásd: 2. fejezet).

❖ Végül, de nem utolsósorban meg kell említeni az iskolai végzettség és a munkaerőpiaci aktivitás hosszabb időtávra vonatkozó vizsgálatának életszínvonalpolitikai indokát is, annak ellenére, hogy ilyen szempont a jelenlegi elemzésben nem szerepel. Ezt a problematikát mégis azért említjük, mivel a végzettség/képzettség kontra életkereset összefüggés pozitív vagy negatív irányú érvényesülése alapvetően befolyásolja az egyén (felnőtt) gazdasági aktivitását.

1.2. A kutatás céljai

A kutatás – mint azt az összefoglalóban vázoltuk – a munkavállalási korú népesség iskolai végzettségének, illetve munkaerőpiaci sikerességének a megítélését végezte el kiválasztott mutatók alapján, a KSH által közreadott ilyen tartalmú statisztikai információkat (adatokat) célirányosan feldolgozva.³

A kutatás – az említett indokok alapján – több célt tűzött ki, úgymint

- bemutatni és értékelni a munkavállalási korú – 15–64 éves – népesség iskolai/szakmai képzettségi szintek (iskolafokok), illetve legmagasabb iskolai végzettség szerinti változását 2001–2019 között;
- bemutatni és értékelni a munkavállalási korú – 15–64 éves – népesség legmagasabb iskolai végzettség szerinti gazdasági aktivitásának – foglalkoztatásának és munkanélküliségének együtt tekintett – aránybeli mértékét/alakulását, valamint külön a foglalkoztatás és a munkanélküliség számszerű és aránybeli mértékét/alakulását 2001–2019 között;
- összefüggéseket feltárni az iskolai végzettség szintjei és a foglalkoztatottsági arány értékei között;
- kiegészítő célként – a vizsgálat eredményei alapján – meg kell kísérelni tendenciák meghatározását, illetve fejlesztési irányok és programok megfogalmazását javaslatként, melyek segíthetik a potenciális humán erőforrás iskoláztatásának középtávú tervezését.

3 A vizsgálat *alapadatait* a KSH „Tájékoztatói adatbázis /Népesség- és társadalomstatisztika /Munkaerőpiaci részvétel„ menüpontjának nyilvános adataiból nyertük – a (<http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp>) linken –, a „15–64 éves népesség száma gazdasági aktivitás szerint”, illetve a „15–64 éves népesség gazdasági aktivitási mutatói”) – lekérdezéssel.

1.3. A vizsgálat népességi célcsoportja

A vizsgálat célcsoportja a 15–64 éves munkavállalási korú népesség. Ezen célcsoport kiválasztásának az a közvetlen indítéka, hogy a teljes foglalkoztatás társadalmi célja közvetlenül erre a – munkavállalási korú – korosztályra vonatkozatható, ugyanakkor a teljes foglalkoztatás teljesülésének döntő feltétele – ebben a korcsoportban különösen – a megfelelő, munkaerőpiacon elismert iskolai és szakmai végzettség.

A hazai statisztikai adatok szerint az elmúlt húsz évben a 15–74 és a 15–64 éves népesség között ugyan jelentős volt a különbség – kb. egymillió fő –, a foglalkoztatottak száma azonban csak kismértékben volt nagyobb a 15–74 éves korosztályban (max. 76 ezer fő).

A foglalkoztatottak számát tekintve a két korosztály különbsége nemzetgazdasági szempontból nem számottevő, így a 15–64 éves korúak vizsgálata nem torzítja a valóságos helyzet megítélését, viszont lehetővé teszi, hogy a kutatás arra a munkaerőcsoportra fókuszáljon, amely az emberi erőforrást tekintve szinte teljes egészében meghatározza a társadalmi-gazdasági szféra teljesítményét.

1.4. A kutatás hipotézisei

A kutatás hipotézisei több problémakör megoldását célozták.

- Első hipotézisként – a népesség iskolai végzettségének alakulásával kapcsolatban – feltételeztük, hogy az idő előrehaladtával – az emberi erőforrás általános fejlődési trendjének megfelelően – az iskolai végzettség alapvetően emelkedik.
Ugyanakkor nem zártuk ki, hogy új ellentmondások keletkezhetnek, tekintve, hogy a népesség iskolai végzettségével kapcsolatos gazdasági-társadalmi követelmények az idővel ugyan csak nőnek, így éppen a kutatás tárhatja fel új problématerületeket.
- Második hipotézisként – a népesség munkaerőpiaci részvételével (gazdasági aktivitás, foglalkoztatás, munkanélküliség) kapcsolatosan – feltételeztük, hogy az összefüggést mutat az iskolai végzettséggel, és ez számszerűen is kimutatható, illetve tartós is lehet. Feltételeztük, hogy a magasabb iskolai/szakmai végzettség erősíti a munkaerőpiaci pozíciókat (gazdasági aktivitás, foglalkoztatottság).
- Harmadik hipotézisként – az alacsony végzettségű/szakképzettségű népességcsoportok munkaerőpiaci pozícióit tekintve – feltételeztük, hogy az idő függvényében azok romlanak (pl. foglalkoztatottságuk a csökkenő munkaerőpiaci kereslet miatt).

A hipotéziseket a vizsgálat összegzésében igazoljuk vagy cáfoljuk.

1.5. A kutatás vizsgálati időszaka és módszerei

- A vizsgálat időszaka a 2001 és 2019 közötti évek, aminek praktikus oka az, hogy hosszabb távú vizsgálathoz erre az időszakra voltak – nyilvánosan hozzáférhető – adatok a KSH adatbázisában a munkavállalási korú népességre vonatkozóan (lásd: 13. lábjegyzet).
- A kutatás vizsgálati módszere alapvetően statisztikai volt, mivel az iskolai végzettség és munkaerőpiaci pozíció összefüggéseit úgy kívántuk elemezni az elmúlt majdnem húsz év adatait tekintve, hogy azok alapján trendtípusú megállapításokat lehessen tenni. Az értékelés minősítő megállapításai ugyanakkor lehetnek szubjektívek az iskolázottság/szakképzettség munkaerőpiaci hatékonyságának a megítélésében, annak mérésére ugyanis nincs objektív eljárás.
- A tanulmány végén javasoljuk további kutatások indítását néhány bemutatott probléma pontosabb vizsgálatára.
- A tanulmány alapvetően szöveges leírást/elemzést/értékelést tartalmaz, amelyet szövegekői és mellékletben közölt idősoros táblázatok, illetve szövegekői ábrák támasztanak alá.
- A mellékletbe szerkesztettük azokat a táblázatokat, amelyek terjedelmi okokból nem kerültek be a tanulmány szöveges anyagába („M” jelöléssel).

A szövegekői táblázatokat és ábrákat, valamint mellékleti táblázatokat a szerző készítette: a mellékletben közölt teljes idősoros táblázatokat a KSH adatai alapján; a szövegekői táblázatokat és ábrákat a teljes idősoros táblázatok adatai alapján, amit forrásként minden esetben feltüntettünk.

1.6. A kutatási tanulmány tagolása

A tanulmány az alábbi fejezetekre tagolódik:

- ✓ az 1. fejezetben ismertetjük a kutatás céljait és fő tartalmát;
- ✓ a 2. fejezetben röviden összefoglaljuk az emberierőforrás-elméleteket;
- ✓ a 3. fejezetben bemutatjuk és elemezzük a népesség iskolai végzettségének alakulását: iskolai végzettségi szintenként, illetve a legmagasabb iskolai végzettség szerint, továbbá bemutatjuk az iskolai kibocsátás adatait;
- ✓ a 4. fejezetben vizsgáljuk a népesség gazdasági aktivitásának (foglalkoztatottság) alakulását a legmagasabb iskolai végzettség szerint – beleértve az egyes mutatók vonatkozásában elért értékarányokat; valamint bemutatjuk az egyes végzettségi csoportok egymáshoz viszonyított foglalkoztatási aránymegoszlását (ún. foglalkoztatási viszonyszámokat);
- ✓ az 5. fejezetben összefoglaljuk a kutatást és javaslatokat fogalmazunk meg.
- ✓ A tanulmány végén megadtuk az irodalomjegyzéket, a táblázat- és ábrajegyzékeket, valamint a mellékletben a vizsgált időszakra vonatkozó idősoros táblázatokat.

2. Az emberi erőforrás jelentősége a gazdasági és társadalmi fejlettségben, a tudásfejlesztés fő tartalma

❖ Az emberi erőforrás szerepe alapvető fontosságú a társadalom és a gazdaság fejlődése szempontjából. Általánosan elfogadott oktatásgazdaságtani nézet, hogy egy ország gazdasági és társadalmi fejlettségében meghatározó az oktatás és a képzés kiterjedtsége és eredményessége. Az eredményesség egyik alapkritériuma a népesség nemzetközi sztenderdeknek megfelelő iskolázottsága és szakmai képzettsége. Ebből következik, hogy egy ország tartós fejlődéséhez az emberi erőforrás minőségének is folyamatosan erősödnie kell.⁴

Ennek biztosításához az emberi erőforrások kritikai elemzése szükséges, majd azon fejlesztési irányok kiválasztása, melyeket a hazai viszonyok között mértékadónak lehet tekinteni, illetve figyelembe kell venni a stratégiák és a programok kidolgozása során.

❖ A korszerű egyéni és társadalmi tudástartalom meghatározásának ki kell terjednie az oktatás, képzés és nevelés tartalmi kereteire, melyekben érvényre kell juttatni a fejlődés nemzetközi érvényű trendjeit elméleti és gyakorlati vonatkozásban egyaránt. Az elmúlt két évtizedben realizálódott – részben európai uniós kezdeményezésből is fakadó – pedagógiai és szakmai képzési fejlesztések eredményeképpen ma már egységes a szakmai álláspont az emberi erőforrás szükséges tudásának értelmezésében. Ennek megfelelően

- ✓ a tudás komplex tartalmat jelent: beletartozik a mindenki számára szükséges általános tudás, melyet a kulcskompetenciák foglalnak magukba, valamint a munkavégzés képessége, melyet az általános és a szakmai kompetenciák írnak le (EU EP-ET Ajánlás 2006);
- ✓ a (szakmai) kompetencia maga is egy modern tudásfogalom, beletartozik az ismeret, a készség mellett a felelősség és autonómia is (EU EP-ET Ajánlás 2008).

❖ Magyarországon ma alapvető szakmai egyetértés van abban, hogy a munkaerőpiaci sikeresség döntő tényezője a megfelelő szintű és minőségű tudás, azonban ez a nézet a közgondolkodásban még nem érvényesül teljeskörűen. Ennek egyik oka a hazai piacgazdaság kialakulásának és ellentmondásos fejlődésének hatása az életviszonyokra.

2.1. Emberierőforrás-elméletek a vizsgált témakör vonatkozásában

A következőkben röviden bemutatjuk az emberi erőforrás fejlődését befolyásoló – a fentiekben vázolt – tényezők fő tartalmát és a fejlesztés csomópontjait.

Mint már említettük, az emberi erőforrás mint humán tőke szerepét a társadalom és a gazdaság fejlettségében sok közgazdász kutatta, és esetenként egymásnak is ellentmondó nézeteik jelentős

⁴ Az emberi erőforrás mint humán tőke szerepével a társadalom és a gazdaság fejlettségében tradicionálisan sok neves közgazdász foglalkozott, köztük világhírűek (pl. Adam Smith – 18. sz.; Johann H. von Thünen – 19. sz.; Theodor W. Schultz – 20. sz.). Magyarországon e témában széles körben ismert Polónyi István és Varga Júlia munkássága.

hatást gyakoroltak a modern államok munkaerő-tervezési rendszerére, illetve oktatás-, képzés-, valamint munkaerőpiaci politikájára.

A rendkívül bő terjedelmű szakirodalomból az alábbiakban a tanulmány témájával közvetlenül összefüggő humán erőforrás-elméletekre utalunk.

❖ Az emberitőke-elméletek kidolgozásának indítéka az az alapprobléma volt, mely szerint az országok közötti fejlettség (a nemzeti jövedelem növekedése) a tőke és a munkaerő mennyiségi növekedésével nem volt egyértelműen megmagyarázható.

Johann Heinrich von **Thünen** (1783–1850) a problémát az elsők között fogalmazta meg:

„...az iskolázottabb nemzetek ugyanolyan anyagi javakkal több jövedelmet hoznak létre, mint az iskolázatlanabb népek, és mivel a magasabb iskolázottság csak a több anyagi jószág elfogyasztásával járó oktatási folyamaton keresztül biztosítható, az iskolázottabb népek nagyobb tőkét birtokolnak, amelynek hozadéka a munka nagyobb termelékenységében fejeződik ki.” (In: Varga, 1998:11)

Adam **Smith** (1723–1790) 1776-ban megjelent *A nemzetek gazdagsága* című munkájában több helyen is foglalkozik az ember gazdasági szerepével. Az emberi tőke fajtái között említi a lakosság, illetve a társadalom valamennyi tagjának minden gazdaságilag hasznos tudását és képességét.

„Ezek megszerzése tényleges kiadásokat jelent, mivel megszerzőjét neveltetése, tanulmányai vagy tanonckodása idején el is kell tartani; alapjában véve mindezt úgy kell felfogni, mint az illető személyében rögzült és megtestesült tőkét. Ez a tudás és készség az illető személy vagyonának része, de egyben része ama társadalom vagyonának is, amelyhez a személy tartozik. A munkás fokozott egyéni kiképzését ugyanúgy foghatjuk fel, mint a munkát megkönnyítő és megrövidítő gép vagy szerszám beszerzését; bizonyos kiadást jelent ugyan, de ez profittal együtt megtérül.” (In: Polónyi, 2002:12)

Theodor W. **Schultz** (1902–1998) közgazdasági Nobel-díjas tudós (1979) **nézetei szerint** (Schultz, 1983)

„[...] a munkaerő gazdasági szerepében meghatározó jelentőségű emberi tudás hosszú, költséges folyamat eredményeképpen alakul ki, amely leginkább a beruházási folyamathoz hasonlít.” (In: Polónyi, 2002:19)

Schultz öt fő kategóriába sorolja az emberi képességeket növelő tevékenységeket:

1. az egészségügyi létesítmények és szolgáltatások – amelyek az emberek élettartamát, erejét, állóképességét, vitalitását és életképességét befolyásolják;
2. a munka közbeni képzés;
3. a formális, szervezett elemi, közép- és felsőfokú oktatás;
4. a felnőttképzési programok;
5. az egyének és családok vándorlása a változó munkalehetőségekhez való alkalmazkodás érdekében.

Schultz elmélete arra is rámutatott, hogy a munkaerő gazdasági szerepét hosszú ideig lebecsülték, a gazdasági fejlődésben nagyobb szerepet tulajdonítottak a fizikai tőkének/beruházásnak, ugyanakkor az is világossá vált, hogy amennyiben az emberi képességek fejlődése nem tart lépést a fizikai tőkével, ez a gazdasági növekedés korlátjává válik.

Összefoglalva: Schultz – a beruházásfolyamathoz való hasonlóságon kívül – arra is felhívta a figyelmet, hogy az oktatásnak nemcsak megtérülőnek, hanem hasznosnak is kell lennie a társadalom, az állam és természetesen az egyén számára egyaránt.

❖ Az elméletek szerint trendtípusú – matematikailag nem lineáris – összefüggések mutatathatók ki a magasabb iskolázottság és a gazdasági fejlettség között: pl. a magasabb iskolázottság magasabb életkeresetben társadalmi többletfogyasztásként is jelentkezik stb.

Ennek az elméletnek jelentős képviselője **Varga Júlia**, aki Oktatás-gazdaságtan c. munkájában bemutatta (Varga, 1998), hogy az alap-, közép- és felsőfokú végzettségű népességcsoportok életkeresete milyen módon nő az életpályán, ugyanakkor a köztük lévő különbségek definitív módon úgy térnek el egymástól, hogy az egyben törvényszerűséget mutat. Vizsgálatában kimutatta, hogy

- ✓ a különböző iskolázottságú emberek életkereseti görbéi jellegzetesek, ugyanakkor függetlenek a gazdasági fejlettségtől;
- ✓ az iskolai végzettség szerinti kereseti különbségek az időben nőnek, azaz bármely életkorban annál nagyobbak az iskolázottsághoz kapcsolható kereseti előnyök, minél magasabb végzettségűekről van szó;
- ✓ a magasabb végzettségűek kereseti görbéje azért helyezkedik el magasabban, mint az alacsonyabb keresetűeké, mert nagyobb az emberi tőkéjük, magasabb a termelékenységük;
- ✓ az emberi tőke az életkorral együtt növekszik, többek között amiatt, mivel az iskolázás befejezését követően tovább gyarapszik az emberitőke-állomány a munka közbeni képzés és tapasztalatszerzés következtében.

Összefoglalva a kutatás szempontjából vázolt főbb elméleti nézeteket, érzékelhető, hogy a társadalmak fejlettségében az emberi erőforrás meghatározó, melynek fejlesztéséhez folyamatos és differenciált oktatás-képzés, ugyanakkor más típusú – pl. népegészségügyi – szervezett tevékenység is szükséges.

A fejlesztés megvalósítása beruházás jellegű, mivel hosszú távra szóló anyagi és szellemi ráfordítást igényel egyéni és társadalmi szinten egyaránt, ezek beruházási követelménye viszont a megtérülés, illetve a mérhető hasznosság.

Az emberierőforrás-fejlesztés tartalmának domináns része a jelen és a közeljövő (munka)tevékenységeinek megvalósításához szükséges tudás megszerzése, aminek alapfeltétele az oktatási-képzési-tanulási tartalmak meghatározása (l. 1.2. fejezet).

2.2. Az emberierőforrás-fejlesztés tartalma a vizsgált témakör vonatkozásában

A témakör bevezetőjében említettük, hogy az általános és szakmai oktatási-képzési, illetve tanulási tartalmakról – mint az emberi erőforrás eredményes funkcionálásához szükséges tudáskövetelményekről – európai uniós állásfoglalások és hazai közoktatási/szakképzési jogszabályok vannak érvényben.

Megvalósításuk folyamatos feladat, mivel általános (kulcs) és szakmai kompetenciákra minden nemzedéknek folyamatosan szüksége van; végső soron ezek a tudástartalmak realizálódnak a megszerzett iskolai végzettségben és (szak)képzettségben, illetve a munka- és élet/életviteli tevékenységben.

- ❖ A kulcskompetenciákat az uniós állásfoglalás az alábbiak szerint rögzíti (EU EP-ET 2006):
 - ✓ az anyanyelven folytatott kommunikáció, illetve az idegen nyelveken folytatott kommunikáció;
 - ✓ matematikai kompetencia és alapvető kompetenciák a természet és műszaki tudományok terén;
 - ✓ digitális kompetencia;
 - ✓ szociális és állampolgári kompetenciák;
 - ✓ kezdeményezőkézség és vállalkozói kompetencia;
 - ✓ kulturális tudatosság és kifejezőkézség;
 - ✓ a tanulás elsajátítása.
- ❖ A kulcskompetenciák eredményes érvényesülése érdekében hangsúlyozzuk, hogy
 - ✓ az anyanyelvi műveltség „birtoklása” az iskoláskortól kötelező minden állampolgár számára, az idegen nyelv tanulása viszont felnőttkorban is folytatható;
 - ✓ a digitális tudás korszerűsítése megköveteli a folyamatos tanulást;
 - ✓ a kulturális tudatosság és kifejezőkézség elsajátításának nincs „kötelező” mértéke;
 - ✓ a szakmai kompetenciák elsajátításának mértékét az adott (szak)képesítés követelményrendszere tartalmazza.
 - ✓ A tanulás mint kompetencia különös a többi kulcskompetencia között. Egyfelől alapvető eszköz ahhoz, hogy az egyén az összes többi kompetenciát el tudja sajátítani, birtoklása tehát alapfeltétel-fontosságú. Tartalma ugyanakkor szerkezetileg a többihez hasonló: tanulást segítő ismeretek, képességek és készségek alkotják. Másfelől a kulcskompetenciák elsajátítása – közvetlenül vagy közvetve – segíti a tanulás képességének fejlesztését is, van, amelyik kiemelten (pl. anyanyelvi kompetencia, matematikai kompetencia, digitális kompetencia).

A kulcskompetenciákra vonatkozó külön hazai jogszabály nem született.

- ❖ A kompetencia fogalmának és tartalmának meghatározására két értelmezés terjedt el.
 - ✓ A hivatkozott uniós állásfoglalás szerint a kompetencia egy átfogó tudáskritérium: „a tudás, készségek és személyes, szociális és/vagy módszertani képességek használatának bizonyított képessége munkahelyi vagy tanulási helyzetekben a szakmai és személyes fejlődés érdekében.” (EU EP-ET Ajánlása 2006: Meghatározások)

- ✓ A hazai jogszabályi meghatározása szerint a kompetencia: „... olyan ismeretek, készségek és képességek összessége, amely által a személy egy adott területen képes meghatározott döntésen és a megvalósításon alapuló eredmény elérésére.” (2013. évi LXXVII. tv. a felnőttképzésről – Értelmező rendelkezések)

Látható, hogy a kompetencia fogalma az uniós meghatározás szerint szélesebb, mint a hazai: mivel megkülönbözteti a tevékenységi területeket (munkahelyi vagy tanulási helyzetek); pontosabban határozza meg az eredményességet (bizonyított képesség); és meghatározza a kompetenciák megszerzésének egyéni célját is (szakmai és személyes fejlődés).

Véleményünk szerint az uniós kompetenciakritériumok azért jelentősek, mivel tudatos érvényre juttatásuk erősíti az emberi erőforrás minőségét.

Kiemelhető, hogy a kulcskompetenciák és a szakmai kompetenciák funkcionálásának problémaköre tartalmilag szerteágazó, ugyanakkor komplex, tartalmuk jelentősen eltérő; elsajátításuk különböző életkorokban és időtartam alatt, különböző szinten, differenciált iskola-/intézményrendszerben valósul meg.

- ❖ Fontos megemlíteni, hogy az uniós állásfoglalásnak megfelelően a magyar kormány kidolgozta, illetve bevezette a hazai képesítési keretrendszert 2011-13-ban. (1004/2011. Korm.h.)

Az Unió arra kérte a tagállamokat, hogy saját keretrendszereikben fogalmazzák meg – a szakmai képesítések referenciakereteként – a teljes/komplex tudás alkotórészeit, illetve a tudás szintjeit, különös tekintettel a munkavégzés autonómiájára és felelősségére.

E vonatkozásban a hazai keretrendszer teljes, a konkrét meghatározások azonban szövegszerű eltéréseket is tartalmaznak az uniós állásfoglaláshoz képest.

Összefoglalva az emberi erőforrás tudáskereteiről mondottakat, hangsúlyozni kell, hogy a korszerű és széles értelemben vett tudás tartalma általános és szakmai kompetenciák összessége, melyek mindegyik eleme – a tudás (ismeretek), a készségek és képességek, illetve az attitűd (viselkedés) és a felelősség/autonómia – egyenértékűen kell, hogy funkcionáljon a különböző szakmai/foglalkozási területeken.

A kompetenciák konkrét tartalmát az elsajátítandó tudás követelményeiből határozzák meg, a tudás megszerzése, illetve elsajátításának folyamatos biztosítása egyéni és társadalmi szintű feladat és felelősség.

2.3. Az emberierőforrás-fejlesztés tervezési kérdései a vizsgált témakört tekintve

Mint az előző fejezetben említettük, annak ellenére, hogy általánosan elfogadott a tudás meghatározó szerepe az egyén és a társadalom fejlődésében, megoszlanak a hazai vélemények arról, hogy az emberi erőforrás társadalmi méretű fejlesztéséhez – különösen az elmúlt években növekvő foglalkoztatottság megtartásához, illetve tartós és hosszabb távú fenntartásához – milyen iskolázottságú/képzettséggű és létszámú munkaerő szükséges.

Az a közvélekedés is ismert, mely szerint a kedvező foglalkoztatottság eléréséhez nem feltétlenül szükséges szakképzettség. Utóbbi nézetet erősítik azok a statisztikai adatok, amelyek egyes ágazatokban nagy arányban alacsony végzettségű vagy szakképzetlen munkaerő tartós foglalkoztatását mutatják. Ugyanakkor a „szakképzetlenség munkaerőpiaci sikerességének” érvényesülését a kutatás egyértelműen cáfolta.

❖ A hazai emberierőforrás-fejlesztés szakképzési oldalának fontosságát is alapvetően mindegyik álláspont elismeri és elfogadja; azt is, hogy a szakmai képzés fejlesztésébe fektetett források többszörösen megtérülő „beruházást” jelentenek. Még nem uralkodó azonban az a szemlélet, mely szerint az első szakmai képesítést elsősorban formális, iskolai rendszerű tanulással/képzéssel célszerű megszerezni. (Ennek a nézetnek egyik negatív következményét – az érettségizett és szakképzetlen népességcsoport elmúlt húsz (!) évben történt növekedését – a kutatás hangsúlyozottan mutatja be.)

❖ A szakképesítésekre alapvetően az iskolarendszer készít fel, ezért a korszerű tudástartalmak, illetve a modern technológiák bevezetéséhez és elsajátításához hosszú távra szóló állami közreműködés és – az általános képzéshez viszonyítva – többletanyagi támogatás szükséges (pl. a gyakoribb tanterv/tananyagfejlesztéshez és -készítéshez, az oktatási és szakmai eszközberuházásokhoz stb.).

Az állami és a gazdálkodó szervezetek saját alkalmazottaik munkahelyi szakmai tudásának fejlesztését általában helyi – ún. belső – képzésekkel biztosítják, az így nyert képesítések azonban nem állam által elismertek, ugyanakkor pályázati úton nyerhető állami támogatás hozzájuk.

❖ A hazai emberi erőforrás fejlesztésének egyik kulcsproblémája az, hogy a fiatalok iskoláztatását, illetve a felnőttek általános és szakmai képzését köztudottan nehezítik személyi, szociális, illetve anyagi problémák, melyek megoldásához szervezett – elsősorban állami, illetve munkáltatói – segítségre van szükség, de esetenként személyes tanácsadásra is.

A folyamatos iskolai tanulás megvalósításának személyi nehézségei alapvetően kétirányúak, amit az oktatás és képzés tervezésénél figyelembe kell venni.

Egyrészt az egyén nem mindig tudja jól megválasztani a (tanulási) képességének megfelelő (szakmai) iskolatípust, illetve képzést, másrészt nem mindig tudja önmaga (és családja) megteremteni a megfelelő tanulási körülményeket és egyéb feltételeket (pl. folyamatosan fedezni a képzés személyi költségeit; biztosítani a megfelelő tanulási környezetet stb.).

Ezekkel a problémakörökkel azért kell tudatosan és szervezeten foglalkozni, mert amennyi-

ben a hosszabb ideig tartó tanulás feltételei nem biztosíthatók, úgy a jó minőségű képzettséget nem lehet elérni, sőt gyakori az iskolából/képzésből való kimaradás, a lemorzsolódás. Ez pedig konkrét személyi és anyagi veszteséget jelent a képzési rendszer minden résztvevője – az állam, a gazdaság, a család és az egyén – számára, végső soron társadalmi kár keletkezik.⁵

Összefoglalásként hangsúlyozzuk, hogy az emberi erőforrás fejlesztéséhez szükséges oktatás és képzés megvalósítása csak szervezett tevékenységgel és a feltételek folyamatos biztosításával garantálható. Ez a követelmény evidensnek tűnik, mégis ki kell emelni, mivel a fejlesztési tevékenység szerteágazó, és realizálása nemcsak a már említett tényezőket igényli, hanem a megfelelő szakértelem folyamatos biztosítását a teljes oktatási-képzési időtartam alatt.

3. A 15–64 éves munkavállalási korú népesség iskolai végzettségének vizsgálata

A népesség iskolai végzettsége megismerésének indokát az előzőekben több aspektusból is ismertettük. Ismételten hangsúlyozzuk, hogy egyik célunk a hosszú távú vizsgálattal annak igazolása vagy cáfolata, mely szerint a népesség iskolázottsági szintje az idő haladtával – a társadalmi-gazdasági, illetve a technikai/technológiai követelmények növekedésével összhangban – emelkedik, és ez segíti a kívánatos változásokat. Fontos ugyanakkor azt is feltárni, hogy a fejlődés csak pozitív következményekkel jár-e a különböző végzettségű rétegeknél, vagy keletkeznek új ellentmondások.

3.1. A népességvizsgálat fő tartalma, az elemzés adatai és módszerei

A kutatás keretében az iskolai végzettség minden szintjére és típusára vonatkozóan elvégeztük a népesség összetételének elemzését – két fő csoportban.

Az egyik elemzéscsoport az iskolai végzettségi szintek szerint vizsgálta az iskolázottságot, a másik a megszerzett legmagasabb iskolai végzettség/szakmai képzettség szerint (1. táblázat).*

5 A nemzetközi és az európai statisztikai rendszerek (pl. OECD Eurostat) folyamatosan mérik és évente közzéteszik az iskolázottsági, illetve szakember-ellátottsági adatokat, melyek mindig tartalmazzák a magyarországi vonatkozású adatokat is. (Az oktatás területéről kiemelhető az „Education at a Glance” c. kiadvány.)

* A hazai oktatási és munkaerőpiaci statisztikák (KSH Stadat, ágazati minisztériumi adatok) is évente teszik közzé az általános és középiskolai adatokat, közöttük a lemorzsolódást. (A lemorzsolódás problematikáját hangsúlyozottan tartalmazza a Szakképzés 4.0 kormányzati stratégia is. - Elfogadta: 1168/2019. (III. 28.) Korm. határozat)

1. táblázat – Iskolai végzettségi szintek és a legmagasabb iskolai végzettségek/szakmai képzettségek

végzettségi szint	legmagasabb iskolai végzettség/szakmai képzettség
<i>alapfokú végzettség</i>	nem befejezett általános iskola
	befejezett általános iskola
<i>középfokú végzettség</i>	középfokú végzettség, érettségi nélkül, szakmai végzettséggel
	középfokú végzettség, érettségivel, szakmai végzettség nélkül
	középfokú végzettség, érettségivel, szakmai végzettséggel
<i>felsőfokú végzettség</i>	főiskola vagy alapszak
	egyetem vagy mesterszak
Forrás: az 1. táblázat a szerző saját szerkesztése	

Látható, hogy a három képzettségi szinten belül összesen hét (7) végzettség-/képzettség típus található.

❖ A végzettségi szintek és típusok szerinti elemzésnek eltérő a funkciója.

A végzettségi szintek szerinti vizsgálat a népesség iskolázottságának változását mutatja a három fő képzettségi kategóriában (alap-, közép- és felsőfok), melyek alapvetően határozzák meg a népesség/csoportok mint potenciális munkaerő kvalifikálhatósági lehetőségeit/korlátait.

A legmagasabb iskolai végzettség szerinti vizsgálat képet ad az egyes iskolázottsági szinteken belül eltérő képzettséggel rendelkező népességcsoportok szám- és aránybeli alakulásáról. Ez azért fontos, mert a népességcsoportok munkaerőpiaci jellemzőinek értékei a képzettség függvényében számottevő különbségeket (pozíciókat) mutatnak (lásd: 4., 5., 6. fejezet).

A kétféle vizsgálat összekapcsolódik, illetve egymásra épül.

A népességstatisztika a legmagasabb iskolai végzettség szerinti bontásban adja meg az adatokat, azonban indokoltuk, hogy az iskolázottsági szintek vizsgálatára is szükség van.

A szintek adatait a végzettségi típusok adataiból lehet nyerni, és egy-egy iskolai képzettségi szint két-három végzettségtípust tartalmaz, ahogyan bemutattuk (lásd: 1. táblázat).

❖ Az elemzés a teljes munkavállalási korú népességre vonatkozóan – az iskolai végzettségi szint és a legmagasabb iskolai végzettség szerinti vizsgálatban egyaránt – kiterjedt az egyes népességcsoportok létszámának és arányának alakulására, ezen belül

- ✓ a létszámadatok elemzésére – idősorosan (évenként, ezer fő [E fő]);
- ✓ a megoszlási arányok elemzésére – idősorosan (évenként, százalék [%]);
- ✓ az arányok összehasonlítására a vizsgálat végpontjai között (2001, 2019; százalék [%]).

❖ A népességvizsgálat bemutatása két részben történik.

A 3.2. fejezetben a munkavállalási korú népesség iskolai végzettség szerinti – szám- és aránybeli – alakulását szintenként mutatjuk be, amiből átfogó képet kapunk az iskolázottság 2001–2019 közötti időszakban bekövetkezett változásairól.

A 3.3. fejezetben a munkavállalási korú népesség legmagasabb iskolai végzettség/szakmai képzettség szerinti alakulását mutatjuk be, ami pontosan mutatja a különböző végzettségű/képzettségű népességcsoportok – szám- és aránybeli – változását.

Tekintve, hogy a szintek és a végzettségek szerinti vizsgálat és eredményei között szoros az összefüggés, ezért egyes részeket összevontunk, hogy ne legyen ismétlés a megállapításokban. Ezeket a részeket a végzettségtípusok szerinti elemzés fejezetében ismertetjük, melyekre konkrétan utalunk.

3.2. A munkavállalási korú népesség vizsgálata iskolai végzettségi szint szerint

- ❖ A végzettségi szint szerinti vizsgálat az alábbi négy népességcsoportra terjedt ki:
 - ✓ legfeljebb alapfokú végzettségű (befejezett vagy nem befejezett általános iskola);
 - ✓ középfokú végzettségű érettségi nélkül, szakmai végzettséggel;
 - ✓ középfokú végzettségű érettséggel, szakmai végzettséggel v. anélkül;
 - ✓ felsőfokú végzettségű (főiskola v. alapszak, ill. egyetem v. mesterszak).

A középfokú végzettségű érettségi nélküli, szakmai végzettséggel rendelkező népességcsoportot *önálló szintkategóriaként azért szerepeltetjük, hogy erőteljesen megkülönböztessük az érettségi szinttől. Az érettségi ugyanis felsőfokú továbbtanulásra, illetve felsőfokú szakképesítés megszerzésére is jogosító önálló képzettségi szint, ezért vizsgáljuk külön kategóriaként.*

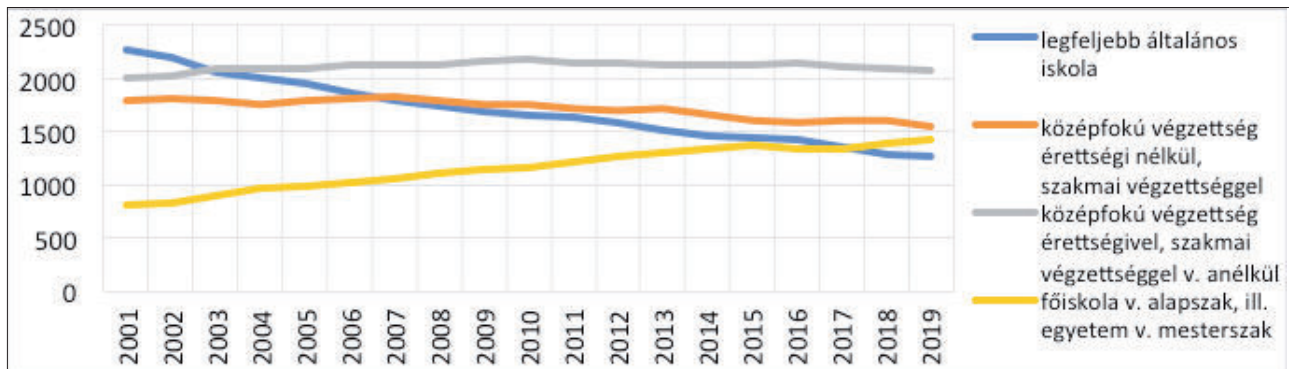
3.2.1. A különböző végzettségi szintű népességcsoportok számbeli változása

2. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma iskolai végzettségi szint szerint 2001, 2005, 2010, 2015, 2019 (E fő)

évek	legfeljebb befejezett ált. iskola	középfok, érettségi nélkül szakképesítéssel	középfok, érettségi szakképzettséggel v. szakképzettség nélkül	felsőfok alapszak v. mesterszak	összesen
2001	2266,4	1777,8	2005,6	801,5	6851,3
2005	1944,4	1781,3	2098,7	990,4	6814,7
2010	1646,2	1751,2	2186,4	1152,1	6736,0
2015	1429,9	1603,5	2129,5	1367,5	6530,4
2019	1262,5	1552,8	2089,0	1422,8	6327,1

Forrás: a 2. táblázat a szerző saját szerkesztése a Melléklet M-1.1. (teljes idősoros) táblázata alapján

1. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma iskolai végzettségi szint szerint – 2001–2019 (E fő)

Forrás: A szerző szerkesztése az M-1.1. táblázat adatai alapján

❖ **Alapvető változásoknak, illetve azok összetevőinek tartjuk az alábbiakat.**

A munkavállalási korú népesség száma a vizsgált időszak végére – több mint félmillió fővel – csökkent, folyamatosan: évente kisebb volt az előző évinél (csökkenés 524,2 E fő; -7,7%).

Megjegyzés: a munkavállalási korú népesség csökkenése nagyobb volt, mint a 15-74 éves, illetve a teljes népesség csökkenése. (A szerző számítása: 4,9%, illetve 4,6%.)

Nagyobb volt az érettségivel rendelkezők számának csökkenése (1228,9 E fő), mint a legalább érettségivel rendelkezők számának növekedése (704,7 E fő).

Az alacsonyabb végzettségűek száma eltérő mértékben csökkent: nagymértékben a legfeljebb befejezett általános iskolai végzettségűeké (1003,9 E fő); kisebb mértékben a középfokú szakmai végzettségű, érettségi nélkülieké (225 E fő).

A magasabb végzettségűek számának növekedése jelentősen eltért: a legfeljebb érettségivel rendelkezők száma 83,4 E fővel nőtt; a felsőfokú végzettségűek száma 621,3 E fővel.

A számszerű változások következtében 2019-re megváltozott a különböző végzettségű népességcsoportok közötti dominanciasorrend – (lásd: 2. és 3. táblázat), így többek között

- ✓ a legkisebb számú réteg lett a legfeljebb általános iskolai végzettségű csoportok *összessége* (2001-ben a legnagyobb számú volt);
- ✓ a legnagyobb számú réteggé váltak az érettségizett népességcsoportok együttesen;
- ✓ a legalább érettségizettek aránya jelentősen meghaladja az érettségivel rendelkezőkét, így a munkavállalási korú népesség több mint fele (55,5%) már legalább érettségivel rendelkezik (lásd: 3. táblázat).

**3. táblázat – A 15–64 éves népesség száma és megoszlása:
max. középfokú végzettség érettségi nélkül, illetve min. középfokú végzettség érettségivel
2001-ben és 2019-ben (E fő, ill. %)**

évek	végzettség max. középfokú, érettségi nélkül	végzettség min. érettségi	összesen	adat jelentése
2001	4044,2	2807,1	6851,3	népességcsoport száma (E fő)
	59,0	41,0	100,0	arány népességen belül (%)
2019	2815,3	3511,8	6327,1	népességcsoport száma (E fő)
	44,5	55,5	100,0	arány népességen belül (%)
Forrás: a 3. táblázat a szerző saját szerkesztése a Melléklet M-1.1. táblázat adatai alapján				

❖ **Az egyes végzettségi szintek számszerű változásait az alábbiakban foglaltuk össze.**

A legfeljebb befejezett általános iskolai végzettségű népességcsoport száma – a jelentős és folyamatos csökkenés ellenére – 2019-ben is még több mint 1,25 millió fő (1262,5 E fő).

A középfokú szakmai végzettségű, érettségi nélküli népességcsoport nagysága 2019-ben – a 225 E fős csökkenés után is – több mint másfél millió fő (1552,8 E fő).

Az érettségizett, szakképzettséggel rendelkező vagy szakképzettség nélküli népességcsoportokra vonatkozóan érdemes megjegyezni, hogy számuk közel húsz év óta kétmillió fő felett van (2089,0 E fő, kb. 10 százalékon belül ingadozott).

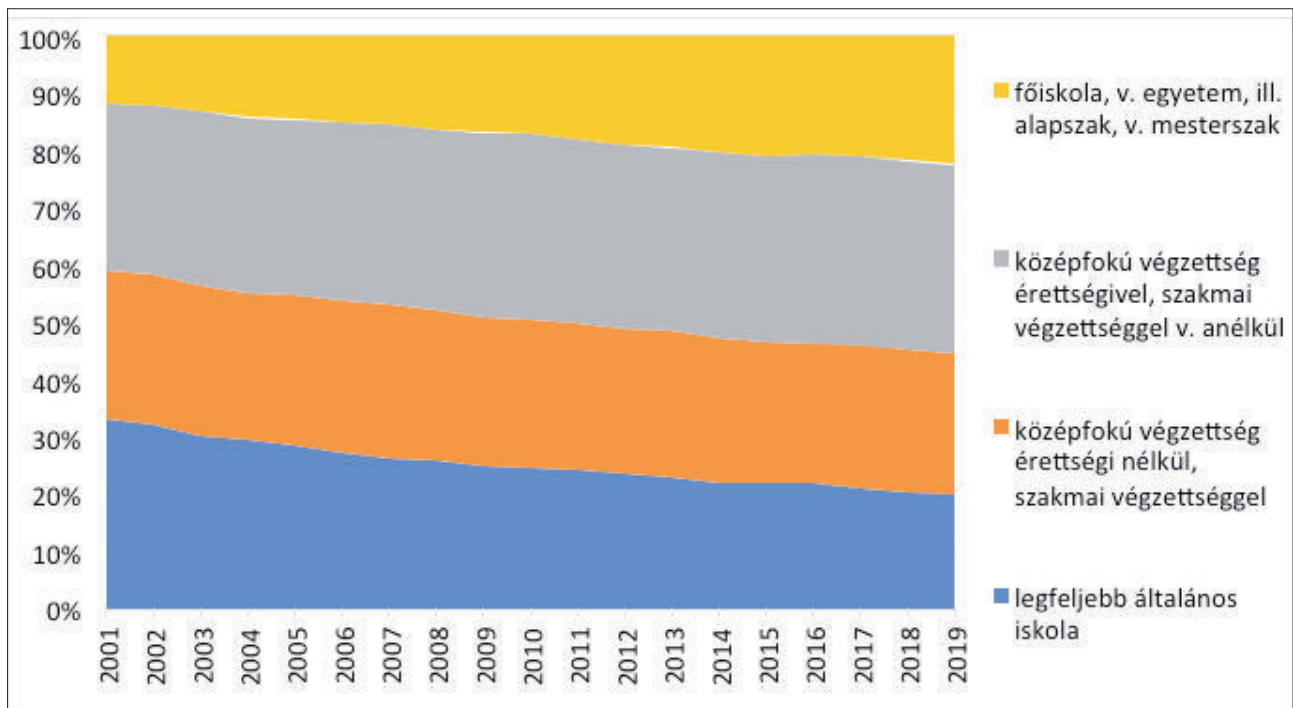
A felsőfokú végzettséggel – főiskolai (vagy alapszakos) vagy egyetemi (vagy mesterszakos) végzettséggel – rendelkező népesség számszerű alakulásának értékelésénél fontos hangsúlyozni, hogy ugyan nem egyenletesen, azonban rendkívül dinamikusán, összességében közel 80 százalékkal nőtt az e csoportokba tartozók száma (1422,8 E fő).

3.2.2. A különböző végzettségi szintű népességcsoportok aránybeli változása

A különböző végzettségi szintű népességcsoportok arányváltozását a teljes munkavállalási korú népességen belül két vonatkozásban vizsgáltuk: az adott időszak alatt folyamatában, idősorosan, valamint a változást a vizsgált évek kezdő (2001) és végpontja (2019) között.

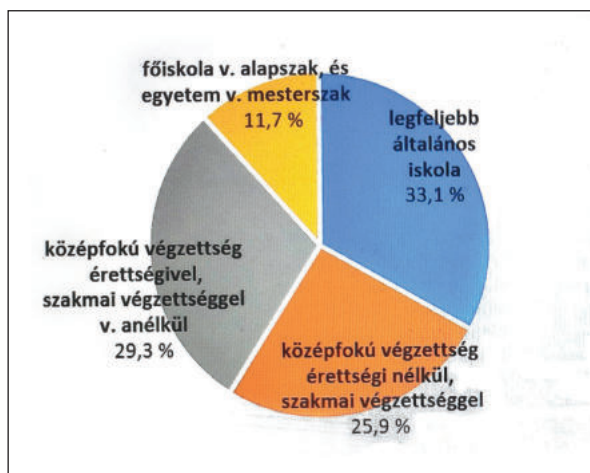
A népességcsoportok arányának változását a 2. ábra, illetve a melléklet M-1.2. táblázatának adatai mutatják, a vizsgált időszak kezdő és befejező évi népességarányait a 3.1. és a 3.2. ábra.

2. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség megoszlása iskolai végzettségi szint szerint – 2001–2019 (%)

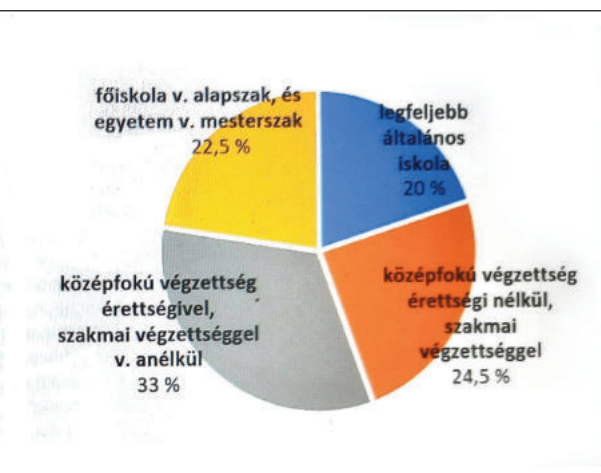

Forrás: a 2. ábra a szerző saját szerkesztése a Melléklet M-1.2. táblázat adatai alapján

3.1. ábra – A munkavállalási korú népesség megoszlása iskolai végzettségi szint szerint – 2001 (%)

3.2. ábra – A munkavállalási korú népesség megoszlása iskolai végzettségi szint szerint – 2019 (%)

Forrás: a 3.1. és 3.2. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.2. táblázat adatai alapján

❖ Az eredeti, illetve az ábrabeli adatok alapján az alábbi megállapítások tehetők.

A vizsgált időszak végére a legalább középfokú végzettségű népesség együttes aránya 80 százalékra nőtt (az érettségi nélküli középfokú szakmai végzettségű csoporttal együtt).

A legfeljebb általános iskolai végzettségű népességcsoportok együttes aránya is folyamatosan csökkent, egyezően a számszerű csökkenés folyamatával, így arányuk 2019-ben a teljes munkavállalói népességnek már „csak” kb. egyötöde.

Ugyanakkor hangsúlyozzuk, hogy minden ötödik potenciális munkavállaló rendelkezik ugyan *általános iskolai végzettséggel, de nincs* állam által elismert szakképesítése.

A középfokú szakmai végzettségű, érettségi nélküli népességcsoport aránya kismértékben csökkent ugyan, de a vizsgált időszak kezdő és záró évében is kb. egynegyedét tette ki a munkavállalási korú népességnek.

A középfokú végzettségű, érettségivel rendelkezők aránya kisebb mértékben növekedett, ez egyúttal a munkavállalási korú népesség kb. egyharmadát jelentette.

A felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya jelentősen és folyamatosan növekedett – közel kétszeresére –, viszonylag egyenletesen (kivéve a 2017. és 2018. évet). Ennek eredményeként arányuk 2019-re a teljes munkavállalói népesség több mint egyötödét tette ki (22,5%); ez azt is jelenti, hogy a potenciális munkavállalók közel egynegyede már felsőfokú végzettséggel van jelen a munkaerőpiacon.

3.2.3. A különböző végzettségi szintű népességcsoportok változásainak értékelése

A 15–64 év közötti munkavállalási korú népesség különböző végzettségi szintű csoportjainak a 2001 és 2019 között történt szám- és aránybeli változásairól az előzőekben bemutatott vizsgálat alapján az alábbi összegző értékelést adjuk.

Megjegyezzük, hogy a konkrét arányok változása fontos információt ad a változások irányáról, ugyanakkor a teljeskörű értékeléshez figyelembe kell venni magát a változási folyamatot is, azaz az adatváltozások/-ingadozások okait. (Többek között a népesség mindenkori iskolaválasztási, illetve továbbtanulási döntésének indítékait, melyekben szerepe van a társadalmi, gazdasági, szociális stb. tényezőknek.) Tekintve, hogy ilyen információk szerzéséhez külön célvizsgálatok szükségesek – és ilyenekkel nem rendelkezünk –, ezért utóbbi kritériumokat nem tudjuk figyelembe venni.

❖ Jelentős és kedvező változásnak tekinthető a legfeljebb általános iskolai végzettségűek számának erőteljes csökkenése, ezért kívánatos a kedvező tendencia tartóssá tétele, illetve a csökkenési folyamat gyorsítása. Ugyanakkor lényeges, hogy a kedvező irányú változás ellenére ezt a problémát egyben a népesség foglalkoztatottságának növelését gátló tényezőnek kell tekinteni, melyet az iskolázatlanság további csökkentésével, illetve a szakképzettség megszerzésével lehet javítani.

Mivel ez a réteg két eltérő nagyságú csoportból áll, a százezernél kisebb számú általános iskolai végzettséggel nem rendelkezőkből, valamint a több mint egymilliós nagyságú legfeljebb általános iskolai végzettségű csoportból, helyzetük javítása differenciált megoldást igényel, melyre javaslatokat teszünk a tanulmány összefoglalójában.

❖ Pozitívan értékelhető az érettségizett népességcsoport – az érettségivel és szakképzettséggel rendelkezők, vagy érettségizett, de szakképzettséggel nem rendelkezők – számszerű stabilitása, illetve kismértékű

növekedése a vizsgált időszakban. Kívánatos, hogy számuk és a munkavállalási korú népességen belüli arányuk erőteljesebben növekedjen.

A kedvező iskolázottsági folyamatok következtében ugyanakkor pozitív változásként emelhető ki, hogy a legalább érettségivel rendelkező munkavállalási korú népesség aránya 2019-ben már meghaladta az 55 százalékot.

Nem minősíthető ugyanakkor kedvezőnek az érettségivel nem, viszont középfokú szakképzéssel rendelkező népességcsoport több mint 10 százalékos arányú csökkenése a vizsgálati időszak végére. (Ezt a problémát számszerűen bemutattuk a 2. táblázatban, és részletesebben elemezzük a következő, 3.3. fejezetben.)

❖ Jelentős és kedvező változásnak kell minősíteni a felsőfokú végzettségűek számának nagymértékű növekedését, aminek folyamatossága alapján valószínű, hogy ez a változás tartóssá válik.

3.3. A munkavállalási korú népesség vizsgálata a legmagasabb iskolai végzettség szerint

A különböző iskolai végzettségi szinttel (iskolafokkal) rendelkező népességcsoportok számának és arányának további – a legmagasabb iskolai végzettség szerinti – vizsgálata azért szükséges, mert az iskolai végzettségi szint szerint besorolt népességcsoportok nem homogének, hanem két-három, végzettségtípus szerinti alcsoportra bonthatók – ahogyan azt az 1. táblázatban bemutattuk. Ezen alcsoportok vizsgált jellemzői – különösen a munkaerő aktivitására vonatkozóak – egymástól jelentősen eltérhetnek (lásd: 4., 5., 6. fejezetben).

3.3.1. A legfeljebb általános iskolai – befejezetlen/befejezett – végzettségű népesség alakulása

A tanulmány bevezetőjében kifejtettük, hogy a piaczgazdaság viszonyai között biztonságos – az egész aktív életre kiterjedő – foglalkoztatás csak megfelelő szakképzettség birtokában lehetséges.

A legfeljebb általános iskolai végzettséggel – de szakképzettséggel nem – rendelkező népességcsoportok szám- és aránybeli alakulásának vizsgálata azért kiemelten fontos, mert megmutatja, hogy a munkavállalási korú potenciális munkaerő-állomány mekkora hányadának nem biztosított a folyamatos munkaerőpiaci jelenléte az alacsony iskolai végzettség és a szakképzetlenség következtében.

A legfeljebb általános iskolai végzettségű népesség – közzismerten – két végzettségi alcsoportot foglal magában: akik nem rendelkeznek befejezett általános iskolai végzettséggel sem, illetve akiknek a legmagasabb végzettsége befejezett általános iskola.

A statisztika ez utóbbi kategóriában tartja nyilván azokat, akik az általános iskola befejezése után nem tanultak tovább, akik valamely típusú középiskolában tovább tanultak, viszont annak befejezése előtt onnan lemorzsolódtak és más intézményben sem tanultak tovább.

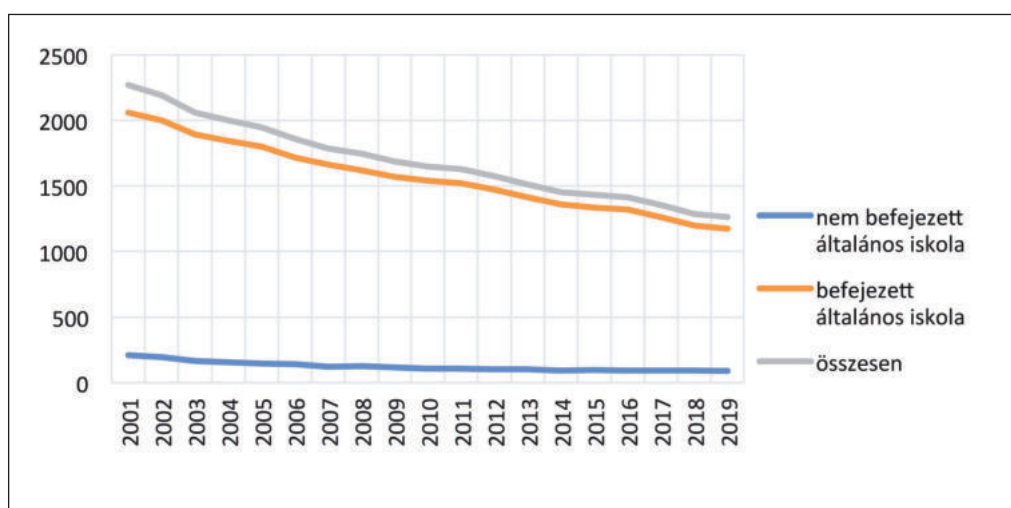
A 4., az M-1.3. táblázat, illetve a 4-5. ábra mutatják a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkező népességcsoportok számszerű és aránybeli alakulását 2001–2019 között.

4. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú, befejezett és befejezetlen általános iskolai végzettségű népesség száma – 2001, 2005, 2010, 2015, 2019 (E fő)

évek	befejezetlen általános iskola	befejezett általános iskola	összesen
2001	209,8	2056,6	2266,4
2005	144,8	1799,6	1944,4
2010	108,7	1537,5	1646,2
2015	96,1	1333,8	1429,9
2019	89,2	1173,3	1262,5

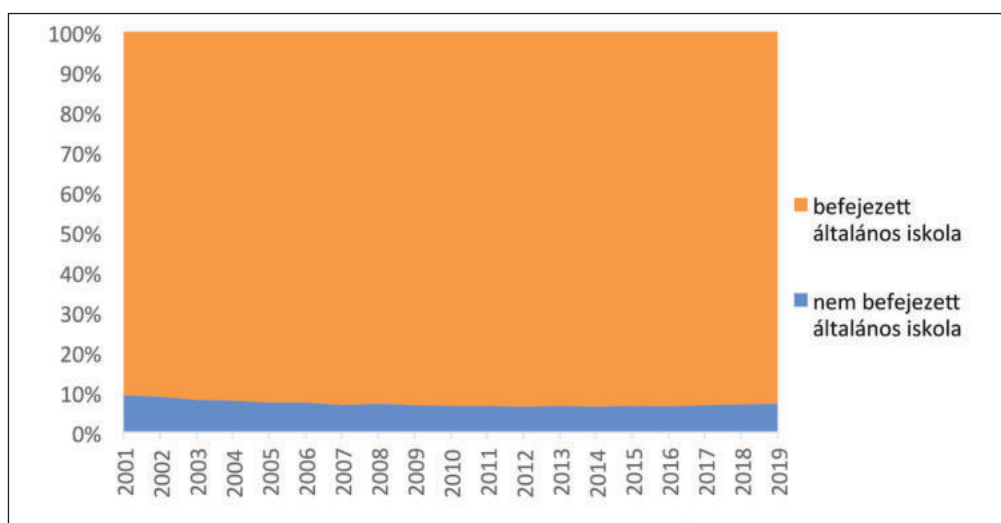
Forrás: a 4. táblázat a szerző saját szerkesztése az M-1.3. táblázat alapján

4. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú – befejezett és befejezetlen – általános iskolai végzettségű népességcsoportok számának alakulása – 2001–2019 (E fő)

Forrás: a 4. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.3. táblázat adatai alapján

5. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú, befejezett/befejezetlen általános iskolai végzettségű népességcsoportok megoszlása – 2001–2019 (%)

Forrás: az 5. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.3. táblázat adatai alapján

Az adatokból és az ábrából jól érzékelhető, hogy a kétféle iskolai végzettségű réteg közül 2001–2019 között a befejezett általános iskolai végzettségűek száma volt a meghatározó: egy és két millió fő között mozgott, ami folyamatosan több mint 90%-a volt a legfeljebb általános iskolai végzettségű rétegnek.

Az általános iskolát nem befejezettek száma folyamatosan csökkent, 2019-re 90 ezerre; arányuk a teljes népességcsoporton belül 10 százaléknál alacsonyabb volt. (A népességcsoport további csökkenése csak lassú ütemben várható, mivel a csökkenés 2012 óta már nem folyamatos, és egyre kisebb mértékű – lásd: M-1.3.táblázat).

3.3.2. Az érettségivel nem rendelkező, középfokú szakképzettségű népesség alakulása

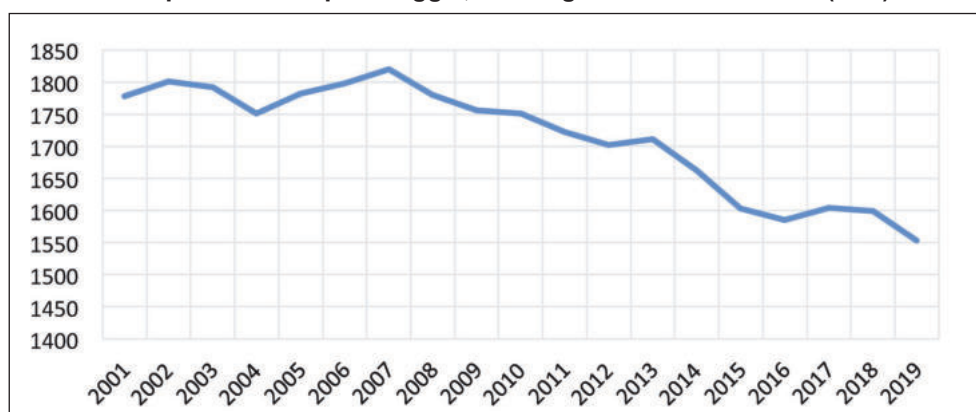
A népességcsoport számának és arányának alakulását végzettségi szintként már elemeztük az előző fejezetben – a másik három népességcsoporttal együtt –, viszont mint (szak)képzettség típusát önállóan most mutatjuk be, alapvetően nem megismételve az előzőekben mondottakat. (5., és M-1.4. táblázat, illetve 6. ábra)

5. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma középfokú szakképzettséggel, érettségi nélkül – 2001, 2005, 2010, 2015, 2019 (E fő)

Évek	Középfokú végzettség érettségi nélkül, szakmai végzettséggel
2001	1777,8
2005	1781,3
2010	1751,2
2015	1603,5
2019	1552,8

Forrás: az 5. táblázat a szerző saját szerkesztése az M-1.4. táblázat adatai alapján

6. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma közép fokú szakképzéssel, érettségi nélkül – 2001–2019 (E fő)

Forrás: a 6. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.4. táblázat adatai alapján

Az adatokból és az ábrából jól érzékelhető a munkavállalási korú, érettségi nélküli, szakmai végzettséggel rendelkező népességcsoport számszerű alakulásának alapvető problematikája: a 2001 és 2019 között regisztrált jelentős arányú számszerű csökkenés (225 ezer fő – lásd: előző fejezet).

Az e végzettségi csoportba tartozó népesség alakulásának további jellemzői: a csökkenés mellett a kismértékű hullámzás – csökkenés-növekedés – összesen öt alkalommal a vizsgált időszakban; továbbá az, hogy a csökkenés döntő hányada 2008-tól folyamatos (lásd: M-1.4. táblázat).

A csökkenés azért minősíthető negatívnak, mivel ez a végzettségi csoport nemzetgazdasági szempontból alapvető fontosságú, tekintve, hogy többségében fizikai szakmunkát végző potenciális munkavállalói köréről van szó. Így lehetséges, hogy számszerű csökkenésük az egyik oka az ilyen kvalifikáltságú munkaerő általánosan ismert hiányának.

Csökkenésük azért is jelent problematikus folyamatot, mivel ennek a rétegnek az utánpótlásforrása a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkező népességcsoport, mely a vizsgált közel húsz éves időszakban nagy számban állt rendelkezésre, ugyanakkor a vizsgált időszakban évente kb. 50-60 ezer fő tett szakmai vizsgát (lásd: M-5.1. táblázat).

A fentiek alapján a közép fokú szakképzéssel, érettségi nélküli népességcsoport csökkenésének okait szükséges tovább vizsgálni.

3.3.3. Az érettségizett – szakképzett vagy szakképzetlen – népesség alakulása

Ez a népességcsoport is kétféle iskolai végzettségű népességcsoportot foglal magába, úgymint az érettségizett, szakképzéssel rendelkező, valamint az érettségizett, szakképzéssel nem rendelkező alcsoportokat.

Az érettségit tett két alcsoport együtt a népesség legnagyobb arányú csoportját (2019-ben 33% – l. 3.2. ábra) alkotják. Szám- és aránybeli vizsgálatuk azért fontos, mert megmutatja az ehhez a képzettségi szinthez tartozók megoszlásának alakulását, amiből – a népességcsoportok munkaerőpiaci

aktivitásával összevetve – munkaerő-, illetve képzés-tervezési feladatok vezethetők le (lásd 4., 5., 6. fejezetek, illetve az összefoglalás és javaslatok fejezetek).

6. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma érettségivel, szakmai végzettség nélkül vagy szakmai végzettséggel – 2001, 2005, 2010, 2015, 2019 (E fő)

évek	középfok, érettségi		
	szakmai végzettség nélkül	szakmai végzettséggel	összesen
2001	678,4	1327,2	2005,6
2005	743,0	1355,7	2098,7
2010	793,7	1392,7	2186,4
2015	883,0	1246,5	2129,5
2019	921,9	1167,1	2089,0

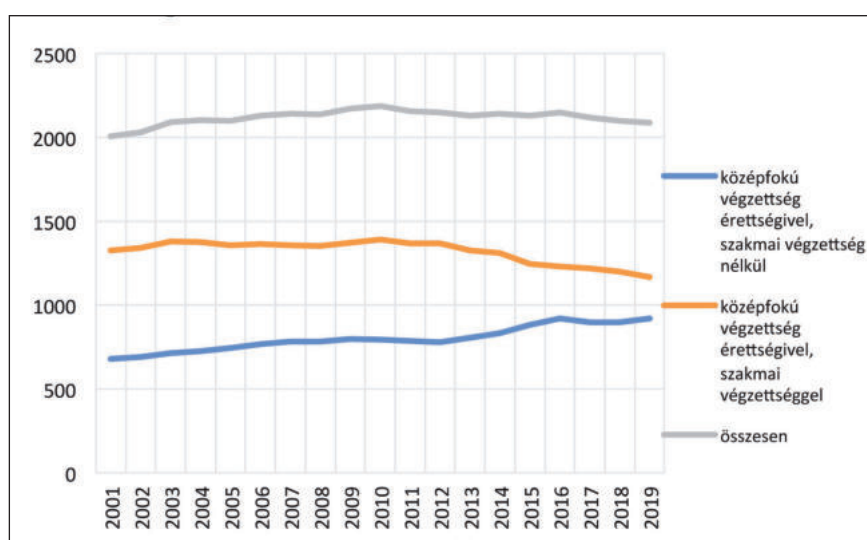
Forrás: a 6. táblázat a szerző szerkesztése az M-1.5. táblázat adatai alapján

Az adatokból és az ábrából jól érzékelhető az érettségivel rendelkező kétféle képzettségű népesség-csoport közötti szembevető, teljesen ellentétes értelmű változás, mely szerint

- ✓ a szakképzetlenek száma erőteljesen nőtt (+243,5 E fő; +35,9%);
- ✓ a szakképzettek száma csökkent (–167,1 E fő; –12,1%);
- ✓ összességében az érettségizett népesség száma kismértékben nőtt (+83,4 E fő; +4,2%).

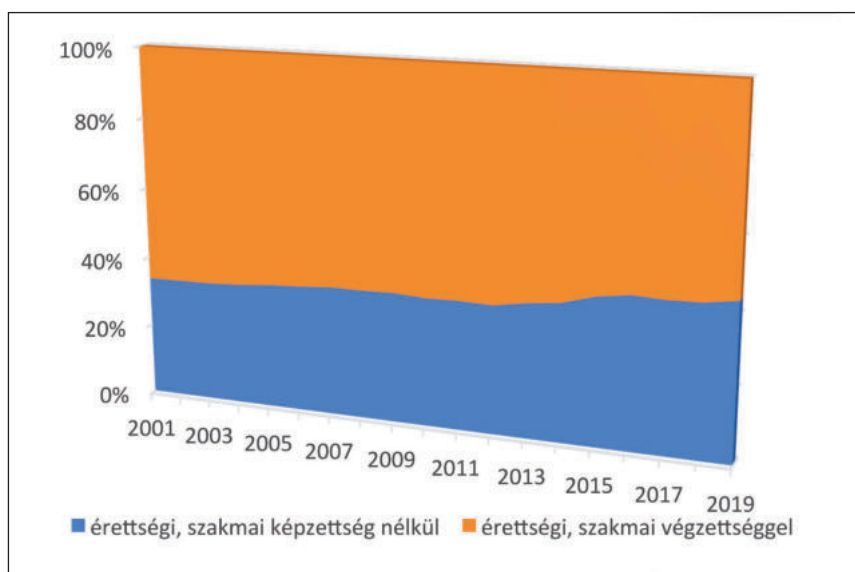
Az idősoros vizsgálat azt is mutatja (l: M-1.5 táblázat), hogy a kedvezőtlen folyamatok az utóbbi közel 10 évben (2010–19 között) állandósultak: az érettségizett és szakképzett népességcsoport száma azóta folyamatosan csökkent; az érettségizett és szakképzetlen népességcsoport száma viszont folyamatosan nőtt.

7. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma érettségivel, szakmai végzettség nélkül vagy szakmai végzettséggel – 2001–2019 (E fő)

Forrás: a 7. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.5. táblázat alapján

8. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség megoszlása érettségivel, szakmai végzettséggel vagy szakmai végzettség nélkül – 2001–2019 (%)

Forrás: a 8. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.5. táblázat alapján

A megoszlási arányadatok azt mutatják (8. ábra), hogy az érettségivel rendelkező szakképzett és az érettségivel rendelkező szakképzetlen népességalcsoporthoz 2001-ben kétharmad–egyharmad volt (66,2–33,8%); 2019-ben viszont már csak 56–44 (55,9–44,1%).

A fenti változásokat nem tarthatjuk kedvezőnek, mivel az érettségi szint elérésének kétféle célja lehet: az egyik a felsőfokú továbbtanulásra való alkalmasság megszerzése, a másik cél pedig az ún. felsőközépfokú szakképzettség megszerzéséhez szükséges képességek elsajátítása. Az érettségi vizsga abszolválása – akár később megszerzett – szakképzettség nélkül nem felel meg ezeknek a társadalmi céloknak.

Összefoglalva: a 15-64 éves munkavállalási korú érettségizett népességcsoport a vizsgált időszakban számszerűen kismértékben nőtt. Ennek forrása viszont inkább a szakképzetlenek csoportjának nagyobb mértékű növekedése, mint a szakképzettek csoportjának csökkenése. Meg kell jegyezni, hogy a kedvezőtlen folyamat 2010-19 között folyamatosan fennállt.

A két népességcsoport kedvezőtlen változásai miatt további célvizsgálatokra van szükség az okok pontosabb feltárása érdekében.

3.3.4. A felsőfokú végzettségű népesség alakulása

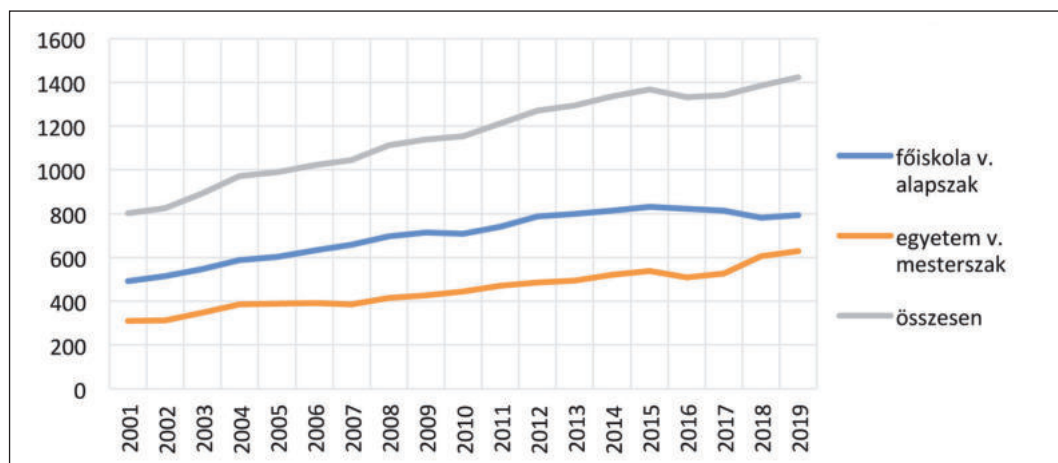
A felsőfokú végzettségűek folyamatos és nagymértékű növekedése alapul szolgálhat egy munkaerő-, illetve képzés-szükségleti tervezéshez is, tekintve, hogy a legkvalifikáltabb munkaerő eredményességét a munkaerőpiaci aktivitási adatok igazolták (lásd: 3.,4.,5. fejezetek).

7. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma felsőfokú – főiskolai/alapszakos és egyetemi/mesterszakos – végzettséggel 2001, 2005, 2010, 2015, 2019 (E fő)

Évek	Felsőfokú végzettség		
	főiskola vagy alapszak	egyetem vagy mesterszak	összesen
2001	491,6	309,9	801,5
2005	601,6	388,8	990,4
2010	708,1	444,0	1152,1
2015	830,3	537,2	1367,5
2019	794,0	628,8	1422,8

Forrás: a 7. táblázat a szerző saját szerkesztése az M-1.6. táblázat adatai alapján

9. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú, felsőfokú végzettségű népesség száma a legmagasabb végzettségi szint szerint – 2001–2019 (E fő)

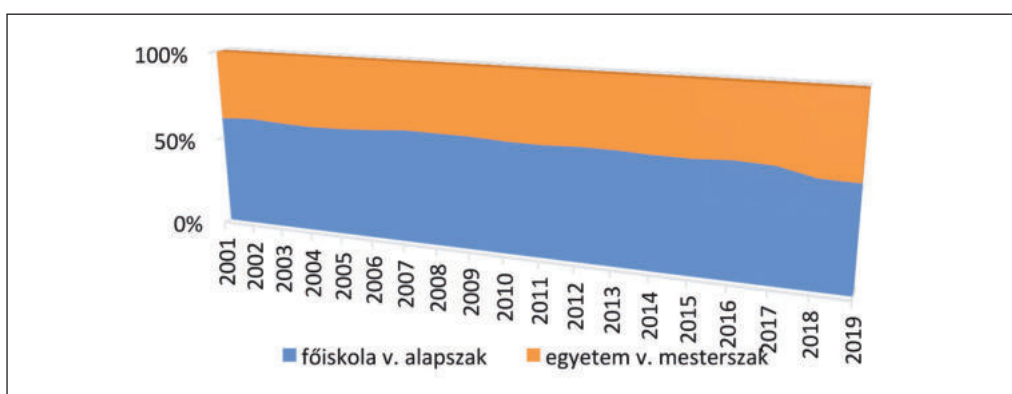
Forrás: a 9. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.6. táblázat adatai alapján

Mindenekelőtt ki kell emelni, hogy mindkét alcsoport száma és aránya erőteljesen növekedett a vizsgált időszakban, növekedésük a legnagyobb mértékű volt a teljes munkavállalási korú népesség körében. Ezen belül hangsúlyozni kell

- ✓ az alapszakon végzettek számszerű dominanciáját 2001-ben és 2019-ben egyaránt;
- ✓ a mesterszakon végzettek számának nagyobb mértékű – több mint százszázalékos – növekedését;
- ✓ a teljes felsőfokú végzettségű rétegen belül a mesterszakon végzettek arányának növekedését (lásd: 10. ábra).

Kiemelendő, hogy a két felsőfokú végzettségű alcsoport számszerű és aránybeli növekedése pozitív irányú változás.

10. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú, felsőfokú végzettségű népesség megoszlása a legmagasabb végzettségi szint szerint 2001–2019 (%)

Forrás: a 10. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.6. táblázat adatai alapján

3.3.5. Összefoglaló a 15–64 éves munkavállalási korú népesség számának és arányának alakulásáról 2001–2019 között a legmagasabb iskolai végzettség szerint vizsgálva

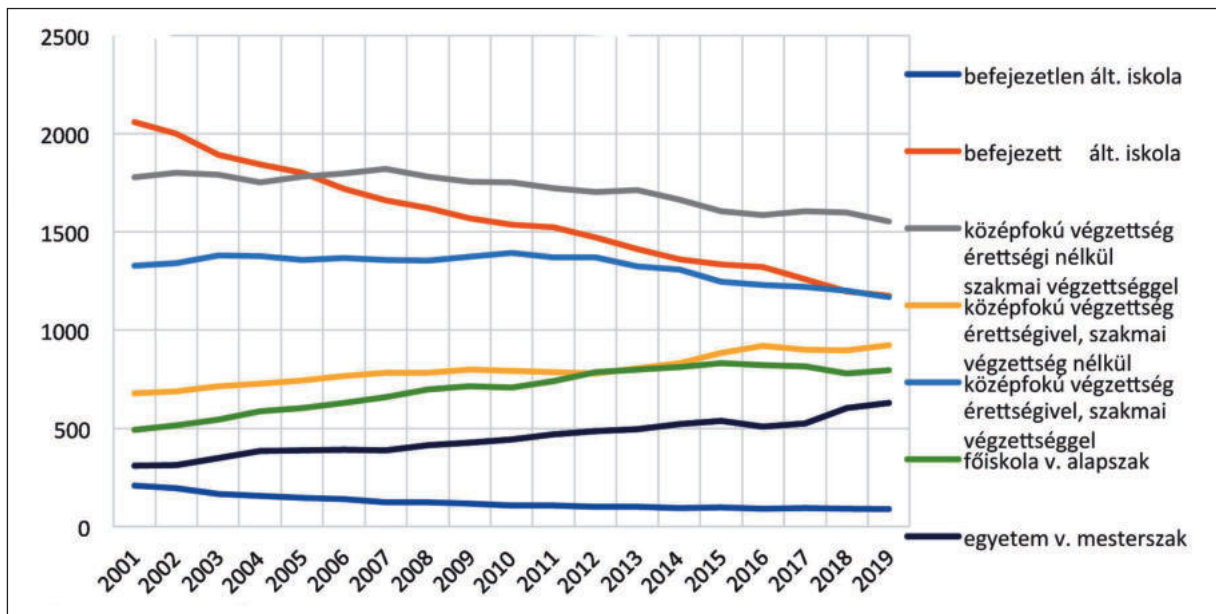
A munkavállalási korú népesség legmagasabb iskolai végzettség szerinti alakulásának áttekintését követően egybefoglaljuk a már külön-külön bemutatott adatokat, hogy azokat egymáshoz viszonyítva érzékeltetőbbek legyenek a változási tendenciák (8. ábra, 11. táblázat).

8. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma a legmagasabb iskolai végzettség szerint 2001, 2005, 2010, 2015, 2019 (E fő)

évek	alapfokú végzettség		középfokú végzettség			felsőfokú végzettség		összesen
	befejezetlen általános iskola	befejezett általános iskola	kf. végzettség érettségi nélk. szakmaivégzettséggel	kf. végzettség érettséggel, szakmai végz. nélkül	kf. végzettség érettséggel, szakmai végzettséggel	főiskola v. alapszak	egyetem v. mesterszak	
2001	209,8	2056,6	1777,8	678,4	1327,2	491,6	309,9	6851,3
2005	144,8	1799,6	1781,3	743,0	1355,7	601,6	388,8	6814,7
2010	108,7	1537,5	1751,2	793,7	1392,7	708,1	444,0	6736,0
2015	96,1	1333,8	1603,5	883,0	1246,5	830,3	537,2	6530,4
2019	89,2	1173,3	1552,8	921,9	1167,1	794,0	628,8	6327,1

Forrás: a 8. táblázat a szerző saját szerkesztése az M-1.7. táblázat adatai alapján

11. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 (E fő)

Forrás: a 11. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.7. és M-1.8. táblázat adatai alapján

❖ A munkavállalási korú népesség végzettségének alakulásáról bemutatott vizsgálat alapján igazoltnak tekintjük azt a hipotézist, mely szerint az idő előrehaladtával a népesség iskolázottsága – nem lineárisan – magasabb lesz, ugyanakkor új ellentmondások, illetve „hiányok” keletkezhetnek. Véleményünk szerint a hipotézist igazolták a pozitív tendenciák – mint a magasabb végzettségű/képzettségű népességcsoportok számbeli növekedése, illetve az alacsonyabb végzettségűek csökkenése –, ugyanakkor a már ismertetett ellentmondások erősödése, főként az érettségizett, szak-képzettség nélküli népesség számának növekedése.

❖ A legmagasabb (szakmai) végzettségi szintekre vonatkozóan elemezve az adatokat, az eddigiek-nél „plasztikusabban” érzékelhető a már részleteiben bemutatott ellentmondásos folyamat.

Eszerint a 15–64 éves, munkavállalási korú népességben az elmúlt közel húsz évben nőtt a száma a kétféle felsőfokú végzettségű, valamint az érettségizett, de szakképzetlen népességcsoportokba tartozóknak, és csökkent a száma a többi népességcsoportokba tartozóknak. (Befejezett és nem befejezett általános iskolai végzettségűek; középfokú végzettségű, érettségi nélküli középfokú szakképzettséggel rendelkezők; érettségizettek szakmai végzettséggel.)

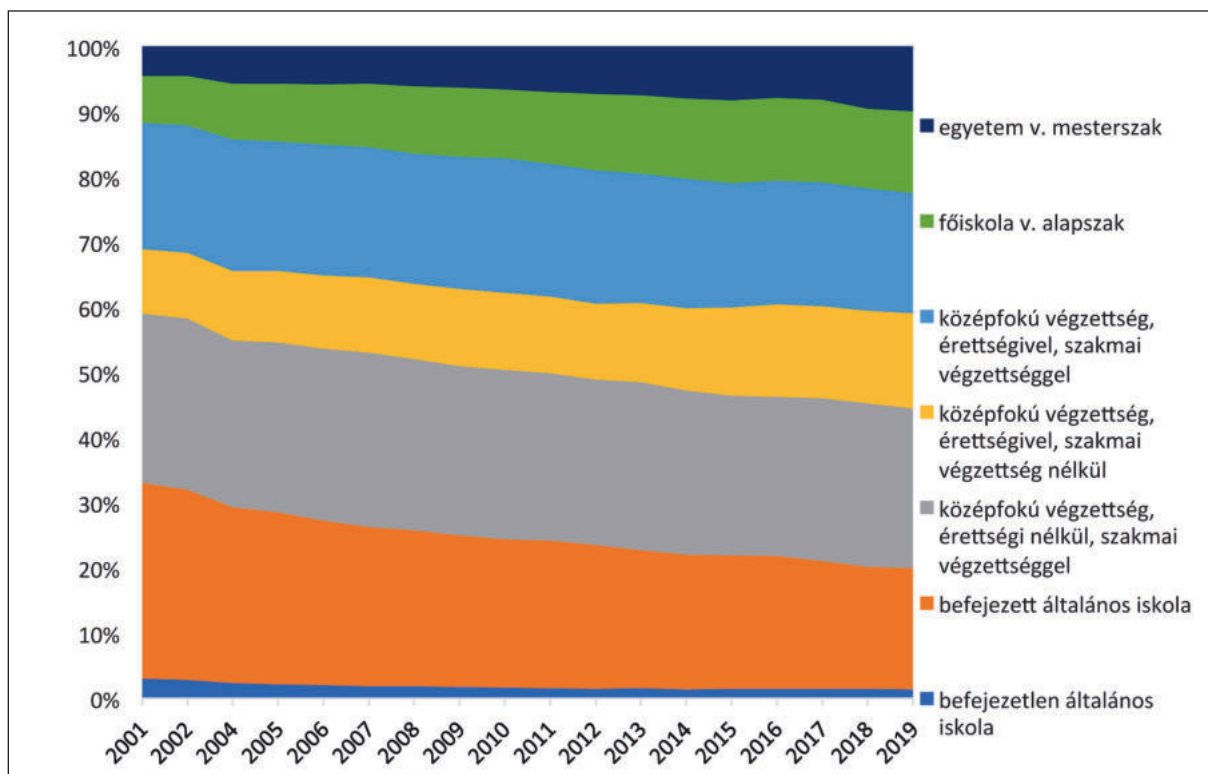
A munkavállalási korú, szakmai végzettséggel rendelkező népességcsoportok számszerinti dominanciája az alábbiak szerint változott 2019-re:

- ✓ legnagyobb rétegét az érettségi nélküli, ugyanakkor középfokú szakmai végzettséggel rendelkezők adták (több mint másfél millió fő);
- ✓ a második legnépesebb szakképzett réteg az adott időszakban a felsőfokú végzettségűek együttesen (!) (több mint 1,4 millió fő);

✓ a harmadik legnépesebb csoport az érettségivel és szakképzettséggel rendelkező réteg (közel 1,2 millió fő).

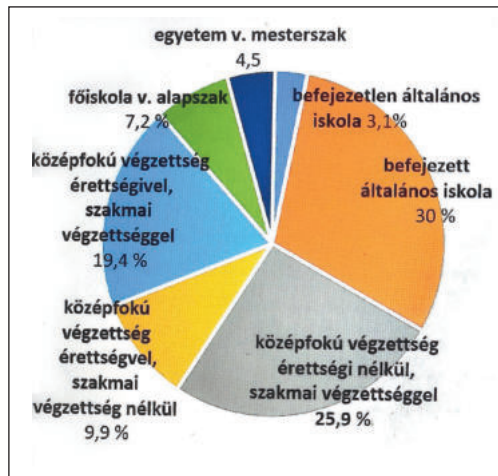
A népességcsoportok arányának alakulását a legmagasabb iskolai/szakmai végzettség szerint a 12. és a 13.1. és a 13.2. ábrák mutatják.

12. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség megoszlása legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 (%)

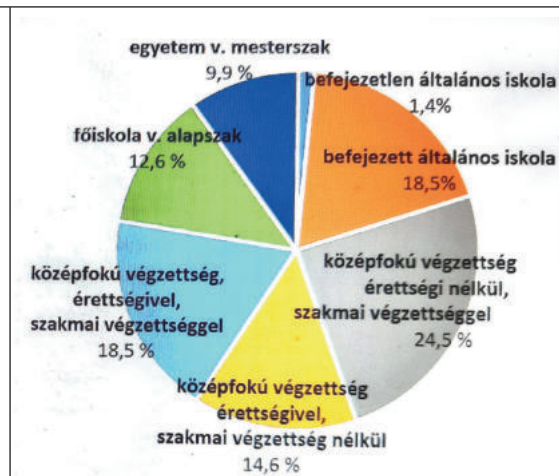

Forrás: a 12. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.7. táblázat adatai alapján

13.1. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség megoszlása a legmagasabb iskolai végzettség szerint 2001 (%)

13.2. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség megoszlása a legmagasabb iskolai végzettség szerint 2019 (%)

Forrás: a 13.1. és 13.2. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.7. táblázat feldolgozott adatai alapján

❖ A legmagasabb iskolai/szakmai végzettség szerint vizsgálva a népességcsoportok arányát, azok változásai alapvetően azonosak a végzettségi szintek szerinti vizsgálat eredményeivel, egyes képzettségi szintek esetén azonban vannak eltérések (pl. érettségivel rendelkező népességcsoportok).

Kedvező változásnak kell minősíteni (lásd: 13.1. és 13.2. ábrák):

- ✓ a legfeljebb általános iskolai végzettségű népesség arányának kb. egyötödre csökkenését (összesen 19,9%);
- ✓ a felsőfokú végzettségű népesség arányának növekedését több mint egyötödre (összesen 22,5%);
- ✓ *össességében a szakképzettséggel rendelkezők arányának jelentős* növekedését (a felsőfokú végzettségűekkel együtt 65,5%).

Hangsúlyozni kell azonban, hogy a munkavállalási korú szakképzetlen népesség aránya még több mint egyharmada a teljes munkavállalói népességnek (34,5%).

Ugyancsak kedvezőtlen változásnak kell minősíteni az érettségivel rendelkező, szakképzettség nélküli népességcsoport számának és arányának növekedését (14,6%-ra).

❖ A vizsgálat alapján igazoltnak tekintjük azt a hipotézist, mely szerint az idő előrehaladtával a népesség iskolázottsága – nem lineárisan emelkedve – nő, ugyanakkor új ellentmondások, illetve „hiányok” keletkezhetnek. A problémaként jelzett változások okait vizsgálni kell, amire a tanulmány összefoglalójában teszünk javaslatot.

❖ Pozitív változásként értékeljük a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők számának és arányának nagyarányú csökkenését, hangsúlyozva a további csökkenés szükségességét.

A 2019-ben mért kb. egy és egynegyed milliós népességcsoport nagysága a korszerű gazdaság

új, megnövekedett, illetve folyamatosan erősödő követelményei miatt tekintendő magasnak, mivel közismert, hogy a piaccgazdaság viszonyai között tartós – az egész aktív életre kiterjedő – foglalkoztatottság csak megfelelő szakképzettség birtokában lehetséges. Ezért a népességcsoport tartós foglalkoztatása „kihívást” jelent minden „érintett”, a népességcsoportba tartozók, a munkáltatók, valamint a foglalkoztatást támogató szervek/szervezetek számára egyaránt.

❖ Kedvezőtlen változásként értékeljük a középfokú végzettségű, érettségi nélkül középfokú szakmai képzettséggel rendelkező népességcsoport számának számottevő csökkenését. Ennek oka az, hogy a népességcsoport viszonylag nagymértékű számszerű csökkenése kedvezőtlen hatású az alapvetően ún. fizikai jellegű szakmák szakember-szükségletének biztosítására. A csökkenés okainak feltárására e rétegnek a teljes munkavállalási korú népességen belüli alakulását szükséges tovább vizsgálni.

❖ Pozitív változásként értékeljük a teljes munkavállalási korú népességre vonatkozóan a legáltalább érettséggel rendelkezők arányát, mely – mint ismertettük – 2019-ben már meghaladta a népesség felét.

Ugyanakkor kedvezőtlen változásként értékeljük a középfokú végzettségű, érettségizett, szakmai végzettséggel nem rendelkező népességcsoport számának és arányának számottevő növekedését. Ennek elsődleges oka az, hogy a szakképzetlenség nem felel meg az érettségi céljainak, melyek a felsőfokú továbbtanulásra, illetve a felső középfokú szakképzettség megszerzésére való felkészítést szolgálják.

Fontosnak tartjuk javaslatként megjegyezni a *hiányosság csökkentésére*, hogy amennyiben a felsőfokú tanulmányokba való bekapcsolódás vagy a felsőfokú tanulmányok befejezése nem lehetséges, akkor egy másik szakképesítés megszerzésére van szükség, különben az érettséggel rendelkező népességcsoport munkaerőpiaci részvétele és eredményessége – a szakképzetlenség folytán – „gyengül”, ami nem felel meg a társadalompolitikai céloknak sem.

❖ Pozitív változásként értékeljük a felsőfokú végzettségűek – mind a főiskolai vagy alapszakra, mind az egyetemi vagy mesterszakra diplomázók – *számának és arányának jelentős mértékű emelkedését*, hangsúlyozva az arány további növelésének szükségességét.

Kiegészítő megjegyzés: a tanulmánynak nem volt feladata a felnőttoktatás/képzés vizsgálata, mely megmutatta volna, hogy az iskolai végzettség megszerzését milyen aktivitással realizálják a felnőttképzésben. Az iskolai kibocsátásokat összefoglaltuk – a KSH hivatkozott adatai alapján – az M-5.1. táblázatban, melyből kitűnik a felnőttoktatás eltérő súlya. 2001-2019 között a felnőttoktatásban – számításunk szerint (lásd: M-5.2. táblázat) – legnagyobb arányban a felsőoktatásban végeztek (átl. 35%/év); a legkisebb arányban az általános iskolában (átl. 0,6%/év); érettségit az összes érettségizett átl. 13%-a, szakmai vizsgát az összes vizsgázó átl. 18% -a tett.

4. A munkavállalási korú népesség munkaerőpiaci aktivitásának vizsgálata

A munkaerőpiaci aktivitás vizsgálata azért fontos kutatási feladat, mivel eredménye komplex módon mutatja meg a különböző végzettségű munkavállalási korú népességcsoportok munkaerőpiaci eredményességét (például: gazdasági aktivitási, foglalkoztatottsági, munkanélküliségi mutatók értékei).

A vizsgálatnak az volt a közvetlen célja, hogy igazolja vagy cáfolja azt a hipotézist, mely szerint ami – az elmúlt közel húsz év adatai alapján – számszerűen is kimutatható.⁶

A következőkben e népesség iskolai végzettség szerinti csoportjainak gazdasági aktivitási, foglalkoztatási és munkanélküliségi arány/ráta alakulását elemezzük,⁷ ami kiterjed

- ✓ a gazdasági aktivitási és a foglalkoztatási arány(ráta) alakulására a vizsgált időszakban – idősorosan, valamint külön a 2001. és 2019. évekre (százalékosan);
- ✓ a különböző iskolai végzettségű népességcsoportok gazdasági aktivitási és foglalkoztatási arányai – min. és max. (százalékos) értéktartományainak alakulására a vizsgált időszakban;
- ✓ az egyes népességcsoportok foglalkoztatási arányaiból képzett viszonyszámokra, melyek mutatják amagassabb végzettség foglalkoztatottságra gyakorolt hatását (lásd: 4.2. fejezet).⁸

4.1. A gazdasági aktivitás vizsgálata

A gazdasági aktivitás jelentősége – mint a foglalkoztatottság és a munkanélküliség együttes mutatója – az, hogy információt ad a különböző végzettségű munkavállalói népességcsoportok munkaerőpiaci helyzetéről, mivel a piacgazdaságban mindenki a saját képességei, illetve szakmai tudása révén kerül a munkaerőpiacra, ahol – foglalkoztatottként vagy munkanélküliként – boldogulnia kell. A gazdasági aktivitás ugyanakkor a különböző végzettségű/képzettségű munkavállalói csoportok munkaerőpiaci eredményességét is tükrözi – alapvetően hosszú időtávon.

4.1.1. A gazdasági aktivitási arány vizsgálata

A legmagasabb iskolai végzettség szerint besorolt népességcsoportok gazdasági aktivitási arányának⁹ alakulása megmutatja, hogy mekkora hányaduk volt jelen a munkaerőpiacon – foglalkoztatottként vagy munkanélküliként –, és ez az arány hogyan változott.

Az adatokat a 9. és az M-2.1. táblázat, illetve a 14. ábra foglalja össze.

6 A 15–64 év közötti, munkavállalási korú népesség *munkaerőpiaci aktivitási mutatóinak* tekintjük – a szakirodalom és a KSH módszertani útmutatója alapján (7) – a gazdaságilag aktívak számát (a foglalkoztatottak és a munkanélküliek együtt), külön a foglalkoztatottak és külön a munkanélküliek számát, illetve az e jellemzők alapján számított ún. arányokat/rátákat (gazdasági aktivitási arány, foglalkoztatási ráta), munkanélküliségi ráta).

7 A gazdaságilag aktívak, illetve a foglalkoztatottak és a munkanélküliek számának alakulását a melléklet táblázatai között idősorosan bemutatjuk, de részletesen nem elemezzük, tekintve, hogy a különböző végzettségű/képzettségű csoportok munkaerőpiaci sikerességét nem számszerű alakulásuk, hanem a munkaerőpiaci részvételt jellemző arány/ráta mutatja.

8 A viszonyszámok saját szerkesztésű jellemzők – matematikailag „hányadosok” –, melyeket a „magasabb iskolai végzettségű népességcsoport foglalkoztatási aránya per alacsonyabb iskolai végzettségű népességcsoport foglalkoztatási aránya” képlettel számítottunk, idősorosan, évenként.

9 KSH Fogalmi meghatározások - <https://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/modsz21.htm>

· gazdaságilag aktívak – akik megjelennek a munkaerőpiacon, azaz a foglalkoztatottak és a munkanélküliek együttesen

· aktivitási arány - gazdaságilag aktívak (foglalkoztatottak és munkanélküliek) népességen belüli aránya

9. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség gazdasági aktivitási aránya a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001, 2005, 2010, 2015, 2019 (%)

évek	legmagasabb iskolai végzettség							összesen
	befejezetlen általános iskola	befejezett általános iskola	középfokú végzettség érettségi nélkül, szakmai végzettséggel	középfokú végzettség érettséggel, szakmai végzettség nélkül	középfokú végzettség érettséggel, szakmai végzettséggel	főiskola v. alapszak	egyetem v. mester-szak	
2001	15,1	34,6	76,7	50,6	72,7	81,8	85,9	59,6
2005	13,7	34,2	74,7	49,5	74,3	83,9	86,1	61,4
2010	21,2	35,0	72,5	47,0	74,0	80,1	83,1	61,9
2015	27,8	42,0	77,3	57,0	80,3	81,9	87,7	68,6
2019	27,8	42,0	77,3	57,0	80,3	81,9	87,7	68,6
növekedés (%)	11,9	10,4	5,1	12,1	9,8	3,2	2,7	13,0

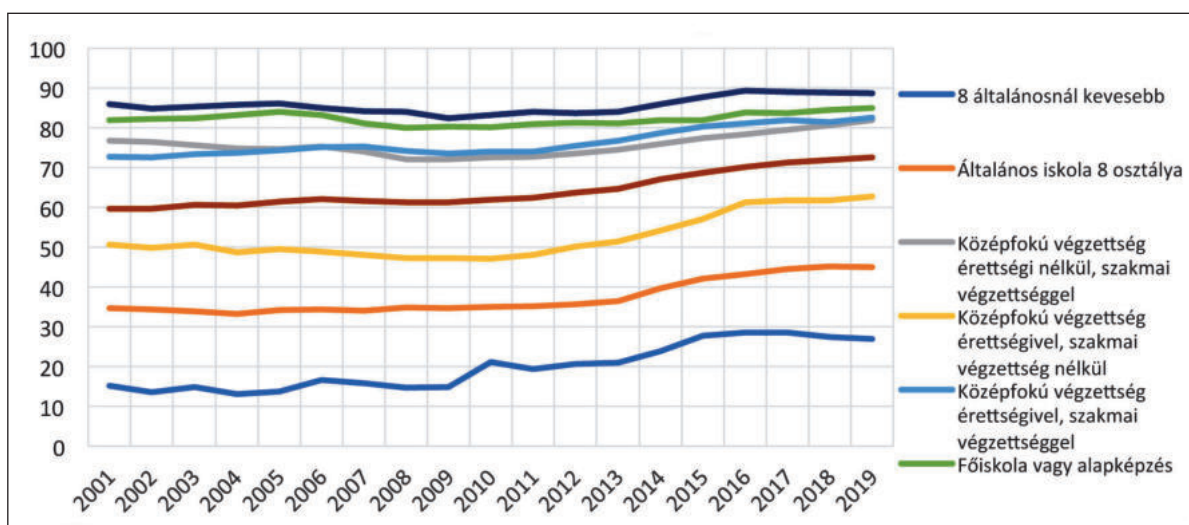
Megjegyzés: a 9. táblázatot a szerző készítette az M-2.2. táblázat adatai alapján

Az adatok alapján látható, hogy a gazdasági aktivitási arány mindegyik népességcsoportban – ingadozásokkal – nőtt, legnagyobb mértékben a szakképzetlen csoportokban, legkisebb mértékben a felsőfokú végzettségűeknél. (Utóbbinak az is oka lehet, hogy a felsőfokú végzettségűek gazdasági aktivitási aránya mindig kiemelkedően magas volt a többi képzettségi csoporthoz képest).

A szakképzett népességcsoportok gazdasági aktivitása mindegyik évben magasabb volt a teljes népesség aktivitásánál, a szakképzetleneké pedig jelentősen az „átlag” alatt (lásd: 14. ábra).

A különböző népességcsoportok közötti gazdasági aktivitási aránykülönbségek a szakképzett népességcsoportok között mindegyik évben jelentősen kisebbek voltak (0-10%), mint a szakképzetlen csoportok között (12-20%).

14. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség gazdasági aktivitási aránya a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 (%)

Forrás: a 14. ábra a szerző saját szerkesztése az M-2.2. táblázat adatai alapján. _

4.1.2. Gazdasági aktivitási aránytartományok iskolai végzettség szerint

Az egyes végzettségi csoportok gazdasági aktivitási aránytartományait 2001–2019 között a 10. táblázat foglalja össze – az M-2.2. táblázat idősoros adatai alapján.

10. táblázat – A 15–64 éves korú népesség gazdasági aktivitási arányainak min. és max. értékei a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 között (%)

legmagasabb iskolai végzettség	min.– max. aktivitási arány (%)
szakképzetlen népességcsoportok	
<i>legfeljebb befejezett általános iskola</i>	
befejezetlen általános iskola	13 – 29
befejezett általános iskola	33 – 45
érettségizett, szakképzettség nélkül	47 – 63
szakképzett népességcsoportok	
<i>középfokú szakképzettség</i>	
érettségi nélkül, középfokú szakképzettség	72 – 82
érettségizett, szakképzett	73 – 83
<i>felsőfokú (szak)képzettség</i>	
főiskolai vagy alapszakos végzettség	80 – 85
egyetem vagy mesterszakos végzettség	82 – 89
Forrás: a 10. táblázat a szerző saját szerkesztése az M-2.2. táblázat adatai alapján	

Érzelhető, hogy a végzettségi szintek szerinti aktivitási aránytartományok jól elhatárolhatók egymástól, ua. a magasabb végzettségű csoportok arányai szűkebb határok között mozognak.

A legmagasabb gazdasági aktivitási arányokat a szakképzett népességcsoportok mutatták, jelentős különbséggel a szakképzetlen népességcsoportokhoz képest (72–89%).

A legfeljebb általános iskolát befejezettek gazdasági aktivitási aránya 13–45% között mozgott, mely tartományok a legalacsonyabbak a többi népességcsoportokhoz képest.

Az aktivitás mértéke komoly problémát jelez, azt, hogy az általános iskolát elvégzett és az iskolát nem befejezett népességcsoportot együtt tekintve, azok fele sem volt „kint” a munkaerőpiacon a vizsgált időszak egyetlen évében sem.

Az érettségizett, de szakképzetlen népesség gazdasági aktivitási aránya 47–63% között mozgott; a középfokú szakképzettségű érettségi nélküli csoport aktivitási aránya 72–82% volt. Ezek az arányok véleményünk szerint azt jelentik, hogy az érettségi szakképzettség nélkül kisebb munkaerőpiaci értéket képvisel, mint a középfokú szakmai végzettség érettségi nélkül.

A középfokú szakképzettségű – érettségi nélküli vagy érettségizett – népességcsoportok gazdasági aktivitási aránya lényegében egymással azonos volt a vizsgált időszakban.

Ennek véleményünk szerint az a magyarázata, hogy mindkét szintű (alap)szakképesítés-típusra szüksége van a nemzetgazdaságnak, illetve a munkaerőpiacnak (MKKR 4-es vagy 5-ös szint); más-

részt fizikai, illetve szellemi típusú – középfokú képesítést igénylő – szakmai tevékenységet csak ilyen szintű kvalifikációk birtokában lehet folytatni.

E két népességcsoport gazdasági aktivitási aránya ugyanakkor jóval magasabb volt (73–83%) a vizsgált időszakban, mint a szakképzetlen rétegeké (47–63%).

A tartós aktivitási aránykülönbség szemléletesen indokolja a szakképesítés megszerzésének fontosságát (is) az érettségi mellett!

A felsőfokú végzettséggel rendelkező népességcsoportok gazdasági aktivitási arányai a legmagasabbak voltak a vizsgált időszakban, és – ahogyan már említettük – stabilak.

Ennek véleményünk szerint – többek között – az a magyarázata, hogy a kétféle szintű kvalifikáció egymásra épülő szakmai tevékenységre, de önálló foglalkozás ellátására képesít.

4.1.3. A gazdasági aktivitás vizsgálatának összefoglaló értékelése

A különböző iskolai végzettségű népességcsoportok gazdasági aktivitási arányainak vizsgálatából – a 9., 10. és M-2.2. táblázatok, illetve a 14. adatai alapján – látszik, hogy a mért és számított adatok viszonylag stabilak voltak a majdnem húszéves időtartam alatt, aminek alapján bizonyos trend-típusú megállapítások tehetők.

A közép- és felsőfokú (szak)képzettséggel rendelkező népességcsoportok munkaerőpiaci pozíciója jóval előnyösebb, mert gazdasági aktivitásuk hosszabb időszak alatt is folyamatosan és jelentősen magasabb, mint az alacsonyabb végzettségű, vagy szakképzetlen népességcsoportoké.

Láthatók a képzettségi szintek gazdasági aktivitási aránytartományai közötti jól elhatárolható különbségek: az alacsonyabb szintek max. aktivitási arányai általában kisebbek, mint a magasabb szint aktivitási tartományának alsó határa (l.: 10. táblázat).

Az aktivitási arány-értékek eltérései nem törvényszerűen érvényesek hosszabb távra, mivel a gazdasági aktivitást több meghatározó tényező befolyásolhatja.

Befolyásoló tényezők a gazdaság helyzete (prosperálás, esetleg recesszió), a munkaerőpiac keresleti-kínálati egyensúlya, az „iskoláztatás” trendjei, az életviszonyok minősége stb.

Jelentős befolyást gyakorol az állam a foglalkoztatásra a szabályozó rendszeren keresztül, melyben definiálja a fogalmakat, meghatározza a munkaerőpiaci rendszer „szereplőinek” jogait és kötelességeit, illetve a munkaerőpiaci szolgáltatások és ellátások rendszerét.

Meg kell jegyezni, hogy az állam segítheti a gazdasági aktivitás fejlődését a hosszú távon stabil jogszabályi környezettel, de nehezítheti is, amennyiben gyakran változik a szabályozás.

Összefoglalva az iskolai végzettség gazdasági aktivitásra gyakorolt hatásának vizsgálatát, azt sikeresnek tartjuk, mert konzisztens: alapvetően egy irányba mutató eredmény-adatokat kaptunk, annak ellenére, hogy az elmúlt húsz évben jelentősen változtak az említett befolyásoló tényezők (konkrétan: a gazdasági helyzet, a szabályozási környezet stb.).

4.2. A foglalkoztatottság vizsgálata

A foglalkoztatottság közismerten meghatározó jelentőségű jellemzője a munkaerőpiacnak. Elsősorban azért, mert általa realizálódik az egyén jövedelemtermelése, mely a személyes megélhetés alapvető eszköze, illetve a személyes boldogulás egyik alapja. Ez a jellemző egyben azt is megmutatja, hogy milyen minőségű az egyén, illetve a különböző végzettségű munkavállalói népességcsoportok munkavégző képessége, ami a foglalkoztatáson keresztül valósul meg. A foglalkoztatottság egyes mutatóit hosszabb távon vizsgálva információt kaphatunk a különböző végzettségű/képzett-ségű munkavállalói csoportok munkaerőpiaci pozíciójának alakulásáról.

4.2.1. A foglalkoztatási ráta vizsgálata

A legmagasabb iskolai végzettség szerint besorolt népességcsoportok foglalkoztatási rátájának¹⁰ vizsgálata közvetlenebbül mutatja a végzettség munkaerőpiaci hatását/eredményességét – „hasznosságát” –, mint a gazdasági aktivitás aránya, mivel a gazdasági aktivitás a munkanélküliségi „hányadot” is tartalmazza.

A foglalkoztatási ráta 2001–2019 közötti alakulását a 11., 12. és az M-3.2. táblázat adatai, illetve a 15. ábra alapján mutatjuk be.

Az adatokból látható, hogy a foglalkoztatási ráta 2001 és 2019 között mindegyik népességcsoportban ingadozásokkal nőtt (2,0–12,1% között), viszont az időszak első felében (2010-ig) mindegyik népességcsoport foglalkoztatási rátája csökkent (l.: 11. táblázat utolsó sor; részletesen l.: M-3.2.táblázat).

A foglalkoztatási ráta növekedése a legfeljebb érettségivel rendelkező népességcsoportokban jóval nagyobb volt, mint a felsőfokot végzeteknél. Ennek egyik oka *véleményünk szerint* az, hogy a felsőfokú végzettségű csoportok már 2001-ben is csak kis mértékkel (2,0 – 3,4 %) voltak alatta a 2019-es értékeknek, másrészt a foglalkoztatási ráta mértéke „felülről” nyilvánvalóan korlátos.

A szakképzett népességcsoportok foglalkoztatási rátája 2001–2019 között mindegyik évben jelentősen magasabb volt az országos foglalkoztatási rátánál, illetve a szakképzetlen rétegek foglalkoztatási rátájánál. (Szemléletesen mutatja a 15. ábra.) – *Folytatás a 15. ábra után.*

10 KSH Fogalmi meghatározások - <https://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/modsz21.html>

· *foglalkoztatási arány*: a foglalkoztatottaknak a népességhez viszonyított aránya,

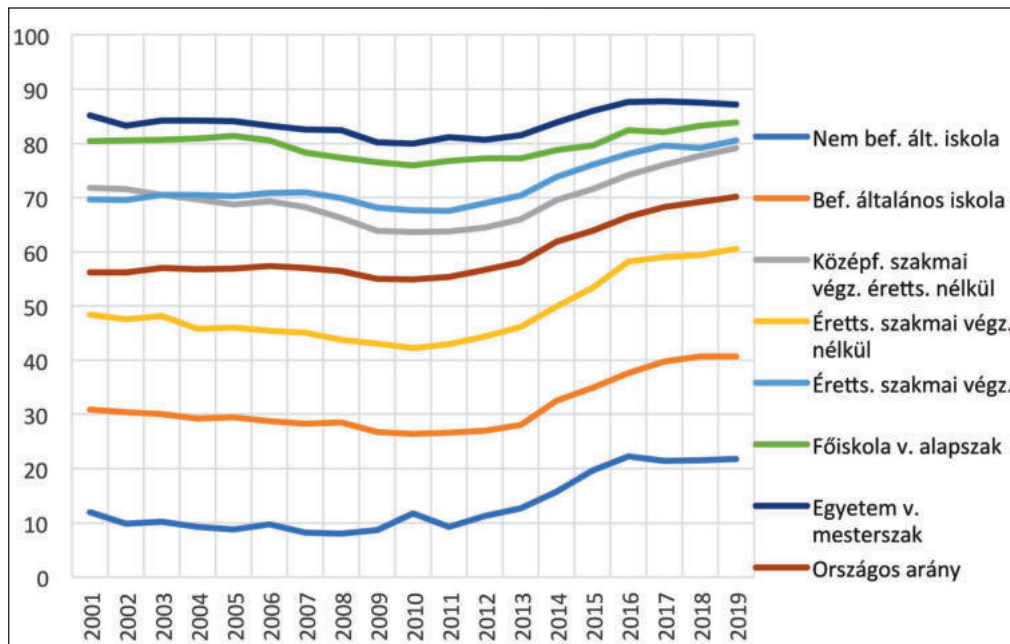
· *foglalkoztatott*, aki a kérdéses hetét megelőző héten (az ún. vonatkozási héten) legalább 1 órányi, jövedelmet biztosító munkát végzett, vagy rendelkezett munkával, de abban átmenetileg (pl. betegség, szabadság, ideértve a szülési szabadságot is) nem dolgozott.

11. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség foglalkoztatási rátája a legmagasabb iskolai végzettség szerint 2001, 2005, 2010, 2015, 2019 (%)

legmagasabb iskolai végzettség								
évek	nem bef. ált. iskola	befejezett ált. iskola	kf. szakmai végz. érettségi nélkül	érettségi, szakmai végz. nélkül	érettségi, szakmai végz.	főiskola v. alapszak	egyetem v. mesterszak	összesen
2001	12,0	30,9	71,8	48,4	69,7	80,4	85,1	56,2
2005	8,8	29,5	68,7	46,0	70,3	81,4	84,1	56,9
2010	11,7	26,4	63,6	42,2	67,6	75,9	79,9	54,9
2015	19,7	34,9	71,6	53,3	76,1	79,6	86,0	63,9
2019	21,8	40,7	79,1	60,5	80,5	83,8	87,1	70,1
növekedés %	9,8	9,8	7,3	12,1	10,8	3,4	2,0	13,9

Megjegyzés: a 11. táblázatot a szerző készítette az M-3.2. táblázat adataiból

15. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség foglalkoztatási rátája a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 (%)

Forrás: a 15. ábra a szerző saját szerkesztése az M-3.2. táblázat adatai alapján

A magasabb képzettségi szintek foglalkoztatási rátája a vizsgált időszakban mindig magasabb volt, mint az adott szintnél alacsonyabb képzettség rátája, kivéve az „érettségi szakképzettség nélkül” szintet, melynek foglalkoztatási rátái minden évben alacsonyabbak voltak, mint a „középfokú szakmai végzettség érettségi nélkül” szintű végzettségé.

Véleményünk szerint ezek a különbségek tényszerűen mutatják egyrészt az iskolázottság növelésének a fontosságát – szakképzetlenség esetén is –, másrészt a szakképzettségre törekvés prioritását, ti. bármelyik szakképzettségi szint elérése lényegesen magasabb foglalkoztatottságot eredményez.

A foglalkoztatási arányok (ráták) min. és max. értékeinek – az ún. rátatartományoknak – alakulása a szakképzetlen és a szakképzett népességcsoportoknál hasonló a gazdasági aktivitási arányok

alakulásához (l.: 12.táblázat), viszont a jellemző értékek alacsonyabbak, tekintve, hogy a munkanélküliségi arányt nem tartalmazzák.

Látható, hogy a magasabb végzettségű, illetve szakképzett csoportok foglalkoztatási rátatartományai szűkebb határok között mozognak, mint az alacsonyabb végzettségi szintű, szakképzetlen csoportoké (max. – min. különbség – szakképzetlen:14-19%; szakképzett: 8-15%).

Véleményünk szerint ennek az a magyarázata, hogy a magasabb iskolai/szakmai végzettség nagyobb foglalkoztatási arányt involvál, ugyanakkor ez erősebb munkaerőpiaci pozíciót is jelent, így a gazdasági/foglalkoztatási nehézségek a magasabban kvalifikált népességcsoportok helyzetét kevésbé ingatják meg, mint az alacsonyabbakét.

12. táblázat –A 15–64 éves munkavállalási korú népesség foglalkoztatási rátájának min. és max. értékei a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 között (%)

legmagasabb iskolai végzettség	min.– max. foglalkoztatási ráta (%)
szakképzetlen népességcsoportok	
<i>legfeljebb befejezett általános iskola</i>	
befejezetlen általános iskola	8 – 22
befejezett általános iskola	26 – 41
<i>legfeljebb érettségizett, szakképzettség nélkül</i>	42 – 61
szakképzett népességcsoportok	
<i>középfokú szakképzettség</i>	
érettségi nélkül, középfokú szakképzettség	64 – 79
érettségizett, szakképzett	68 – 81
<i>felsőfokú (szak)képzettség</i>	
főiskolai vagy alapszakos végzettség	76 – 84
egyetemi vagy mesterszakos végzettség	80 – 88
Forrás: a 12. táblázat a szerző saját szerkesztése az M-3.2. táblázat adatai alapján.	

4.2.2. A foglalkoztatási ráták (arányok) értékelése a legmagasabb iskolai végzettség szerint

A foglalkoztatási ráták iskolai végzettségi szintek szerinti értékelésének indokoltságát a vizsgálat előzőekben bemutatott eredményei igazolták; bizonyítottuk, hogy a végzettség, illetve a szakmai képzettség meghatározó befolyást gyakorol a foglalkoztatásra. A legfontosabb megállapítások az alábbiakban foglalhatók össze.

❖ A legfeljebb általános iskolai végzettségűek foglalkoztatási aránya/rátája rendkívül alacsony a többi végzettségi csoporthoz képest. A legnagyobb részüket kitevő befejezett általános iskolai végzettségű csoport rátája 26–41% között mozgott a vizsgált időszakban, ami kb. kétharmada az érettségi nélkül középfokú szakmai végzettséggel rendelkező népességcsoport foglalkoztatási rátatartományának (l.: 12. táblázat).

Véleményünk szerint e rétegek foglalkoztatásának növelése érdekében középtávra szóló szakmai képzési és tartós foglalkoztatási speciális programot szükséges készíteni.

❖ Az érettségizett és szakképzetlen népességcsoport foglalkoztatási arányának összehasonlítása a középfokú szakmai végzettségű, de érettségivel nem rendelkező népességcsoportéval azt a nem várt eredményt mutatta, hogy az érettségi szakképzettség nélkül kisebb munkaerőpiaci értéket képvisel, mint a szakképzettség érettségi nélkül. (Utóbbi népességcsoport foglalkoztatási rátája a vizsgált időszakban folyamatosan kb. 15–20 százalékkal volt nagyobb.)

❖ A középfokú szakképzettségű – érettségi nélküli vagy érettségizett – népességcsoportok foglalkoztatási aránya a vizsgált időszakban közel azonosan alakult, azonban az érettségivel rendelkező szakképzett népességcsoport foglalkoztatási rátája minden évben kissé magasabb volt az érettségi nélküli csoporténál (kivéve a 2001. és 2002. évben).

Véleményünk szerint a két népességcsoport közelálló foglalkoztatási rátaértékeinek viszonylag egyszerű a magyarázata – az iskolai végzettségi szint jelentős különbsége ellenére. Ugyanis mind az általános iskolai végzettségre épülő (4-es szintkódú), mind az érettségire épülő (5-ös szintkódú) szakképesítésekre folyamatosan szüksége van a nemzetgazdaságnak: az általános iskolára épülők döntően fizikai jellegű, az érettségire épülők pedig döntően szellemi jellegű foglalkozások gyakorlására képesítenek.¹¹

❖ A felsőfokú végzettséggel rendelkező népességcsoportok foglalkoztatási rátái voltak a legmagasabbak a vizsgált időszakban (76–88% között). Látható az is, hogy a kétféle kvalifikáltságú felsőfokú végzettségű népességcsoport foglalkoztatási rátái a vizsgált időszakban közel álltak egymáshoz. (Az idősor szerinti különbség kb. 3–6 százalék között mozgott.)

Véleményünk szerint ennek az egyik oka – a gazdasági aktivitás elemzésénél már említetthez hasonlóan – az, hogy mindkét szint önálló tevékenység/munkakör ellátására képesít, ugyanakkor a kétféle képesítési szint egymásra épülő, ezért a foglalkoztatásnál ez konvertálható. Másrészt az egyetemi/mesterszintű képesítésű népességcsoport magasabb gazdasági aktivitási aránya abból is adódik, hogy a magasabb kvalifikáció alacsonyabb szintű képesítést igénylő feladatellátásra (munkakörre) konvertálható, de fordítva nem.

4.2.3. A foglalkoztatási ráták viszonyszámai iskolai végzettség szerint

Az előzőek alapján kijelenthető, hogy a kutatás másik hipotézise – mely szerint a magasabb iskolai végzettségű népességcsoportok munkaerőpiaci eredményessége magasabb – a foglalkoztatási rátákat illetően is igazolódott.

Tekintve, hogy a foglalkoztatási aránykülönbségek tartósan fennálltak a vizsgált időszakban, indokolt volt összehasonlítani, hogy hányszorosan magasabb foglalkoztatási arányt értek el a magasabb végzettséggel/(szak)képzettséggel rendelkező népességcsoportok.

¹¹ A magyar képesítési keretrendszer (MKKR) kormányhatározatai: 1004/2011. (I. 4.) Korm. határozat; 1229/2012. (VII. 6.) Korm. határozat; 1791/2013. (XI. 7.) Korm. határozat.

Az összehasonlítás mérőszámaként ún. foglalkoztatási viszonyszámokat definiáltunk, illetve számoltunk ki, melyek számítási képlete az alábbi volt:

$$\frac{\text{magasabb iskolai végzettségű népességcsoport foglalkoztatási rátája} / \text{per} / \text{alacsonyabb iskolai végzettségű népességcsoport foglalkoztatási rátája}}$$

A foglalkoztatási viszonyszám azt mutatja meg, hogy két iskolai végzettségű népességcsoport közül a magasabb végzettségű hányszor nagyobb foglalkoztatási arányban (rátával) volt jelen a munkaerőpiacon egy adott időszakban (év, hosszabb vagy a teljes időszak). Ennek értelmében

- ✓ a foglalkoztatási viszonyszám értéke egynél kisebb vagy egynél nagyobb lehet;
- ✓ a foglalkoztatási viszonyszámokat idősorosan (évenként) képeztük (egy tizedes értékig);
- ✓ meghatároztuk a vizsgált időszakra vonatkozó átlagos viszonyszámokat (számtani átlag).

A számítás pontosságának igazolására a foglalkoztatási viszonyszámok szórását is meghatároztuk.

A foglalkoztatási viszonyszámok számított értékeinek alapjául szolgáló végzettségi szintpárokat a 13. táblázat tartalmazza a számított értékekkel együtt, melyek illusztrációját a 16. ábra mutatja; a számítás adatait a 12., illetve az M-3.2. táblázat adatai alapján vettük figyelembe.

13. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú, különböző iskolai végzettségű népességcsoportok foglalkoztatási rátái viszonyszámainak összehasonlítása – 2001–2019

összehasonlított iskolai végzettségű csoportok		foglalk-i viszony-számok -tól -ig	viszony-számok átlaga	viszony-számok szórása
1.	befejezett általános iskolai per nem befejezett általános iskolai végzettségű	1,7 – 3,6	2,6	0,7
2.	k.fokú szakképzés, érettségi nélkül per befejezett általános iskolai végzettségű	1,9 – 2,4	2,3	0,2
3.	érettségi, szakmai végzettséggel per befejezett általános iskolai végzettségű	1,9 – 2,5	2,3	0,2
4.	érettségi, szakmai végzettség nélkül per befejezett általános iskolai végzettségű	1,5 – 1,6	1,6	0,0 (0,049)
5.	érettségi, szakképzéssel per érettségi szakképzés nélkül végzettségű	1,3 – 1,6	1,5	0,1
6.	érettségi, szakképzéssel per k.fokú szakképzés, érettségi nélkül végzettségű	1,0 – 1,1	1,0	0,1(0,052)
7.	főiskolai vagy alapszakos per érettségi szakképzéssel végzettségű	1,0 – 1,2	1,1	0,1(0,058)
8.	egyetemi vagy mesterszakos per főiskolai vagy alapszakos végzettségű	1,0 – 1,1	1,1	0,1(0,051)
9.	érettségi, szakmai végzettség nélkül per középfokú szakképzés, érettségi nélkül	0,7 – 0,8	0,7	0,0 (0,042)
Forrás: a 13. táblázat a szerző saját szerkesztése az M-3.3. táblázat adatai alapján				

Megjegyzés: az alapszakos végzettségű népességcsoportot azért viszonyítottuk az érettségizett és szakképzett népességcsoportokhoz, mert azt kívántuk bemutatni, hogy az érettségivel elérhető legmagasabb kvalifikációhoz képest milyen mértékben nő a foglalkoztatás az alapszak szintű felsőfokú végzettség esetén.

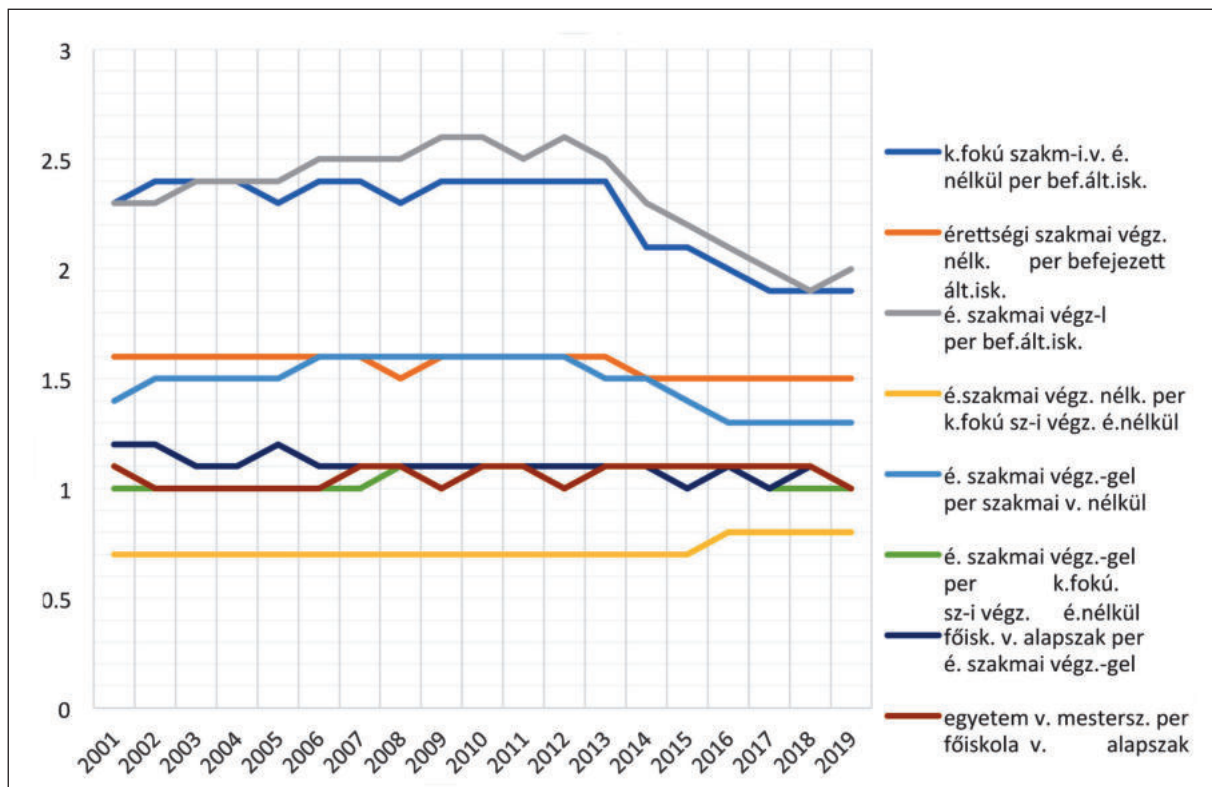
(Az általános iskolát befejezett és az iskolát nem befejezettek foglalkoztatási arányainak összehasonlítását külön nem értékeljük ki, tekintve, hogy az iskolát nem befejezettek aránya a munkavállalási korú népességben belül 1,4%.)

4.2.3.1. A foglalkoztatási viszonyszámok értékelése

A foglalkoztatási viszonyszámok értékelése során vizsgáltuk

- ✓ a magasabb és az alacsonyabb végzettségű csoportok közötti különbséget, alapvetően az átlagos értékre vonatkozóan;
- ✓ a viszonyszám tartósságát, illetve szórását a vizsgált időszakban;
- ✓ a viszonyszámok alapján a végzettségek szerinti foglalkoztatás-növelési rangsort.

**16. ábra – Foglalkoztatási arányok viszonyszámai
magasabb per alacsonyabb iskolai végzettség között – 2001–2019**

Forrás: a 16. ábra a szerző saját szerkesztése az M-3.3. táblázat adatai alapján

- ❖ Az adatokból „plasztikusan” látható, hogy lényegesen magasabb a viszonyszámok értéke
 - ✓ a középfokú képzettségek per általános iskolai végzettségek viszonylatában, mint a felsőfokú végzettségi szintek per középfokú végzettség relációjában, illetve a felsőfokú végzettségek viszonyszámai esetében; továbbá
 - ✓ a szakképzettséggel rendelkező népességcsoportok per szakképzetlen népességcsoportok közötti viszonyszámok esetén.

Kivétel: az érettségizett szakképzetlen, illetve a középfokú szakképzettségű, érettségivel nem rendelkező népességcsoportok foglalkoztatási arányaiból képzett viszonyszámok, melyek a vizsgált időszakban folyamatosan 1-nél kisebb értéket mutattak. Ez az eredmény – hogy ti. a szakképzetlenség az érettségi ellenére rontja a munkaerőpiaci pozíciókat, azonos a foglalkoztatási ráták elemzésekor mondottakkal (l.: 4.2.1. fejezet).

❖ A folyamatok tartósságát a viszonyszámértékek ingadozása, illetve az értékek szórása mutatja. (A szóráserkékek egy tizedesjegyre kerekítve a legtöbbször 10 százalékot mutatnak; két tizedesjegy pontosságú értékekre kerekítve az értékek kb. 4–6% között mozognak.)

A táblázat és az ábra adataiból szemléletesen látszik az általunk vizsgált relációk többségében az átlagos viszonyszám-értékek max. két tizeden belüli ingadozása, valamint az általános iskolához kapcsolódó relációkban a foglalkoztatási viszonyszámok 2012–13 utáni csökkenése.

Véleményünk szerint ennek az oka, hogy állami intézkedéssel bevezették a közfoglalkoztatás rendszerét, aminek eredményeként az általános iskolai végzettségű, de szakképzetlen népességcsoport foglalkoztatási aránya nőtt – ennek következtében a foglalkoztatási viszonyszám csökkent.

❖ A különböző középfokú végzettségű/szakképzetségű népességcsoportok foglalkoztatási arányának összehasonlítása a befejezett általános iskolai végzettségű népességcsoport foglalkoztatási arányával megmutatja, igaz-e az az állítás, mely szerint „bármilyen” típusú középfokú végzettség jelentős foglalkoztatást növelő tényező az általános iskolai végzettséghez képest. A viszonyszám-adatok az alábbiakat mutatják.

Az érettségizett, de szakképzettséggel nem rendelkező népességcsoport foglalkoztatási aránya kb. másfélszerese (viszonyszám: 1,5–1,6) a befejezett általános iskolai végzettséggel rendelkezőknek. A középiskolai végzettség érettségivel – szakképzetség nélkül is – már 50–60 százalékkal nagyobb foglalkoztatást eredményez a munkaerőpiacon.

A szakképzettség adó végzettséggel rendelkező népességcsoportok – érettségivel vagy érettségi nélkül – foglalkoztatási aránya kb. két-, két és félszerese a befejezett általános iskolai végzettséggel rendelkezőknek (viszonyszám: 1,5–2,4/2,5).

A viszonyszám-értékek azt jelzik, hogy a középfokú szakképzetség megléte – akár érettségi nélkül is – jóval nagyobb foglalkoztatottságot eredményez, mint a középfokú végzettség szakmai kvalifikáció nélkül, ahogyan erre már utaltunk a foglalkoztatás elemzésénél.

Összefoglalva az általános iskola utáni középfokú továbbtanulás hatását a foglalkoztatásra, kimondható, hogy bármely szint abszolválása (középfokú szakképzetség érettségi nélkül, középiskola+érettségi, érettségi+szakképzetség) jelentős – 50–250 százalék – mértékben emeli a foglalkoztatás arányát, ami nélkül az kb. 30–40 százalék lenne (lásd: 4.2.1. fejezet).

❖ A középfokú végzettségű népességcsoportok – középfokú szakképzetségű érettségi nélkül, érettségizett és szakképzett, valamint érettségizett és szakképzetlen – foglalkoztatási rátáinak összehasonlítása megmutatja a középfokú szakképzetség foglalkoztatásra gyakorolt hatását, mely nem közismert. A vonatkozó foglalkoztatási viszonyszámok az alábbiakat mutatják.

A szakképzetség hatásának prioritását a foglalkoztatásban a legszemléletesebben az „érettségizett, szakképzetlen per középfokú szakképzetség érettségi nélkül” népességcsoportok foglalkoztatási viszony-száma mutatja, mely a vizsgált időszak teljes tartamában – 2001–2019 között – 0,7–0,8 között ingadozott.

Ez azt jelenti, hogy az érettségizett és szakképzetlen népességcsoport foglalkoztatási rátaértékei csupán 70-80 százaléka volt az érettségivel nem, de középfokú szakképzettséggel rendelkező csoporténak.

Véleményünk szerint ez az érték igazolja a foglalkoztatási ráta elemzésénél kapott eredményt, hogy ti. a munkaerőpiac leértékeli az érettségit szakképzettség nélkül a középfokú szakképzettség érettségi nélkül kvalifikációval szemben. A probléma tartós fennállása miatt javasolunk egy külön kutatást, mivel az érettségizett szakképzetlen réteg száma a vizsgált időszakban növekedett (mint láttuk a népesség elemzésénél).

Az érettségizett és szakképzett, valamint az érettségizett, de szakképzettséggel nem rendelkező népességcsoportok foglalkoztatási viszonyszáma a vizsgált időszakban 1,3–1,6 volt, ami 30–60 százalékkal nagyobb foglalkoztatásnak felel meg.

Az érettségizett szakképzett, illetve középfokú szakképzettségű, érettségivel nem rendelkező népességcsoport foglalkoztatási rátáinak összehasonlítása is érdekes összefüggést mutat: a foglalkoztatási viszonyszám csupán 1,0-1,1 között mozgott az érettségizett csoport javára.

Érdekes a viszonyszám értékének alakulása, mely 2001-07 és 2017-19 között 1,0 volt, ami azt jelenti, hogy az érettségire épülő középfokú szakképzettség alapvetően nem eredményez foglalkoztatási rátában megmutatkozó különbséget.

Véleményünk szerint ennek oka, hogy a közel azonos foglalkoztatási arányok azonos nemzetgazdasági igényt jeleznek. Tehát azt, hogy a fizikai munkavégző képességet igénylő szakmákra (pl. ipari/mezőgazdasági/szolgáltató stb.) és a szellemi tevékenységek megvalósítását segítő (pl. informatikai), illetve asszisztensi képesítésekre (pl. technikus) azonos mértékben egyaránt szükség van.

❖ A foglalkoztatási hatékonyság szempontjából vizsgáltuk a felsőfokú végzettséggel elérhető minőségi mutatókat is (foglalkoztatási ráták és viszonyszámok), illetve a felsőfokú végzettséggel elérhető többleteredményességet a középfokú végzettséghez képest. Ez kiterjedt a főiskolai/alapszakos végzettséghez, illetve az érettségi+szakképzettség képesítési szinthez tartozó foglalkoztatási viszonyszámokra, valamint a felsőfokú képzettségek – az egyetemi/mesterszak, illetve főiskola/alapszak – közötti arányokra.

A főiskolai/alapszakos végzettségű, illetve az érettségizett szakképzett népességcsoportok közötti foglalkoztatási viszonyszámok 1,0-1,2 között mozogtak a vizsgált időszakban.

Véleményünk szerint azért viszonylag kismértékű a viszonyszám-többletérték a felsőfokú végzettségű csoport javára, mert az érettségi+középfokú szakképzettség végzettségű csoport foglalkoztatási rátája 2016-tól már csak kb. 5 százalékkal kisebb a főiskolai/alapszak végzettségű csoporténál, ami közel azonos nemzetgazdasági igényt jelez.

Az egyetemi vagy mesterszakos, illetve főiskolai vagy alapszakos végzettségű népességcsoportok között mért foglalkoztatási viszonyszámok – kerekítve – szintén 1 körüli értéket mutattak 2001-2019 között (1,0-1,1).

Véleményünk szerint a mindössze néhány százalékos különbség oka az, hogy – hasonlóan a főiskolai/ alapszak kontra középfokú végzettségű csoportokhoz – a nemzetgazdaság közel azonos mértékben igényelte az egyetemi/mesterszakos, illetve a főiskolai/alapszakos végzettségű munkaerőt, másrészt mindkét csoport foglalkoztatási aránya közel 80 százalékos, kb. 5% különbséggel az egyetemi szintű végzettséggel rendelkező népességcsoport javára.

Megjegyzés: az egyetemi, illetve mesterszintű képesítésű népességcsoport folyamatosan – minden évben – magasabb foglalkoztatási aránya abból is adódhat, hogy a magasabb kvalifikáció alacsonyabb szintű képzést igénylő feladatellátásra (foglalkoztatásra) konvertálható, de fordítva nem.

4.2.4. A foglalkoztatottság vizsgálatának összefoglalása és értékelése

Összefoglalva a különböző iskolai végzettségű népességcsoportok foglalkoztatási arányai/rátái összehasonlító vizsgálatának eredményét: a mért és számított adatok viszonylagos stabilitását tekintve a vizsgált majdnem húszéves időtartam alatt, bizonyos trendtípusú megállapítások tehetők.

2015 óta mindegyik végzettségi/szakképzettségi kategóriában nőtt a foglalkoztatási arány, nagyobb mértékben a max. érettséggel rendelkező, kisebb mértékben a felsőfokú végzettségű népességcsoportokban (lásd: 11. táblázat).

Az egyes iskolai/szakmai végzettségekhez markáns, az adott végzettségű csoportra jellemző, hosszabb távra érvényes foglalkoztatási rátaintervallumok tartoznak.

A szakképzetlen népességcsoportok foglalkoztatási arányai (min. és max. értékek) oly mértékben különböztek egymástól a vizsgált időszakban, hogy nincs átfedés az értékek között egyetlen évben sem.

A közép- és felsőfokú szakképzettséggel rendelkező csoportok foglalkoztatási arány- intervallumai között a vizsgált időszakban volt átfedés, azonban idősorosan tekintve a magasabb végzettségűek foglalkoztatási aránya – az alacsonyabb végzettségűekhez viszonyítva – minden évben magasabb volt.

Nem jelentős kivételként kell említeni a középfokú szakképzésű, érettségi nélküli népességcsoportot, melynek foglalkoztatási rátája 2001-2003 között magasabb volt az érettségi+szakképzett végzettségű csoport foglalkoztatási arányánál.

Még erőteljesebben mutatott rá az iskolai végzettség pozitív szerepére a foglalkoztatási pozíciók megszerzésében és megtartásában a foglalkoztatási aktivitási arányok hányadosainak – ún. viszonyszámainak – vizsgálata.

Kimutattuk, hogy a magasabb iskolai végzettség a foglalkoztatási arány/rátát az alacsonyabb végzettségű szakképzetlen csoportokhoz képest 1,5-2,4-szeresére növeli, a szakképzett csoportok között a magasabb végzettség 5-20 százalékkal magasabb foglalkoztatást involvál.

Lényeges, hogy a számított viszonyszámok a vizsgált időszakban viszonylag stabilak voltak, azok

ingadozása (szórása) általában 3–6 százalék között mozgott, ami azt jelenti, hogy változásuk nem követte a gazdasági helyzet ingadozását, csak tompítva.

Különösen kis szórásokat számítottunk a magasabb iskolai/szakmai végzettségeknél.

Összegzésképpen hangsúlyozzuk, hogy a foglalkoztatási arányok/ráták mért értékeinek viszonylagos stabilitása nem jelent törvényszerű állandóságot, viszont stabilitásukat jól segítheti a szabályozási környezet hosszabb távú állandósága, amiről részletesebben írtunk a gazdasági aktivitási folyamatok összegzésénél a 4.1.3. fejezetben.

4.3. A munkanélküliség alakulása végzettségi/szakképzettségi szintek szerint

A legmagasabb iskolai végzettség szerint besorolt népességcsoportok munkanélkülisége a gazdasági aktivitás másik összetevője, tekintve, hogy a munkanélküliség a piacgazdaság objektív jelensége. A munkavállalási korú népességben belül a munkanélküliek vizsgálata – számuk, megoszlásuk és a ráta értékelése – megmutatja a foglalkoztatás számszerű korlátait.¹²

A fejezetben először a munkanélküliségi ráta alakulásának folyamatát vizsgáljuk a legmagasabb iskolai végzettség szerint, majd a vizsgált időszakban regisztrált – az egyes végzettségekre jellemző – min. és max. rátaértékeket (intervallumokat) mutatjuk be.

Megjegyezzük, hogy nem képeztük – és így nem is elemeztük – a munkanélküliségi viszonyszámokat, mivel a munkanélküliségi ráta nem objektív, hanem relatív mutató, tekintve, hogy számszerű értékeit a gazdaságilag aktív népességhez, nem a népesség számához viszonyítva nyerjük (vesd össze: KSH-meghatározások – 19., 20. és 22. lábjegyzet).

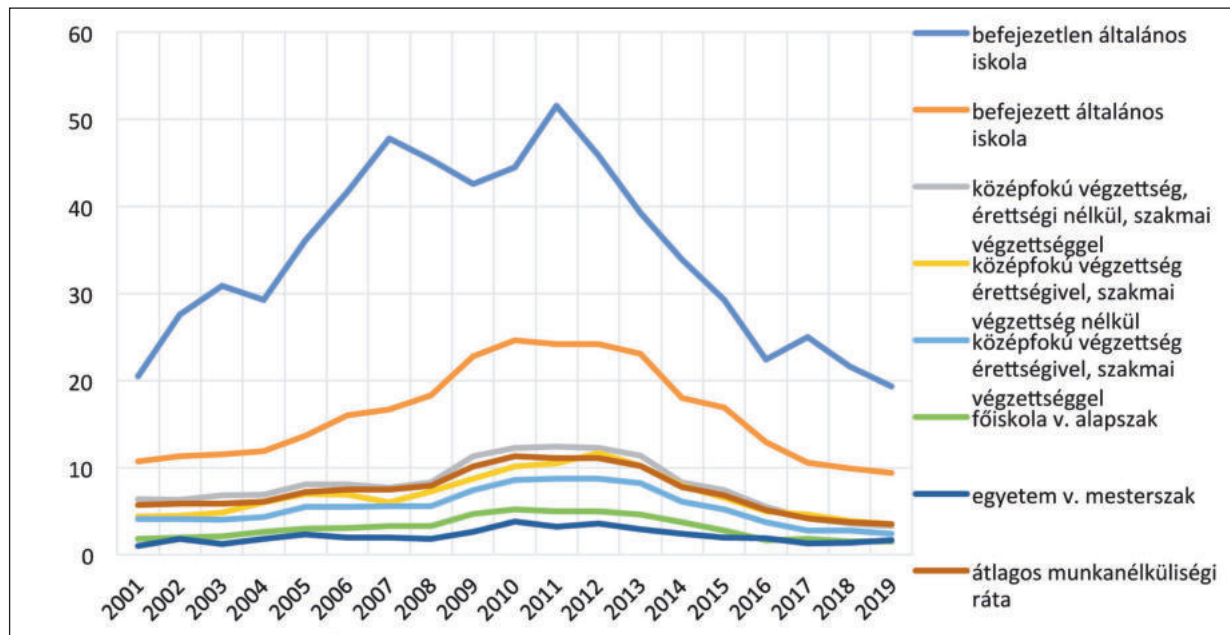
14. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség munkanélküliségi rátája a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001, 2005, 2010, 2015, 2019 (%)

évek	befejezetlen ált. iskola	befejezett ált. iskola	középfokú szakmai végzettség érettségi nélkül	érettségi, szakmai végzettség nélkül	érettségi, szakmai végzettséggel	főiskola v.alapszak	egyetem v. mesterszak	összesen
2001	20,5	10,7	6,4	4,4	4,1	1,8	1,0	5,7
2005	36,1	13,7	8,1	7,0	5,5	3,0	2,3	7,2
2010	44,5	24,6	12,3	10,1	8,6	5,2	3,8	11,3
2015	29,3	16,9	7,4	6,5	5,2	2,8	2,0	6,8
2019	19,3	9,4	3,3	3,5	2,4	1,5	1,7	3,5

Megjegyzés: a 14. táblázatot a szerző készítette az M-4.2. táblázat adatai alapján

¹² KSH Fogalmi meghatározások - <https://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/modsz21.html>
 „**Munkanélküli** az, aki a vonatkozó héten nem dolgozott, és nincs is olyan munkája, amelytől csak átmenetileg, vagy – gyermekgondozási ellátás igénybevétele esetén – tartósan volt távol, a kikérdezést megelőző négy hét folyamán aktívan keresett munkát, és két héten belül munkába tudna állni, ha találna megfelelő állást. Az a foglalkoztatottnak nem minősülő személy, aki már talált munkát, amelyben 90 napon belül dolgozni kezd, csak abban az esetben számít munkanélkülinek, ha – adott esetben – két héten belül munkába tudna állni.”
 „**Munkanélküliségi ráta:** a munkanélkülieknek a gazdaságilag aktívakhoz viszonyított aránya.”

17. ábra – A 15–64 éves, munkavállalási korú népesség munkanélküliségi rátája a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 (%)

Forrás: a 17. ábra a szerző saját szerkesztése az M-4.2. táblázat adatai alapján

❖ Az adatokból látható, hogy a munkanélküliségi ráták mindegyik végzettségi csoportban ingadoztak: a 2007–2008-as gazdasági válság és utóhatásai időszakában nőttek, 2010–13-tól viszont csökkentek, 2018–19-re már az induló értékek alá (kivétel: mesterszakos végzettség).

Az egyes iskolai végzettségi szintekhez tartozó munkanélküliségi ráták közötti különbségek folyamatosan fennálltak, mértékük ugyanakkor változott, melyeket a 17. ábra görbéi közötti távolságok illusztrálnak.

15. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség munkanélküliségi rátájának min. és max. értékei a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 között (%)

Legmagasabb iskolai végzettség	legkisebb – legnagyobb munkanélküliségi ráta (%)
szakképzetlen népességcsoportok	
legfeljebb befejezett általános iskola	
befejezetlen általános iskola	19,3 – 51,6
befejezett általános iskola	9,4 – 24,6
érettségizett, szakképzettség nélkül	3,5 – 11,7
szakképzett népességcsoportok	
középfokú szakképzettség	
érettségi nélkül, középfokú szakképzettség	3,3 – 12,4
érettségizett, szakképzett	2,4 – 8,7
felsőfokú (szak)képzettség	
főiskolai vagy alapszakos végzettség	1,5 – 5,2
egyetemi vagy mesterszakos végzettség	1,0 – 3,8
Forrás: a 15. táblázat a szerző saját szerkesztése az M-4.2. táblázat adatai alapján	

A rátaértékek csoportosítása három jól elkülöníthető kategóriát mutat (15.táblázat):

- ✓ a legfeljebb általános iskolai végzettségűek;
- ✓ a középiskolai végzettségűek és kf. szakmai végzettségűek – érettségivel, vagy anélkül;
- ✓ a felsőfokú végzettségűek rátái – a vizsgált két szinten.

❖ A legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkező népességcsoport munkanélküliségi rátája kiemelkedően magas, ami azt jelenti, hogy a vizsgált közel húsz évben a munkavállalási korú népességben belül

- ✓ az általános iskolai végzettséggel sem rendelkező, gazdaságilag aktívak kb. egyötöde–fele folyamatosan munkanélküli volt;
- ✓ az általános iskolai népességnél ez az arány kb. egytized–egynegyed között mozgott.

Véleményünk szerint az ilyen nagymértékű munkanélküliségnek az is oka, hogy az alacsony végzettség és a szakképzetlenség együttes fennállása jelentősen gyengíti a munkavállalási/munkavégző képességet, illetve a munkaerőpiaci eredményességet.

❖ A középfokú szakmai végzettséggel rendelkező érettségi nélküli, valamint az érettségizett – szakmai végzettségű vagy anélküli – népességcsoportok munkanélküliségi rátatartományai egymáshoz közel állnak, sőt az érettségi nélküli szakképzett, illetve az érettségivel rendelkező szakképzetlen csoportok munkanélküliségi rátatartományai lényegében megegyeznek.

Véleményünk szerint ennek okait érdemes vizsgálni, mivel ugyanezen két csoport foglalkoztatási arányai viszont jelentősen eltérnek – a szakképzettséggel rendelkező érettségi nélküli csoport javára (lásd: 4.2.1. fejezet).

❖ A középfokú végzettségi kategóriába sorolt népességcsoportok közül a legalacsonyabb munkanélküliségi rátát mutatta az érettségivel és szakképzettséggel rendelkező csoport; munkanélküliségének „mértéke” kb. 70%-a volt a másik két képzettségű csoporténak.

Véleményünk szerint ez a pozitív eltérés is mutatja az érettségivel, szakképzettséggel járó kvalifikáció munkaerőpiaci hatását, ebből következően megszerzésének fontosságát.

❖ A két felsőfokú végzettségű népességcsoport munkanélküliségi rátaértékei mutatják legerősebben az iskolai végzettség munkaerőpiaci hatékonyságát, tekintve, hogy e két végzettségi szint munkanélküliségi rátaértékei voltak a legkisebbek a vizsgált időszakban: 60 százaléka az érettségivel rendelkező csoportok rátáinak.

4.3.1. A munkanélküliség vizsgálatának összefoglalása

Összegezve a különböző iskolai végzettségű népességcsoportok munkanélküliségének alakulását a vizsgált időszakban, az alábbi főbb megállapítások tehetők.

A munkanélküliségi ráták alakulását a gazdasági folyamatok döntően befolyásolták,

- ✓ a gazdasági válság időszakában a ráta mindegyik iskolai végzettségi csoportban többszörösére (2–3-szorosára) nőtt, ugyanakkor
- ✓ az egyes végzettségi szintekhez tartozó ráták különbségei a vizsgált közel húsz évben tartóan fennálltak.

A munkanélküliségi ráták értéktartományai a legmagasabb iskolai végzettség szerint besorolva jól elkülöníthetők a három végzettségi szint szerint (alap-, közép- és felsőfokú).

Az iskolai/szakmai végzettségi szintek szerinti rátaértékek vizsgálata alapján az egy szinttel magasabb végzettségű kategóriák rátaértékei mindig jelentősen kisebbek – kb. 50–70 százalékkal – az alacsonyabb szintű csoportokénál.

A legnagyobb számú munkanélküli csoportokat a vizsgált időszakban folyamatosan a befejezett általános iskolai végzettségűek, illetve a középfokú szakképzettségű, érettségivel nem rendelkezők alkották, együttes számuk jelentősen meghaladta a többi végzettségi csoport munkanélküli tagjainak számát (lásd: M-4.1. táblázat).

Összegezve: a közel húsz évre kiterjedő munkanélküliségi adatok alapján kimondható, hogy az átlagosnál kisebb mértékű munkanélküliség elérésének, illetve folyamatos megtartásának biztonságos feltétele a középiskolai végzettség érettségivel és szakképzettséggel vagy a felsőfokú végzettség.

4.4. Összefoglaló áttekintés a vizsgált népességcsoportok munkaerőpiaci jellemzőiről

Befejező kutatási pontként végzettségi szintenként összegezzük az előzőekben bemutatott munkaerőpiaci jellemzőket. Ennek célja, hogy népességcsoportonként tekintsük át az egyes iskolázottsági szintek abszolválásával elérhető munkaerőpiaci sikerességet, más szóval: milyen aktivitási értékek érhetők el a különböző szintű végzettségek elsajátításával.

Az értékeléseknél értelemszerűen visszautalunk az egyes aktivitási státuszokra vonatkozó – gazdaságilag aktív, foglalkoztatott, munkanélküli – korábbi elemzések megállapításaira.

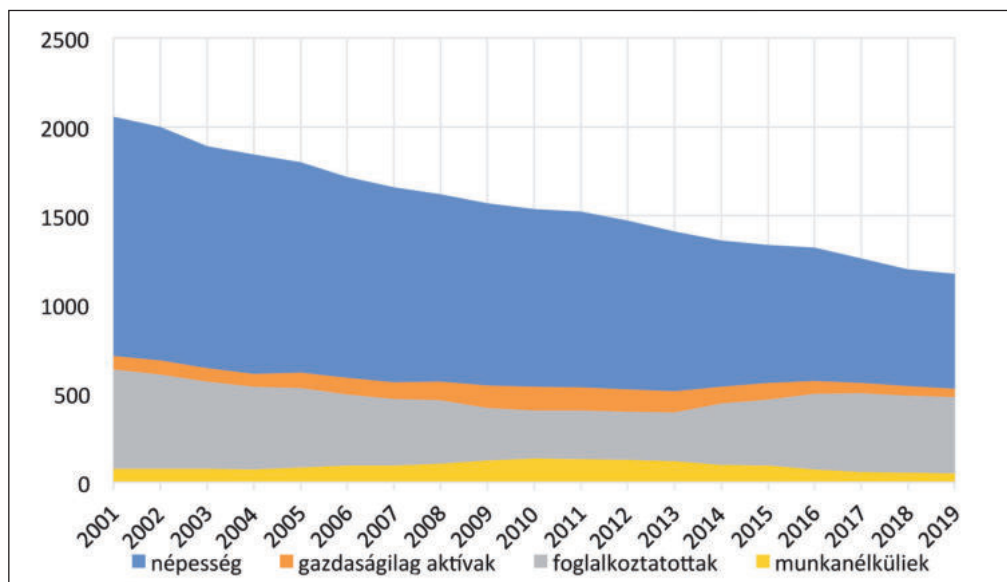
4.4.1. Az általános iskolai végzettségű népességcsoport munkaerőpiaci jellemzői

(A nem befejezett általános iskolai végzettségű réteg jellemzőit külön nem foglalkozunk össze, mivel arányuk 2010 óta nem érte el a 7 százalékot, munkaerőpiaci helyzetük javítására ugyanakkor a tanulmány összefoglalójában javaslatot teszünk.)

Az általános iskolai végzettségű szakképzetlen népességcsoport aránya 2019-ben is közel egyötöde volt a munkavállalási korú népességnek, foglalkoztatottságuk a vizsgált időszakban legfeljebb a felét

érte el a középfokú szakképzettséggel rendelkező csoportoknak, ezért indokoltnak tartjuk a teljes folyamat vizsgálatát.

18. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú, befejezett általános iskolai végzettségű népesség és munkaerőpiaci aktivitásának alakulása – 2001–2019 (E fő)

Forrás: a 18. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.7., M-2.1., M-3.1., M-4.1. táblázat adatai alapján

Látható, hogy a népességcsoport 2001 óta folyamatosan csökkent, 2019-ig közel felére. Szembetűnő a teljes népességcsoport és a gazdaságilag aktívak közötti különbség, mely a legnagyobb mértékű a vizsgált népességcsoportok között.

Véleményünk szerint ennek alapvető oka a már többször említett szakképzetlenség, mely nem teszi lehetővé, hogy ez a népességcsoport önerejéből folyamatosan képes legyen aktív munkaerőként funkcionálni.

Jól érzékelhető a gazdaságilag aktívak és a foglalkoztatottak számának – a vizsgált időszakon belüli – nem túl nagymértékű csökkenése, azon belül a 2013-tól látható növekedés.

Meg kell jegyezni, hogy a kb. 25 százalékos foglalkoztatotti szám csökkenése ellenére a foglalkoztatási ráta több mint 30 %-kal nőtt 2001-19 között. Ehhez közismerten hozzájárult a közfoglalkoztatás intézményének bevezetése és alkalmazása.

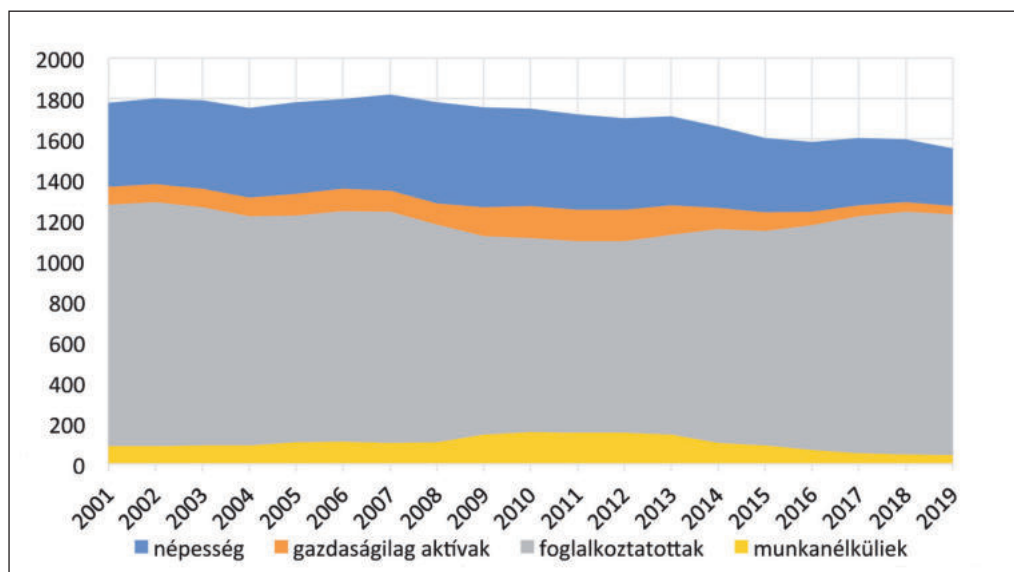
A munkanélküliek száma 2013-ban kezdett csökkenni, párhuzamosan a gazdaságilag aktívak és a foglalkoztatottak számának egyidejű növekedésével, ez a folyamat azonban 2017-19 között lelassult.

Összességében látható, hogy a befejezett általános iskolai végzettségű népességben belül a gazdaságilag aktívak és a foglalkoztatottak száma 2012 óta emelkedett, viszont a népességcsoportnak csupán harmada-40 százaléka volt aktívan jelen a munkaerőpiacon.

4.4.2. A középfokú szakmai végzettségű, érettségi nélküli népességcsoport munkaerőpiaci jellemzői

A népességcsoport munkaerőpiaci jelentőségét – a szakmai szinten túl – az emeli ki, hogy a vizsgált időszakban folyamatosan a szakképzett munkavállalási korú népesség legnagyobb – kb. egyharmad arányú – rétegét alkotta.

19. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú, középfokú szakmai végzettségű, érettségi nélküli népesség és munkaerőpiaci aktivitásának alakulása – 2001–2019 (E fő)

Forrás: a 19. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.4., M-2.1., M-3.1., M-4.1. táblázat adatai alapján

A népességcsoport száma a vizsgált időszakban ingadozásokkal csökkent (2019-ig a 2001-es létszám 87 százalékára).

Szembetűnő a teljes népességcsoport és a gazdaságilag aktívák közötti folyamatosan változó, de alapvetően csökkenő különbség úgy, hogy a gazdasági aktivitás aránya folyamatosan kb. 70–80 százalék között mozgott. Ezt a kedvező arányt a szakképzettségnek tulajdonítjuk.

A népességcsoport foglalkoztatotti száma hasonlóan mozgott, mint a gazdaságilag aktíváké, ugyanakkor 2012-től számuk és arányuk növekedett.

A népességcsoport munkanélküli rétegének száma a foglalkoztatotti létszám alakulásával összhangban alakult, azaz 2012-ban kezdett csökkenni, párhuzamosan a gazdaságilag aktívák és a foglalkoztatottak számának egyidejű növekedésével. Ugyanakkor ki kell emelni, hogy ebben a végzettségi kategóriában a munkanélküliek száma 2012-től több mint harmadára csökkent.

Véleményünk szerint a munkanélküliek nagyarányú csökkenésének oka lehet a fizikai munkákra szakképesített munkaerő iránti – tartósan fennálló, illetve növekvő – kereslet, melyet a népességcsoport már bemutatott csökkenő létszáma is erősít.

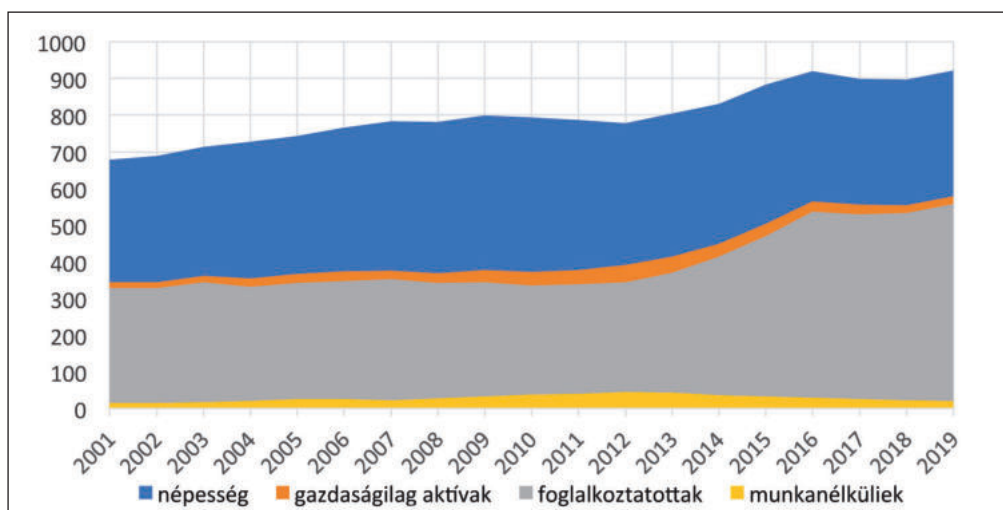
Összegezve: hangsúlyozzuk, hogy a középfokú szakmai végzettségű, érettségi nélküli népesség munkaerőpiaci jelentősége kiemelkedő, ezért pozitívan kell értékelni a csoport foglalkoztatási mutatóinak közel 10 éve tartó erősödését, illetve a rétegen belüli munkanélküliség csökkenését.

4.4.3. A középfokú végzettségű, érettségizett népességcsoport munkaerőpiaci jellemzői

Az érettségi szint elérésének alapvetően kétféle célja lehet; az egyik a felsőfokú továbbtanulásra való alkalmasság megszerzése, másik cél pedig az ún. felső-középfokú szakképzettség megszerzéséhez szükséges képességek elsajátítása. A vizsgált időszakban az érettségizett szakképzetlen népesség száma jelentősen nőtt, ezzel szemben az érettségivel rendelkező és szakképzett népességcsoport száma csökkent, ami kedvezőtlen jelenség.

4.4.3.1. A középfokú végzettségű, érettségizett, szakmai végzettség nélküli népességcsoport

20. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú érettségizett, szakmai végzettség nélküli népesség és munkaerőpiaci aktivitásának alakulása – 2001–2019 (E fő)

Forrás: a 20. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.5., M-2.1., M-3.1., M-4.1. táblázat adatai alapján

A népességcsoport 2001–2019 közötti számszerű alakulásának szembetűnő jellemzője az ingadozó, ugyanakkor jelentős számú és több mint egyharmad arányú növekedés.

A gazdaságilag aktívak száma és aránya a vizsgált időszakban folyamatosan kb. 50–60 százalék között mozgott, számuk ugyanakkor 2011–12-től erőteljesen nőtt.

A gazdaságilag aktívak és a foglalkoztatottak számának növekedése hasonlóan alakult, kis számszerű különbséget és azonos változási jelleget (együttmozgást) lehet látni.

A fentiekből következően az is jól érzékelhető, hogy viszonylag alacsony volt a népességcsoport munkanélkülisége – kisebb, mint a szakképzett, érettségivel nem rendelkező népességcsoportban.

Összegezve: az érettségivel rendelkező, szakképzettség nélküli népesség számszerűen és arányában jelentősen növekedett, azon belül a foglalkoztatottak száma és aránya nőtt, a munkanélkülieké csökkent, tehát a réteg munkaerőpiaci elismertsége erősödött.

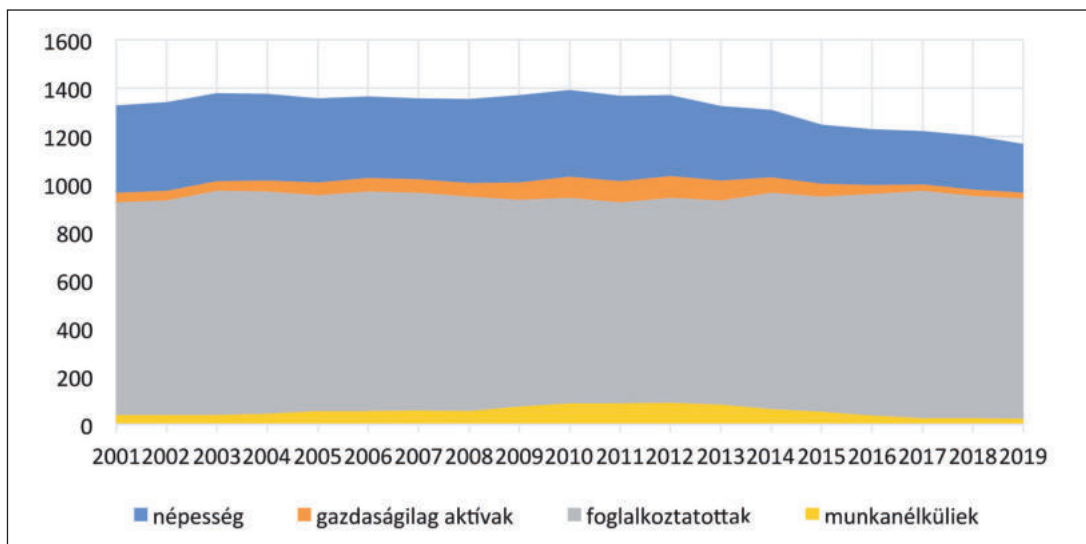
Ez a ténytől igazolt eredményesség ugyanakkor ellentmondást is jelez az érettségi képzettségi szint elérésének céljaival, mivel – véleményünk szerint – a szakképzetlen munkaerő újratermelődése nem társadalmi cél, még érettségi szint esetén sem. Ezért e népességcsoport munkaerőpiaci sikerességének okait további vizsgálattal szükséges elemezni.

4.4.3.2 Érettségizett és szakmai végzettséggel rendelkező népességcsoport

Mint a fejezet bevezetőjében kiemeltük, az érettségivel záruló középfokú végzettség megszerzésének egyik célja ún. felső-középfokú szakképzettség megszerzése, további tanulással.

Az ábrából szembetűnő – az érettségivel rendelkező szakképzetlen népességcsoporttól eltérően – a nem jelentős nagyságú ingadozás és a 2010-től erőteljesebb számszerű csökkenés.

21. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú, érettségizett, szakmai végzettségű népesség és munkaerőpiaci aktivitásának alakulása – 2001–2019 (E fő)

Forrás: a 21. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.5., M-2.1., M-3.1., M-4.1. táblázat adatai alapján

A gazdaságilag aktívok száma a vizsgált időszakban folyamatosan és kismértékben ingadozott, ezen belül 2012-ig kismértékben nőtt, azóta csökkent; a vizsgált időszak végén lényegében azonos volt a kiinduló értékkel.

A foglalkoztatottak száma nagyon kis mértékben nőtt a vizsgált időszak végére, ugyanakkor kismértékben ingadozott.

A célcsoport munkanélkülisége ingadozott: viszonylag alacsony értékű volt a vizsgált időszak elején és végén, viszont erősödött 2010–2013 között.

Összegezve: az érettségivel és szakképzettséggel rendelkező népesség munkaerőpiaci aktivitási jellemzőinek alakulása jóval pozitívabb a szakképzettséggel nem rendelkező érettségizett réteg mutatóihoz képest, nem csak az értékek, hanem a belső arányok alakulása (pl. az egyenletesség) tekintetében is. Ugyanakkor alapvető hiányosság, hogy e réteg száma több mint 10 százalékkal csök-

kent a vizsgált időszakban, amit kedvezőtlennek tartunk, különösen azért, mivel az érettségizett szakképzetlen népességcsoport száma ugyanakkor jelentősen nőtt. Véleményünk szerint ennek okait további kutatással célszerű vizsgálni.

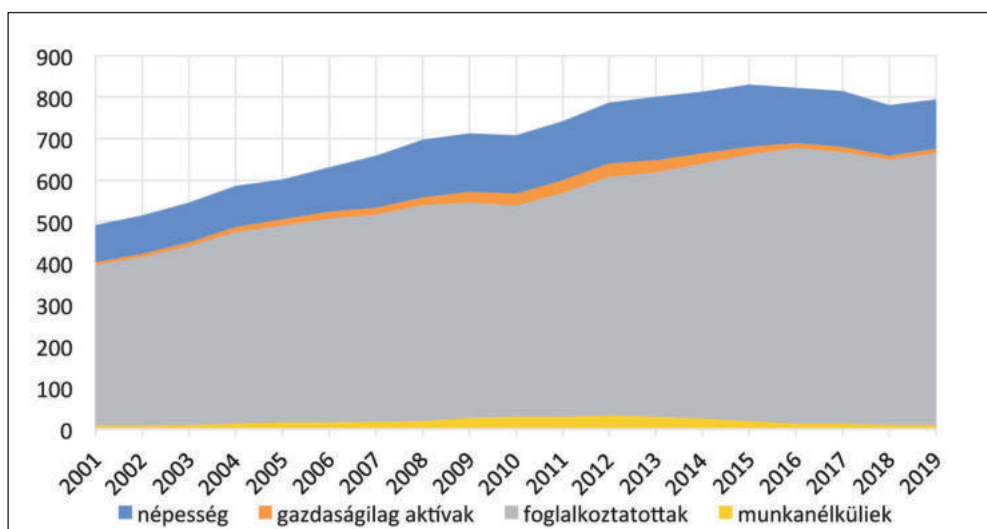
4.4.4. Felsőfokú végzettségű népességcsoportok munkaerőpiaci jellemzői

A felsőfokú végzettséggel rendelkező két népességcsoport munkaerőpiaci státusait egymáshoz kapcsolódóan mutatjuk be, az aktivitás alakulását a 22. és 23. ábrával illusztráljuk.

A folyamatábrák plasztikusan mutatják a munkaerőpiaci jellemzők alakulását a vizsgált időszakban. Szembetűnő a nagyfokú hasonlóság a két képzettségi csoport jellemzői között a mennyiségi fejlődésben, de érzékelhetők a különbségek is, főleg az arányokban.

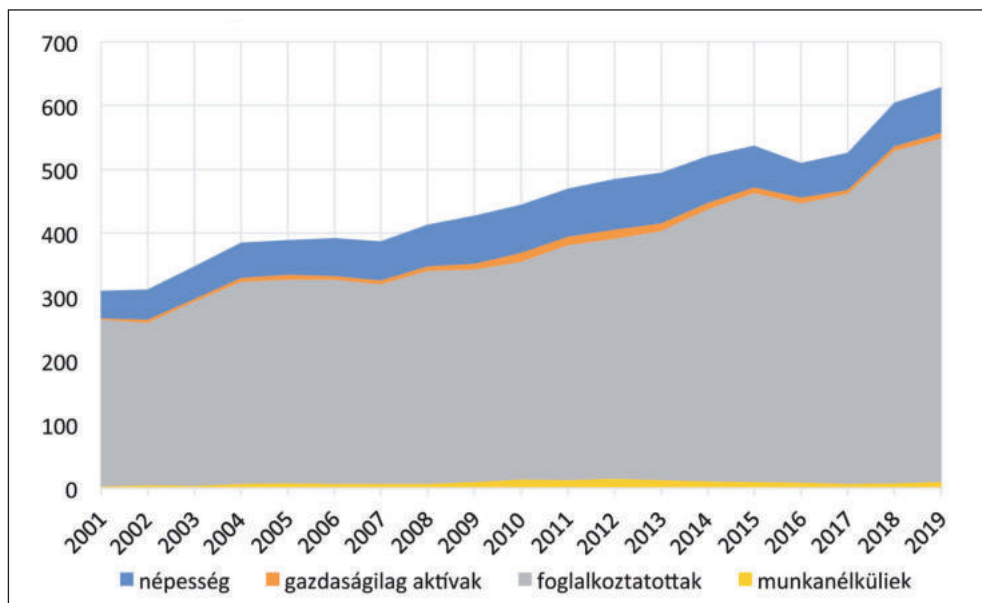
A legfeltűnőbb jellegzetesség a nagymértékű számszerű növekedés mindkét csoportban, ugyanakkor jól látszik az egyetemi/mester végzettségű csoport erősebb ütemű növekedése.

22. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú, főiskolai v. alapszakos végzettségű népesség és munkaerőpiaci aktivitásának alakulása – 2001–2019 (E fő)

Forrás: a 22. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.6., M-2.1., M-3.1., M-4.1. táblázat adatai alapján

23. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú, egyetemi v. mesterszakos végzettségű népesség és munkaerőpiaci aktivitásának alakulása – 2001–2019 (E fő)

Forrás: a 23. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.6., M-2.1., M-3.1., M-4.1. táblázat adatai alapján

Mindkét képzettségi szintnél jól látszik a kis különbség a népesség/gazdaságilag aktívak/foglalkoztatottak száma között a teljes vizsgálati időszakban, mely a legkisebb mértékű a többi képzettségi csoporthoz viszonyítva.

A két végzettségi csoportot egymással összehasonlítva láthatók az arány-/rátamutatók számszerű, illetve aránykülönbségei is (gazdasági aktivitás; foglalkoztatás; munkanélküliség), melyek nem jelentősek, de jelzik az egyetemi/mesterszakos szint munkaerőpiaci előnyét.

Kitűnik a két felsőfokú végzettség foglalkoztatási rátáinak stabilitása, ami a gazdasági válság éveiben is fennállt, sőt 2008–12 között már nőttek is az értékek. Ezt a jelenséget egyik végzettségi szint vizsgálatánál sem tapasztaltuk.

Összegezve a felsőfokú végzettségű népességcsoportok munkaerőpiaci aktivitási jellemzőinek alakulását, megállapítható, hogy azok értékei a legpozitívabbak a többi végzettségi szintű csoporthoz képest: a legmagasabbak a gazdasági aktivitási és foglalkoztatási arányok/ráták, illetve a legalacsonyabb a munkanélküliségi ráta.

Összefoglalva a különböző végzettségű/szakképzettéssel rendelkező népességcsoportok munkaerőpiaci státuszvizsgálatát, véleményünk szerint érzékelhetőek voltak a döntő különbségek: egyik szélső értéként az általános iskolai végzettségűek legalacsonyabb munkaerőpiaci értékű mutatói, a másikon a felsőfokú végzettségűek stabil és erősödő munkaerőpiaci helyzete, közöttük pedig a szakképzett (érettségi nélküli és érettségizett) népességcsoportok ellentmondásos helyzete, mely utóbbi további vizsgálata szükséges.

5. A kutatás összefoglalása, a hipotézisek igazolása, javaslatok

Az összefoglalóban kiindulási pontként tekintjük az első fejezetben bemutatott célokat. Az iskolai végzettség és a munkaerőpiaci aktivitás vizsgálatából kapott eredményeket röviden összegezzük, majd igazoljuk/cáfoljuk a hipotéziseket, és megfogalmazzuk a feltárt, véleményünk szerint új tudományos eredményeket. Végül olyan javaslatokat teszünk, melyek realizálásával az adott célcsoportok munkaerőpiaci helyzetét pontosabban látjuk, vagy azon javítani tudunk.¹³

5.1. A kutatás eredményeinek összefoglalása

❖ A munkavállalási korú – 15–64 éves – népesség iskolai/szakmai képzettségi szintek (iskolafokok), illetve legmagasabb iskolai végzettség szerinti változását 2001–2019 között a 3. fejezetben mutattuk be, melynek legfontosabb megállapításai az alábbiak.

Az iskolázottságban bekövetkezett változás legfontosabb pozitív jellemzőinek tartjuk a nagyarányú csökkenést a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők, illetve a nagymértékű növekedést a felsőfokú végzettséggel rendelkezők csoportjában, továbbá azt, hogy a népesség nagyobb hányada már legalább középfokú végzettséggel rendelkezik.

Az iskolázottságban bekövetkezett változás negatív jellemzőinek tartjuk a jelentős számbeli növekedést az érettségizett és szakmai végzettséggel nem rendelkezőknél, illetve a számbeli csökkenést az érettségizett és szakmai végzettséggel rendelkezők, valamint az érettségi nélkül középfokú szakmai végzettséggel rendelkezők népességcsoportjában.

Az ellentmondásos változások miatt a jövőre vonatkozó egyértelmű előrejelzéseket nem lehet felállítani. (Például: az érettségi nélkül középfokú szakmai végzettséggel rendelkezők száma annak ellenére csökkent jelentősen, hogy a vizsgált időszakban egymillió fő tett szakmai vizsgát – l: M-5.1. és M-5.2. táblázat).

A szakképzetlen munkavállalási korú népesség nagymértékű aránya (több mint egyharmad), ezen belül a középfokú végzettségű érettségivel rendelkező szakképzetlen népesség számának növekedése, ugyanakkor a középfokú szakképzettségű, érettségivel nem rendelkező népesség tartós csökkenése olyan problémákat jelentenek, melyek okait további vizsgálatokkal szükséges feltárni.

❖ A népesség legmagasabb iskolai végzettség szerinti gazdasági aktivitásának alakulását, illetve annak eredményességét 2001–2019 között, a 4.1. fejezetben mutattuk be.

¹³ Megjegyzés: a kutatás befejezése óta – 2021-től – megszűnt a Tájékoztatói adatbázis (Statinfo) olyan tartalmú adatgyűjtése, amelyen alapul a vizsgálat döntő része. (A korábbi adatgyűjtések új – 15–74 életév közötti – bázisra vonatkozóan a STADAT adatbázisban található meg.) Az általunk bemutatott adatok utoljára 2020-ban jelentek meg ebben a szerkezetben, ezért a melléklet táblázatainak utolsó soraiban – dőlt szedéssel – pótlólag szerepeltetjük a Statinfóból átvett 2020-as adatokat/feldolgozásokat. A 2020-as adatokhoz azért nem fűzünk külön megjegyzéseket, mert tartalmi értékelésük ugyanazokat a megállapításokat igazolta, amit a vizsgálat fejezeteiben, illetve az összefoglalásban leírtunk (lásd: M-1.1. – M.1.7. táblázatok).

Az adatok irányadóan jelezték, hogy egy adott képzettségi szint abszolválásával körülbelül milyen aktivitási arányok érhetőek el egy adott időszakban, mivel az értékek intervallumokba sorolhatók, amelyek a vizsgált időszakban jellemzőek voltak az adott (szak)képzettségű csoportra.

Feltártuk, hogy a közép- és felsőfokú (szak)képzettségű szinttel rendelkező népességcsoportok munkaerőpiaci pozíciója jóval előnyösebb, mert gazdasági aktivitásuk hosszabb időszak alatt is folyamatosan és jelentősen magasabb, mint az alapfokú végzettségű vagy szakképzetlen népességcsoportoké.

Hangsúlyozni kell, hogy az eredményértékek ugyanakkor nem törvénytörően érvényesek hosszabb távra, tekintve, hogy a munkaerő gazdasági aktivitását több tényező befolyásolja. Nem megismételve a tényezőket (lásd: 3.1.4. fejezet), kiemeljük egy adott időszakban a gazdaság helyzetét, hosszabb távon pedig az állam munkaerőpiaci szabályozó/támogató rendszerét. Az iskolai végzettség gazdasági aktivitásra gyakorolt hatásának vizsgálati eredményeit azért tartjuk helytállóknak, mert az eredményadatok konzisztensek, azaz alapvetően egy irányba mutattak annak ellenére, hogy az ún. befolyásoló tényezők az elmúlt húsz évben több esetben a munkaerőpiaci aktivitás növekedése ellen hatottak (pl.: a gazdasági helyzet, illetve a szabályozási környezet változásai).

❖ A népesség legmagasabb iskolai végzettség szerinti foglalkoztatásának mértékét és alakulását, illetve annak eredményességét 2001–2019 között, a 4.2. fejezetben mutattuk be.

A foglalkoztatási ráták/arányok vizsgálata is igazolta – a közel húsz év adatai alapján –, hogy az egyes iskolai/szakmai végzettségekhez markáns, az adott végzettségű csoportra jellemző foglalkoztatási rátaintervallumok tartoznak.

A legszembetűnőbbben mutatták a képzettségnek megfelelő rátaintervallumok tartósságát a szakképzetlen népességcsoportok tartományai, melyek esetében az intervallum felső értéke nem érte el a magasabb végzettségű csoport rátatartományának alsó határát.

A közép- és felsőfokú szakképzettségű csoportoknál az arányok intervallumai a vizsgált időszakban átfedtek, azonban idősorosan tekintve a magasabb végzettségűek foglalkoztatási rátája minden évben magasabb volt.

Áttekintve a közép- és felsőfokú (szak)képzettségű szinttel rendelkező népességcsoportok foglalkoztatási rátaértékeit, azok folyamatosan és jelentősen magasabbak voltak, mint az alapfokú végzettségű, vagy szakképzetlen népességcsoportoké, aminek alapján prognosztizálható a trend, amely szerint magasabb végzettséggel – hasonlóan a gazdasági aktivitási arány alakulásához – a foglalkoztatási ráta is magasabb lesz.

❖ Még erőteljesebben mutatott rá az iskolai végzettség pozitív szerepére a foglalkoztatási pozíciók megszerzésében és megtartásában a foglalkoztatási aktivitási arányok (ráták) iskolai végzettségek szerinti hányadosainak – viszonyszámainak – vizsgálata, mely meggyőzően mutatta a magasabb végzettség foglalkoztatást erősítő szerepét.

Lényegesnek tartjuk, hogy a számított viszonyszámok a vizsgált időszakban aránylag stabilak is voltak, változásuk nem követte a gazdasági helyzet ingadozását, csak jelentősen tompítva. Különösen kis szórásokat mutattunk ki a magasabb iskolai/szakmai végzettségeknél.

A foglalkoztatási arányok mért, illetve számított értékeinek (viszonyszámainak) stabilitását sem tartjuk törvényszerűen állandónak, viszont azok tartósságát jól segítheti a szabályozási környezet hosszabb távú állandósága. (Erről – kiemelten az állam szabályozó szerepéről – részletesen írtunk a gazdasági aktivitási folyamatok összegzésénél, ezért nem ismételjük meg).

5.2. A kutatás értékelése, a hipotézisek igazolása, tudományos eredmények

A kutatást sikeresnek ítéljük, mivel:

- a majdnem húszéves időtartamra kiterjedő regisztrált és számított adatok alapján trend-típusú megállapításokat tudtunk tenni az iskolai végzettség és a vizsgált munkaerőpiaci jellemzők (gazdasági aktivitási és foglalkoztatási arányok) közötti összefüggésekre;
- az adatok idősoros vizsgálatával bemutattuk, hogy egy adott képzettségi szint abszolválásával körülbelül milyen gazdasági aktivitási, illetve foglalkoztatási arányok (intervallumok) érhetők el egy adott időszakban;
- számszerű és tartós tendenciát mutattunk ki a magasabb iskolai/szakmai végzettség pozitív hatásáról – a vizsgált időszakra vonatkozóan –, mivel bizonyítottuk, hogy a közép- és felsőfokú (szak)képzettségi szinttel rendelkező népességcsoportok munkaerőpiaci pozíciója jóval előnyösebb, ugyanis gazdasági aktivitásuk és foglalkoztatásuk folyamatosan és jelentősen magasabb, mint az alacsony végzettségű, vagy szakképzetlen népességcsoportoké.

A kutatás igazolta a hipotéziseket az első és a második esetben, de cáfolta a harmadikban.

- ✓ *Az első hipotézist igazoltuk* a 3. fejezetben bemutatott adatok és elemzések alapján, nevezetesen a népesség iskolázottságának – végzettségének/képzettségének – alapvetően pozitív szám- és aránybeli változásait, ugyanakkor a nemkívánatos tendenciák megjelenését is, elsősorban a középfokú iskolázottságú szakképzett és szakképzetlen népességcsoportok létszám-változása esetében.
- ✓ *A második hipotézist igazoltuk* a 4. fejezetben bemutatott adatok és elemzések alapján, nevezetesen a népesség iskolai végzettségének pozitív összefüggését a munkaerőpiaci aktivitással (gazdasági aktivitás, foglalkoztatás), illetve az összefüggés számszerűsíthetőségét (lásd: foglalkoztatási viszonyszámok).
- ✓ *A harmadik hipotézist nem tudtuk igazolni* a 4. fejezetben bemutatott adatok és elemzések alapján, nevezetesen azt, hogy az alacsony végzettségű/szakképzett népességcsoportok munkaerőpiaci aktivitása az idő függvényében romlik.

A szakképzetlen népességcsoportok gazdasági aktivitási és foglalkoztatási mutatói a gazdasági recesszió időszakában – 2007-2013 között – ugyanis romlottak, ugyanakkor 2014-től folyamatosan javultak. Utóbbi oka viszont nem a képzettség javulása, hanem a munkaerőhiány, illetve a meglévő állami támogatási rendszer hatása (pl. közmunkaprogramok). Ezek vizsgálata nem volt tárgya a kutatásnak, további vizsgálatra azonban tettünk javaslatot.

A kutatás új gyakorlati tudományos eredményének tekintjük

- az iskolai/szakmai végzettség meghatározó hatásának bizonyítását a munkaerőpiaci aktivitásra az egyes népességcsoportok gazdasági aktivitási és foglalkoztatási mutatóinak – közel húsz évre vonatkozó – idősoros elemzése alapján;
- a különböző iskolai végzettségű népességcsoportok gazdasági aktivitási, illetve foglalkoztatási arányai idősoros értékadatainak intervallum-besorolását a vizsgált időszak vonatkozásában, és az intervallumok tartós fennállásának igazolását;
- az iskolai/szakmai végzettség hatásának számszerű (viszonyszámtípusú) meghatározását a foglalkoztatási arány vonatkozásában, a viszonzszámok kiszámítását a magasabb/alacsonyabb végzettségekre, továbbá a viszonzszámok időbeli tartósságának (ingadozás, szórás) kiszámítását és kiértékelését, aminek eredményeképpen meghatározható, hogy valamely magasabb végzettség/szakképzettség milyen mértékben (hányszorososan) növeli vagy csökkenti a foglalkoztatási arány mértékét. A modell alkalmazható a többi jellemzőre is (gazdasági aktivitási viszonzszámok; munkanélküliségi viszonzszámok).

5.3. Javaslatok további vizsgálatokra és fejlesztési programokra

- ❖ Fontos egy célvizsgálattal felmérni, hogy az általános iskolát el nem végzett – kb. 90 ezer fős – népességcsoport általános iskolai végzettsége megszerzését milyen nagyságú népességre reális célként kitűzni, illetve megvalósításához milyen feltételek szükségesek.
- ❖ Kulcsfontosságú a legfeljebb általános iskolai végzettségű szakképzetlen – kb. 1,1–1,2 millió fős – népességcsoport tartós *munkaerőpiaci beilleszkedése, aminek alapfeltétele a szakmai képzettség megszerzése célzott és támogatott programokban.*

A munkaerőpiaci beilleszkedési programok információfeltétele, hogy ismert legyen a szakképzetlen munkaerőt alkalmazni kívánó, potenciális munkaadói kör közép- és hosszútávra szóló munkaerő-szükségleti igénye, amihez célzott felmérés szükséges.

- ❖ Szükségesnek tartjuk az érettségivel nem, de középfokú szakmai képzettséggel rendelkező népesség tartós és viszonylag jelentős csökkenésének okait pontosabban feltárni egy célvizsgálattal.
- ❖ Szükségesnek tartjuk egy célvizsgálattal feltárni az érettségizett szakképzett, illetve érettségizett szakképzetlen népességcsoportok kedvezőtlen számszerű változásainak okait – mint már em-

lítettük: a szakképzetlenek számának növekedését, illetve a szakképzettek számának csökkenését.

❖ Szükségesnek tartjuk egy közép- és hosszú távra érvényes munkaerőtervezési matematikai statisztikai modell kidolgozását, mely képes figyelembe venni a képzettségi kibocsátást és a lemorzsolódást is – az iskolai és a felnőttoktatási szektorra egyaránt –, taxatív módon meghatározva a tervezéshez szükséges információfeltételeket: mind a gazdasági, mind az állami, illetve önkormányzati intézményi szereplőkre vonatkozóan.

Befejezésül hangsúlyozzuk: a kutatás eredményei – véleményünk szerint – plasztikusan bizonyították, hogy a végzettség/képzettség hatása meghatározó a munkaerőpiaci aktivitásra. Ennek eredményességében az alacsony iskolázottságú, illetve szakképzetlen rétegek alulteljesítenek, ezért számukra az oktatási és képzési tevékenység – a tanulás – fejlesztése szükséges. Ennek megvalósítása differenciált programokat s azok alapján végzett céltudatos és folyamatos munkát igényel. A feladat megoldása összehangolt és együttműködő erőfeszítést kíván az oktatásban és a foglalkoztatásban érintett szereplőktől: elsősorban az államtól és az ezzel a szférával foglalkozó szervezeteitől, intézményeitől, illetve a gazdasági szereplőktől (tulajdonosok, munkáltatók) és szakemberektől, nem utolsósorban a munkában és a tanulásban közvetlenül résztvevő egyénektől és családjuktól.

Reméljük, hogy kutatásunk az együttes cselekvési szándék kialakulását is tudja segíteni.

Felhasznált irodalom

- Állami Számvevőszék (2022): A foglalkoztatottak képzettség szerinti összetételének változása, és ennek hatása a gazdasági növekedésre - p.61 (Fehér, P., Gáspár, D., Sápi, H.) - EL-3294-008/2022.
- Állami Számvevőszék (2022): A felsőfokú végzettséggel rendelkező nők túlréprezentáltságának tényezői és gazdasági-társadalmi hatása - p.43 (Füzi, B., Pats, R., Puskás, B., Váradi, E.) - EL-3496-007/2022.
- Bagó, J. – Ignits, Gy. (2021): A foglalkoztatási környezet és a gazdasági aktivitás alakulása a vilávjárvány előtt, Budapesti Műszaki Egyetem, *Opus et Educatio*, 8. évf. 2. sz., p. 14.
- Benedek, A. (2010): A szakképzés és a felnőttképzés fejlesztése: Tények és tendenciák, Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet (NSZFI), Budapest, ISBN: 9789632640723
- Benedek, A. (2008): A Tét és a technológiai fejlődés összefüggései, in: Benedek, A. (szerk.): Tanulás életem át (Tét) Magyarországon, Tempus Közalapítvány, 105-125.
- Benedek, A.(1993): Adaptív szakképzési modell, Akadémiai Kiadó, Budapest
- Farkas, É. (2013): A szak- és felnőttképzés gyakorlata, Szegedi Tudományegyetem JGYPK, p. 84.
- Galasi, P. – Varga, J. (2005): Munkaerőpiac és oktatás, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest, ISBN 963 9588 31 8 ISSN 1786-5476
- Halász, G. (2001): Az oktatási rendszer, Műszaki Könyvkiadó, Budapest
- Az iskolázottság hatása a nemzetgazdaság növekedésére (1999) In: Halász, G.-Lannert, J. (szerk.) Oktatási rendszerek elmélete, Szöveggyűjt. – 1999a; Fuller, B. R., Rubinson – Okker Kiadó Kft.
- Kiterjeszti-e az állam az iskoláztatást? A tapasztalatok áttekintése In: Halász, G.-Lannert, J. (szerk.) Oktatási rendszerek elmélete. Szöveggyűjt. – 1999b; Fuller, B. R., Rubinson - Okker Kiadó Kft.
- Polónyi, I. (2016): Emberi erőforrásaink 21. százada, Gondolat Kiadói Kör
- Polónyi I. (2016): A magyar emberi erőforrás-fejlettség – két nemzetközi mutató tükrében Iskolakultúra, 26. évf. 2016/7-8. sz. p. 13.
- Polónyi, I. (2013): Iskolázottság, gazdasági fejlettség és kapitalizmusmodellek *Educatio*, XXII. évf. 4. 1993-TÉL p. 21. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, Budapest
- Polónyi, I. (2002): Az oktatás gazdaságtana, Osiris Kiadó, Budapest, p. 313.
- Schultz, W. T. (1983): Beruházás az emberi tőkébe, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest
- Tímár, J. (1991): A munkaerő-kínálat gazdaságtana, Aula Kiadó, Budapest
- Varga, J. (1998): Oktatás-gazdaságtan, Közgazdasági Szemle Alapítvány, Budapest, p. 164.
- Zachár, L. (2021): A népesség munkaerőpiaci aktivitása az iskolai végzettség függvényében Új Pedagógiai Szemle, 71. évf. 2021/05-06. sz. 12-36.
- Zachár, L. (2021): Munkaerőpiaci aktivitás és iskolai végzettség, Budapesti Műszaki Egyetem, – *Opus et Educatio*, 8. évf. 2. sz. 174-189.

Zachár, L. (2008): A kulcskompetenciák hatása az alkalmazkodóképesség kialakulására és fejlesztési lehetőségeire, in: *Az iskola korszerű funkciói*, szerk: Bábosik, I., OKKER Kiadó Kft.

Zachár, L. (2003): Felnőttképzés, munkaerőpiaci képzés tervezése – egyetemi jegyzet, PTE Természettudományi Kar Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Intézet, Pécs, 2003, ISSN 1218-6880

Dokumentumok, adatbázisok

Az Európai Parlament és a Tanács Ajánlása (2006. december 18.) az egész életen át tartó tanulás-hoz szükséges kulcskompetenciákról (2006/962/EK).

Az Európai Parlament és a Tanács ajánlása (2008. április 23.) az egész életen át tartó tanulás Európai Képesítési Keretrendszerének létrehozásáról (2008/C 111/01) (I. Fogalom-meghatározások).
1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról 2013. évi LXXVII. törvény a felnőttképzésről

1004/2011. (I. 4.) Korm. h. a magyar képesítési keretrendszer létrehozásáról és bevezetéséről

KSH – Módszertani útmutató – STADAT/Módszertan/Fogalmak, definíciók/Népesség és társadalomstatisztika/Munkaerő/Munkaerőpiaci részvétel <https://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/modsz21.html>

KSH – Tájékoztató adatbázis/Népesség- és társadalomstatisztika/Munkaerőpiaci részvétel – „15–64 éves népesség száma gazdasági aktivitás szerint”; „15–64 éves népesség gazdasági aktivitási mutatói” – <http://statinfo.ksh.hu/Stainfo/haViewer.jsp>

KSH „STADAT – összefoglaló táblák – 23. oktatás” - 1.1.5. Végzettek száma és aránya a nappali és felnőttoktatásban – https://www.ksh.hu/stadat_files/okt/hu/okt0005.html

Szövegekői táblázatok jegyzéke

sorszám	cím	oldalszám
1.	Az iskolai végzettségi szintek és a legmagasabb iskolai végzettségek/szakmai képzettségek	18
2.	A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma iskolai végzettségi szint szerint – 2001, 2005, 2010, 2015, 2019 (E fő)	19
3.	A 15–64 éves népesség száma és megoszlása max. középfokú végzettség érettségi nélkül, illetve min. középfokú végzettség érettségivel 2001-ben és 2019-ben (E fő; %)	21
4.	A 15–64 éves munkavállalási korú, legfeljebb általános iskolai végzettségű népesség száma – 2001, 2005, 2010, 2015, 2019 (E fő)	25
5.	A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma középfokú szakképzettséggel, érettségi nélkül – 2001, 2005, 2010, 2015, 2019 (E fő)	26
6.	A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma érettségivel, szakmai végzettség nélkül vagy szakmai végzettséggel – 2001, 2005, 2010, 2015, 2019 (E fő)	28
7.	A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma felsőfokú végzettséggel – 2001, 2005, 2010, 2015, 2019 (E fő)	30
8.	A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001, 2005, 2010, 2015, 2019 (E fő)	31
9.	A 15–64 éves munkavállalási korú népesség gazdasági aktivitási aránya a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001, 2005, 2010, 2015, 2019 (%)	37
10.	A 15–64 éves munkavállalási korú népesség gazdasági aktivitási arányának min. és max. értékei a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 között (%)	38
11.	A 15–64 éves munkavállalási korú népesség foglalkoztatási rátája a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001, 2005, 2010, 2015, 2019 (%)	41
12.	A 15–64 éves munkavállalási korú népesség foglalkoztatási arányának/rátájának min. és max. értékei a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 között (%)	42
13.	A 15–64 éves munkavállalási korú különböző iskolai népességcsoportok foglalkoztatási rátái viszonyszámainak összehasonlítása – 2001–2009	44
14.	A 15–64 éves munkavállalási korú népesség munkanélküliségi rátája a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001, 2005, 2010, 2015, 2019 (%)	49
15.	A 15–64 éves munkavállalási korú népesség munkanélküliségi rátájának min. és max. értékei a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 között (%)	50

Mellékleti táblázatok jegyzéke

sorszám	cím	oldalszám
M-1.1.	A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma iskolai végzettségi szint szerint, 2001–2019	70
M-1.2.	A 15–64 éves munkavállalási korú népesség megoszlása iskolai végzettségi szint szerint, 2001–2019 (%)	70
M-1.3.	A 15–64 éves munkavállalási korú, legfeljebb általános iskolai végzettségű népesség száma – 2001–2019 (E fő)	71
M-1.4.	A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma középfokú szakképzettséggel, érettségi nélkül – 2001–2019 (E fő)	71
M-1.5.	A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma érettségivel, szakmai végzettség nélkül vagy szakmai végzettséggel – 2001–2019 (E fő)	72
M-1.6.	A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma felsőfokú végzettséggel – 2001–2019 (E fő)	72
M-1.7.	A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma a legmagasabb iskolai végzettség szerint - 2001–2019 (E fő)	73
M-2.1.	A 15–64 éves munkavállalási korú népességben belül a gazdaságilag aktívak száma a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 (E fő)	74
M-2.2.	A 15–64 éves munkavállalási korú népesség gazdasági aktivitási aránya a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 (%)	75
M-3.1.	A 15–64 éves munkavállalási korú népességben belül a foglalkoztatottak száma a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 (E fő)	76
M-3.2.	A 15–64 éves munkavállalási korú népesség foglalkoztatási aránya a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 (%)	77
M-3.3.	A 15–64 éves munkavállalási korú, különböző iskolai végzettségű népességcsoportok foglalkoztatási arányainak összehasonlítása – viszonyszámok – 2001–2019	78
M-4.1.	A 15–64 éves munkavállalási korú népességben belül a munkanélküliek száma legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 (E fő)	79
M-4.2.	A 15–64 éves munkavállalási korú népesség munkanélküliségi rátája a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 (%)	80
M-5.1.	Az iskolarendszerben végzett tanulók száma nappali/felnőttoktatásban – 2001–2019 (E fő)	81
M-5.2.	Az iskolarendszerű felnőttképzésben végzett tanulók száma/aránya – 2001–2019 (E fő; %)	82

Ábrák jegyzéke

sor- szám	cím	oldal- szám
1.	A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma iskolai végzettségi szint szerint – 2001–2019 (E fő)	20
2.	A 15–64 éves munkavállalási korú népesség megoszlása iskolai végzettségi szint szerint 2001–2019 (%)	22
3.1.	A 15–64 éves munkavállalási korú népesség megoszlása iskolai végzettségi szint szerint – 2001 (%)	22
3.2.	A 15–64 éves munkavállalási korú népesség megoszlása iskolai végzettségi szint szerint – 2019 (%)	22
4.	A 15–64 éves munkavállalási korú, legfeljebb általános iskolai végzettségű népességcsoportok számának alakulása – 2001–2019 (E fő)	25
5.	A 15–64 éves munkavállalási korú, legfeljebb általános iskolai végzettségű népességcsoportok megoszlása – 2001–2019 (%)	26
6.	A 15–64 éves munkavállalási korú, középfokú szakképzettségű, érettségi nélküli népesség száma – 2001–2019 (E fő)	27
7.	A 15–64 éves munkavállalási korú, érettségivel szakmai végzettség nélkül vagy szakmai végzettséggel rendelkező népesség száma – 2001–2019 (E fő)	28
8.	A 15–64 éves munkavállalási korú, középfokú végzettségű népesség megoszlása érettségivel és szakmai végzettséggel vagy anélkül – 2001–2019 (%)	29
9.	A 15–64 éves munkavállalási korú, felsőfokú végzettségű népesség száma végzettségi szint szerint – 2001–2019 (E fő)	30
10.	A 15–64 éves munkavállalási korú, felsőfokú végzettségű népesség megoszlása végzettségi szint szerint – 2001–2019 (%)	31
11.	A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 (E fő)	32
12.	A 15–64 éves munkavállalási korú népesség megoszlása a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 (%)	33
13.1.	A 15–64 éves munkavállalási korú népesség megoszlása a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001 (%)	34
13.2.	A 15–64 éves munkavállalási korú népesség megoszlása legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2019 (%)	34
14.	A 15–64 éves munkavállalási korú népesség gazdasági aktivitási aránya a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 (%)	37
15.	A 15–64 éves munkavállalási korú népesség foglalkoztatási aránya legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 (%)	41
16.	A foglalkoztatási arányok viszonyozásai magasabb per alacsonyabb iskolai végzettség között – 2001–2019	45
17.	A 15–64 éves, munkavállalási korú népesség munkanélküliségi rátája a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 (%)	50
18.	A 15–64 éves munkavállalási korú, befejezett általános iskolai végzettségű népesség és munkaerőpiaci aktivitásának alakulása – 2001–2019 (E fő)/	53
19.	A 15–64 éves munkavállalási korú, középfokú szakmai végzettségű, érettségi nélküli népesség és munkaerőpiaci aktivitásának alakulása – 2001–2019 (E fő)	54
20.	A 15–64 éves munkavállalási korú érettségizett szakmai végzettség nélküli népesség és munkaerőpiaci aktivitásának alakulása – 2001–2019 (E fő)	55
21.	A 15–64 éves munkavállalási korú érettségizett szakmai végzettségű népesség és munkaerőpiaci aktivitásának alakulása – 2001–2019 (E fő)	56
22.	A 15–64 éves munkavállalási korú, főiskolai v. alapszakos végzettségű népesség és munkaerőpiaci aktivitásának alakulása – 2001–2019 (E fő)	57
23.	A 15–64 éves munkavállalási korú, egyetemi v. mesterszakos végzettségű népesség és munkaerőpiaci aktivitásának alakulása – 2001–2019 (E fő)	58

MELLÉKLET

a

Munkaerőpiaci aktivitás és iskolai végzettség c. kutatási tanulmányhoz

IDŐSOROS TÁBLÁZATOK

a 15–64 éves munkavállalási korú népesség számáról 2001–2019 között

iskolai végzettség

gazdaságilag aktívak

foglalkoztatottak

munkanélküliek

szerinti megoszlásokban

M-1.1. – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma iskolai végzettségi szint szerint – 2001–2019 (E fő)

évek	legfeljebb befejezett ált. iskola	középfok, érettségi nélkül szakképesítéssel	középfok, érettségi szakképzettséggel, v. szakképzettség nélkül	felsőfok alapszak v. mesterszak	összesen
2001	2266,4	1777,8	2005,6	801,5	6851,3
2002	2192,7	1800,9	2030,5	825,8	6849,8
2003	2058,2	1791,7	2093,2	893,3	6836,3
2004	2000,8	1751,3	2102,9	971,3	6826,3
2005	1944,4	1781,3	2098,7	990,4	6814,7
2006	1855,7	1797,7	2131,3	1022,6	6807,3
2007	1784,4	1819,5	2140,1	1045,5	6789,4
2008	1745,0	1779,9	2135,8	1111,0	6771,6
2009	1686,6	1756,0	2171,2	1139,9	6753,8
2010	1646,2	1751,2	2186,4	1152,1	6736,0
2011	1629,6	1721,9	2156,1	1211,0	6718,5
2012	1572,1	1702,1	2148,7	1271,3	6694,1
2013	1512,6	1711,3	2128,4	1294,5	6646,8
2014	1452,5	1661,8	2139,9	1333,6	6587,7
2015	1429,9	1603,5	2129,5	1367,5	6530,4
2016	1412,0	1585,5	2149,0	1331,4	6477,9
2017	1352,4	1604,2	2118,9	1339,7	6415,2
2018	1287,7	1599,4	2098,6	1383,8	6369,5
2019	1262,5	1552,8	2089,0	1422,8	6327,1
2020	1237,1	1499,7	2064,1	1479,4	6280,3

Forrás: az M-1.1. táblázat a szerző saját szerkesztése a KSH tájékoztatói adatbázisa (Statinfo) „Munkaerőpiaci részvétel, fejezetének a „15-64 éves népesség száma gazdasági aktivitás szerint, nemenként” c. adataiból - <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp>

M-1.2. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség megoszlásaiskolai végzettségi szint szerint – 2001–2019 (%)

év	legfeljebb általános iskola	középfokú végzettség érettségi nélkül, szakmai végzettséggel	középfokú végzettség érettségivel, szakmai végzettséggel, v. anélkül	főiskola v. alapszak, ill. egyetem v. mesterszak	összesen
2001	33,1	25,9	29,3	11,7	100
2002	32,0	26,3	29,6	12,1	100
2003	30,1	26,2	30,6	13,1	100
2004	29,3	25,7	30,8	14,2	100
2005	28,5	26,1	30,8	14,6	100
2006	27,3	26,4	31,3	15,0	100
2007	26,3	26,8	31,5	15,4	100
2008	25,7	26,3	31,5	16,5	100
2009	25,0	26,0	32,1	16,9	100
2010	24,4	26,0	32,5	17,1	100
2011	24,3	25,6	32,1	18,0	100
2012	23,5	25,4	32,1	19,0	100
2013	22,8	25,7	32,2	19,3	100
2014	22,0	25,2	32,5	20,3	100
2015	21,9	24,6	32,6	20,9	100
2016	21,8	24,5	33,1	20,6	100
2017	21,1	25,0	33,0	20,9	100
2018	20,3	25,1	32,9	21,7	100
2019	20,0	24,5	33,0	22,5	100
2020	19,7	23,9	32,9	23,6	100

Forrás: az M-1.2. táblázat a szerző szerkesztése az M-1.1. adattáblázat alapján

M-1.3. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú, legfeljebb általános iskolai végzettségű népesség száma – 2001–2019 (E fő)

évek	befejezetlen általános iskola	befejezett általános iskola	összesen
2001	209,8	2056,6	2266,4
2002	194,8	1997,9	2192,7
2003	165,8	1892,4	2058,2
2004	157,4	1843,4	2000,8
2005	144,8	1799,6	1944,4
2006	138,3	1717,4	1855,7
2007	122,9	1661,5	1784,4
2008	124,8	1620,2	1745,0
2009	116,3	1570,3	1686,6
2010	108,7	1537,5	1646,2
2011	107,7	1521,9	1629,6
2012	100,5	1471,6	1572,1
2013	101,2	1411,4	1512,6
2014	92,7	1359,8	1452,5
2015	96,1	1333,8	1429,9
2016	92,0	1320,0	1412,0
2017	93,2	1259,2	1352,4
2018	90,4	1197,3	1287,7
2019	89,2	1173,3	1262,5
2020	84,0	1153,1	1237,1

Forrás: az M-1.3. táblázat a szerző szerkesztése a KSH „Tájékoztatási adatbázis /Népesség- és társadalom-statisztika /Munkaerőpiaci részvétel, a [http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp.15:64 éves népesség száma gazdasági aktivitás szerint, nemenként](http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp.15:64%20%C3%A9ves%20n%C3%A9pess%C3%A9g%20sz%C3%A1ma%20gazdas%C3%A1gi%20aktivit%C3%A1s%20szerint,%20nemenk%C3%A9nt) c. adattáblázata alapján

M-1.4. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma középfokú szakképzettséggel, érettségi nélkül – 2001–2019 (E fő)

Évek	Középfokú végzettség érettségi nélkül, szakmai végzettséggel
2001	1777,8
2002	1800,9
2003	1791,7
2004	1751,3
2005	1781,3
2006	1797,7
2007	1819,5
2008	1779,9
2009	1756,0
2010	1751,2
2011	1721,9
2012	1702,1
2013	1711,3
2014	1661,8
2015	1603,5
2016	1585,5
2017	1604,2
2018	1599,4
2019	1552,8
2020	1499,7

Forrás: az M-1.4. táblázat a szerző saját szerkesztése a KSH „Tájékoztatási adatbázis /Népesség- és társadalom-statisztika /Munkaerőpiaci részvétel, a [http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp.15-64 éves népesség száma gazdasági aktivitás szerint, nemenként](http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp.15-64%C3%A9ves%20n%C3%A9pess%C3%A9g%20sz%C3%A1ma%20gazdas%C3%A1gi%20aktivit%C3%A1s%20szerint,%20nemenk%C3%A9nt) c. adattáblázata alapján

M-1.5. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma érettségivel szakmai végzettség nélkül vagy szakmai végzettséggel – 2001–2019 (E fő)

évek	középfok, érettségi		összesen
	szakmai végzettség nélkül	szakmai végzettséggel	
2001	678,4	1327,2	2005,6
2002	689,5	1341,0	2030,5
2003	713,9	1379,3	2093,2
2004	726,7	1376,2	2102,9
2005	743,0	1355,7	2098,7
2006	765,5	1365,8	2131,3
2007	783,2	1356,9	2140,1
2008	781,8	1354,0	2135,8
2009	799,7	1371,5	2171,2
2010	793,7	1392,7	2186,4
2011	787,3	1368,8	2156,1
2012	778,8	1369,9	2148,7
2013	804,3	1324,1	2128,4
2014	830,9	1309,0	2139,9
2015	883,0	1246,5	2129,5
2016	920,4	1228,6	2149,0
2017	899,1	1219,8	2118,9
2018	897,2	1201,4	2098,6
2019	921,9	1167,1	2089,0
2020	924,4	1139,7	2064,1

Forrás: az M-1.5. táblázat a szerző saját szerkesztése a KSH „Tájékoztatási adatbázis /Népesség- és társadalom-statisztika /Munkaerőpiaci részvétel, a [http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp.15-64 éves népesség száma gazdasági aktivitás szerint, nemenként](http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp.15-64%20%C3%A9ves%20n%C3%A9pess%C3%A9g%20sz%C3%A1ma%20gazdas%C3%A1gi%20aktivit%C3%A1s%20szerint,%20nemenk%C3%A9nt) c. adattáblázata alapján

M-1.6. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma felsőfokú végzettséggel – 2001–2019 (E fő)

Évek	Felsőfokú végzettség		összesen
	főiskola vagy alapszak	egyetem vagy mesterszak	
2001	491,6	309,9	801,5
2002	514,1	311,7	825,8
2003	545,9	347,4	893,3
2004	586,4	384,9	971,3
2005	601,6	388,8	990,4
2006	630,4	392,2	1022,6
2007	658,7	386,8	1045,5
2008	697,4	413,6	1111,0
2009	712,6	427,3	1139,9
2010	708,1	444,0	1152,1
2011	741,2	469,8	1211,0
2012	787,0	484,3	1271,3
2013	799,9	494,6	1294,5
2014	812,5	521,1	1333,6
2015	830,3	537,2	1367,5
2016	821,4	510,0	1331,4
2017	813,8	525,9	1339,7
2018	779,8	604,0	1383,8
2019	794,0	628,8	1422,8
2020	790,8	688,6	1479,4

Forrás: az M-1.6. táblázat a szerző saját szerkesztése a KSH „Tájékoztatási adatbázis /Népesség- és társadalom-statisztika /Munkaerőpiaci részvétel, a [http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp.15-64 éves népesség száma gazdasági aktivitás szerint, nemenként](http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp.15-64%20%C3%A9ves%20n%C3%A9pess%C3%A9g%20sz%C3%A1ma%20gazdas%C3%A1gi%20aktivit%C3%A1s%20szerint,%20nemenk%C3%A9nt) c. adattáblázata alapján

M-1.7. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 (E fő)

év	alapfokú végzettség		középfokú végzettség			felsőfokú végzettség		összesen
	befejezetlen általános iskola	befejezett általános iskola	középfokú végzettség érettségi nélkül, szakmai végzettséggel	középfokú végzettség érettséggel, szakmai végzettség nélkül	középfokú végzettség érettséggel, szakmai végzettséggel	főiskola v. alapszak	egyetem v. mesterszak	
2001	209,8	2056,6	1777,8	678,4	1327,2	491,6	309,9	6851,3
2002	194,8	1997,9	1800,9	689,5	1341,0	514,1	311,7	6849,8
2003	165,8	1892,4	1791,7	713,9	1379,3	545,9	347,4	6836,3
2004	157,4	1843,4	1751,3	726,7	1376,2	586,4	384,9	6826,3
2005	144,8	1799,6	1781,3	743,0	1355,7	601,6	388,8	6814,7
2006	138,3	1717,4	1797,7	765,5	1365,8	630,4	392,2	6807,3
2007	122,9	1661,5	1819,5	783,2	1356,9	658,7	386,8	6789,4
2008	124,8	1620,2	1779,9	781,8	1354,0	697,4	413,6	6771,6
2009	116,3	1570,3	1756,0	799,7	1371,5	712,6	427,3	6753,8
2010	108,7	1537,5	1751,2	793,7	1392,7	708,1	444,0	6736,0
2011	107,7	1521,9	1721,9	787,3	1368,8	741,2	469,8	6718,5
2012	100,5	1471,6	1702,1	778,8	1369,9	787,0	484,3	6694,1
2013	101,2	1411,4	1711,3	804,3	1324,1	799,9	494,6	6646,8
2014	92,7	1359,8	1661,8	830,9	1309,0	812,5	521,1	6587,7
2015	96,1	1333,8	1603,5	883,0	1246,5	830,3	537,2	6530,4
2016	92,0	1320,0	1585,5	920,4	1228,6	821,4	510,0	6477,9
2017	93,2	1259,2	1604,2	899,1	1219,8	813,8	525,9	6415,2
2018	90,4	1197,3	1599,4	897,2	1201,4	779,8	604,0	6369,5
2019	89,2	1173,3	1552,8	921,9	1167,1	794,0	628,8	6327,1
2020	84,0	1153,1	1499,7	924,4	1139,7	790,8	688,6	6280,3

Forrás: az M-1.7. táblázat a szerző saját szerkesztése a KSH tájékoztatói adatbázisa (Statinfo) „Munkaerőpiaci részvétel, fejezetének a „15–64 éves népesség száma gazdasági aktivitás szerint, nemenként” c. adatcsomagjából - <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp>

M-2.1. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú népességben belül a gazdaságilag aktívak száma a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 (E fő)

évek	befejezetlen ált. iskola	befejezett ált. iskola	középfokú szakmai végzettség érettségi nélkül	érettségi, szakmai végzettség nélkül	érettségi, szakmai végzettséggel	főiskola v. alapszak	egyetem v. mesterszak	összesen
2001	31,6	711,5	1363,9	343,5	964,5	402,3	266,3	4083,6
2002	26,4	684,3	1376,3	343,4	972,0	422,4	264,1	4088,9
2003	24,6	642,4	1354,6	361,3	1012,7	449,9	296,1	4141,5
2004	20,4	611,5	1310,6	353,9	1013,6	487,2	330,0	4127,1
2005	19,8	616,0	1331,2	367,5	1007,4	505,0	334,8	4181,7
2006	23,0	589,5	1354,4	373,5	1025,1	523,7	332,8	4222,0
2007	19,4	564,4	1344,6	376,1	1020,5	533,7	325,7	4184,4
2008	18,4	564,7	1283,5	369,4	1003,3	557,3	347,3	4144,0
2009	17,4	543,2	1264,7	377,6	1008,1	572,2	351,6	4134,8
2010	23,0	538,3	1269,6	372,7	1030,9	567,2	368,8	4170,6
2011	20,7	534,3	1251,6	377,7	1012,3	599,3	394,0	4190,0
2012	20,7	524,3	1250,4	390,5	1033,5	639,9	405,5	4264,9
2013	21,2	513,4	1274,4	413,5	1015,0	647,5	415,3	4300,2
2014	22,1	539,3	1260,7	449,7	1028,5	664,6	447,7	4412,6
2015	26,7	560,7	1240,1	503,4	1000,8	679,6	471,3	4482,7
2016	26,4	569,7	1243,3	564,2	995,7	688,6	455,4	4543,2
2017	26,7	560,3	1274,8	555,8	999,0	680,4	468,0	4564,9
2018	24,8	541,2	1289,5	554,8	977,3	658,7	536,1	4582,4
2019	24,1	527,5	1270,1	578,0	963,2	674,8	557,1	4594,7
2020	23,6	500,3	1227,8	587,1	947,8	673,1	612,2	4571,9

Forrás: az M-2.1. táblázat a szerző saját szerkesztése a KSH „Tájékoztatási adatbázis /Népesség- és társadalom-statisztika /Munkaerőpiaci részvétel, a <http://statinfo.ksh.hu/Stainfo/haViewer.jsp>, 15:64 éves népesség száma gazdasági aktivitás szerint, nemenként c. adattáblázata alapján

M-2.2. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség gazdasági aktivitási aránya a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 (%)

évek	nem befejezett ált. iskola	befejezett ált. iskola	középfokú szakmai végzettség érettségi nélkül	érettségi szakmai végzettség nélkül	érettségi szakmai végzettséggel	főiskola v. alapszak	egyetem v. mesterszak	összesen
2001	15,1	34,6	76,7	50,6	72,7	81,8	85,9	59,6
2002	13,5	34,3	76,4	49,8	72,5	82,2	84,7	59,7
2003	14,8	33,9	75,6	50,6	73,4	82,4	85,2	60,6
2004	13,0	33,2	74,8	48,7	73,6	83,1	85,7	60,5
2005	13,7	34,2	74,7	49,5	74,3	83,9	86,1	61,4
2006	16,7	34,3	75,3	48,8	75,1	83,1	84,9	62,0
2007	15,8	34,0	73,9	48,0	75,2	81,0	84,2	61,6
2008	14,7	34,9	72,1	47,2	74,1	79,9	84,0	61,2
2009	14,9	34,6	72,0	47,2	73,5	80,3	82,3	61,2
2010	21,2	35,0	72,5	47,0	74,0	80,1	83,1	61,9
2011	19,3	35,1	72,7	48,0	74,0	80,9	83,9	62,4
2012	20,6	35,6	73,5	50,1	75,4	81,3	83,7	63,7
2013	21,0	36,4	74,5	51,4	76,7	81,0	84,0	64,7
2014	23,8	39,7	75,9	54,1	78,6	81,8	85,9	67,0
2015	27,8	42,0	77,3	57,0	80,3	81,9	87,7	68,6
2016	28,6	43,2	78,4	61,3	81,0	83,8	89,3	70,1
2017	28,6	44,5	79,5	61,8	81,9	83,6	89,0	71,2
2018	27,4	45,2	80,6	61,8	81,4	84,5	88,8	71,9
2019	27,0	45,0	81,8	62,7	82,5	85,0	88,6	72,6
2020	28,1	43,4	81,9	63,6	83,2	85,1	88,9	72,8

Forrás: az M-2.2. táblázat a szerző saját szerkesztése a KSH tájékoztatási adatbázisa (Statinfo) „Munkaerőpiaci részvétel”, fejezetének a „15–64 éves népesség száma gazdasági aktivitás szerint, nemenként” c. adataiból - <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp>

M-3.1. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú népességben belül a foglalkoztatottak száma a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 (E fő)

évek	befejezetlen ált. iskola	befejezett ált. iskola	középfokú szak- mai végzettség érettségi nélkül	érettségi, szakmai végzettség nélkül	érettségi, szakmai végzettséggel	főiskola v. alapszak	egyetem v. mesterszak	összesen
2001	25,1	635,3	1276,7	328,4	925,2	395,3	263,8	3849,8
2002	19,1	607,7	1290,2	328,1	932,0	414,0	259,4	3850,4
2003	17,0	568,2	1262,7	343,9	972,4	440,4	292,5	3897,2
2004	14,4	538,9	1220,5	332,7	969,8	474,4	323,9	3874,7
2005	12,7	531,7	1223,4	341,7	952,5	489,7	327,0	3878,6
2006	13,4	495,4	1245,3	347,8	968,5	507,4	326,3	3904,1
2007	10,1	469,9	1241,0	353,5	963,0	515,9	319,2	3872,5
2008	10,0	461,4	1177,5	342,3	947,0	538,9	341,0	3818,0
2009	10,0	419,2	1121,8	344,9	933,8	545,2	342,5	3717,3
2010	12,8	405,8	1113,0	335,0	942,2	537,6	355,0	3701,3
2011	10,0	405,0	1096,5	338,1	924,2	569,3	381,2	3724,2
2012	11,2	397,7	1097,2	344,8	943,4	607,6	390,8	3792,8
2013	12,9	394,7	1128,7	371,2	931,9	617,6	403,1	3860,0
2014	14,6	442,4	1156,2	414,3	965,4	639,9	437,2	4069,9
2015	18,9	466,2	1148,7	470,8	948,4	660,8	462,1	4175,8
2016	20,4	496,5	1174,5	535,9	958,8	676,6	446,7	4309,4
2017	20,0	501,1	1221,2	530,2	971,3	667,9	461,7	4373,4
2018	19,5	487,8	1243,1	533,1	950,1	648,6	528,5	4410,7
2019	19,4	478,1	1227,9	558,0	939,9	665,0	547,7	4436,0
2020	19,0	446,9	1178,8	561,3	913,7	659,5	601,6	4380,8

Forrás: az M-3.1. táblázat a szerző saját szerkesztése a KSH „Tájékoztatási adatbázis /Népesség- és társadalom-statisztika /Munkaerőpiaci részvétel„ <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp>. 15–64 éves népesség száma gazdasági aktivitás szerint, nemenként c. adattáblázata alapján

M-3.2. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség foglalkoztatási rátája legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 (%)

évek	nem bef. ált. iskola	befejezett ált. iskola	kf. szakmai végz. érettségi nélkül	érettségi, szakmai végz. nélkül	érettségi, szakmai végz.-l	főiskola v. alapszak	egyetem v. mesterszak	összesen
2001	12,0	30,9	71,8	48,4	69,7	80,4	85,1	56,2
2002	9,8	30,4	71,6	47,6	69,5	80,5	83,2	56,2
2003	10,2	30,0	70,5	48,2	70,5	80,7	84,2	57,0
2004	9,2	29,2	69,7	45,8	70,5	80,9	84,2	56,8
2005	8,8	29,5	68,7	46,0	70,3	81,4	84,1	56,9
2006	9,7	28,8	69,3	45,4	70,9	80,5	83,2	57,4
2007	8,2	28,3	68,2	45,1	71,0	78,3	82,5	57,0
2008	8,0	28,5	66,2	43,8	69,9	77,3	82,4	56,4
2009	8,6	26,7	63,9	43,1	68,1	76,5	80,2	55,0
2010	11,7	26,4	63,6	42,2	67,6	75,9	79,9	54,9
2011	9,3	26,6	63,7	42,9	67,5	76,8	81,1	55,4
2012	11,2	27,0	64,5	44,3	68,9	77,2	80,7	56,7
2013	12,7	28,0	66,0	46,1	70,4	77,2	81,5	58,1
2014	15,8	32,5	69,6	49,9	73,8	78,8	83,9	61,8
2015	19,7	34,9	71,6	53,3	76,1	79,6	86,0	63,9
2016	22,2	37,6	74,1	58,2	78,0	82,4	87,6	66,5
2017	21,4	39,8	76,1	59,0	79,6	82,1	87,8	68,2
2018	21,5	40,7	77,7	59,4	79,1	83,2	87,5	69,2
2019	21,8	40,7	79,1	60,5	80,5	83,8	87,1	70,1
2020	22,7	38,8	78,3	60,7	80,2	83,4	87,4	69,8

Forrás: az M-3.2. táblázat a szerző saját szerkesztése a KSH tájékoztatói adatbázisa (Stainfo) „Munkaerőpiaci részvétel”, fejezetének [http://stainfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp.15/64 éves népesség száma gazdasági aktivitás szerint, nemenként](http://stainfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp.15/64%20%C3%A9ves%20n%C3%A9pess%C3%A9g%20sz%C3%A1ma%20gazdas%C3%A1gi%20aktivit%C3%A1s%20szerint%20nemenk%C3%A9nt) c. . adattáblázata alapján

M-3.3. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú, különböző iskolai végzettségű népességcsoportok foglalkoztatási arányainak összehasonlítása – viszonyszámok – 2001–2019

évek	befejezett általános iskola per nem befejezett ált. iskola	kf. szakmai végzettség érettségi nélkül per befejezett ált. iskola	érettségi szakmai végzettség nélkül per befejezett ált. iskola	érettségi + szakmai végzettség per befejezett ált. iskola	érettségi szakmai végz. nélkül per kf. szakkép. érettségi nélkül	érettségi + szakmai végzettség per érettségi szakmai végz. nélkül	érettségi + szakmai végzettség per kf. szakkép. érettségi nélkül	főiskola v. alapszak per érettségi + szakmai végzettség	egyetem v. mesterszak per főiskola v. alapszak
2001	2,6	2,3	1,6	2,3	0,7	1,4	1,0	1,2	1,1
2002	3,1	2,4	1,6	2,3	0,7	1,5	1,0	1,2	1,0
2003	2,9	2,4	1,6	2,4	0,7	1,5	1,0	1,1	1,0
2004	3,2	2,4	1,6	2,4	0,7	1,5	1,0	1,1	1,0
2005	3,4	2,3	1,6	2,4	0,7	1,5	1,0	1,2	1,0
2006	3,0	2,4	1,6	2,5	0,7	1,6	1,0	1,1	1,0
2007	3,5	2,4	1,6	2,5	0,7	1,6	1,0	1,1	1,1
2008	3,6	2,3	1,5	2,5	0,7	1,6	1,1	1,1	1,1
2009	3,1	2,4	1,6	2,6	0,7	1,6	1,1	1,1	1,0
2010	2,3	2,4	1,6	2,6	0,7	1,6	1,1	1,1	1,1
2011	2,9	2,4	1,6	2,5	0,7	1,6	1,1	1,1	1,1
2012	2,4	2,4	1,6	2,6	0,7	1,6	1,1	1,1	1,0
2013	2,2	2,4	1,6	2,5	0,7	1,5	1,1	1,1	1,1
2014	2,1	2,1	1,5	2,3	0,7	1,5	1,1	1,1	1,1
2015	1,8	2,1	1,5	2,2	0,7	1,4	1,1	1,0	1,1
2016	1,7	2,0	1,5	2,1	0,8	1,3	1,1	1,1	1,1
2017	1,9	1,9	1,5	2,0	0,8	1,3	1,0	1,0	1,1
2018	1,9	1,9	1,5	1,9	0,8	1,3	1,0	1,1	1,1
2019	1,9	1,9	1,5	2,0	0,8	1,3	1,0	1,0	1,0
2020	1,7	2,0	1,6	2,1	0,8	1,3	1,0	1,0	1,0
min-max	1,7 - 3,6	1,9 - 2,4	1,5 - 1,6	1,9 - 2,5	0,7 - 0,8	1,3 - 1,6	1,0 - 1,1	1,0 - 1,2	1,0 - 1,1
átlag	2,6	2,3	1,6	2,3	0,7	1,5	1,0	1,1	1,1
szórás	0,7	0,2	0,0 (0,049)	0,2	0,0 (0,042)	0,1	0,1(0,052)	0,1(0,058)	0,1(0,051)

Forrás: az M-3.3. táblázat a szerző szerkesztése az M-3.2. táblázatba szerkesztett adatok alapján

M-4.1. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú népességben belül a munkanélküliek száma a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 (E fő)

évek	befejezetlen ált. iskola	befejezett ált. iskola	középfokú szakmai végzettség érettségi nélkül	érettségi, szakmai végzettség nélkül	érettségi, szakmai végzettséggel	főiskola v. alapszak	egyetem v. mesterszak	összesen
2001	6,5	76,4	87,5	15,2	39,5	7,1	2,6	234,7
2002	7,3	77,0	86,2	15,5	40,2	8,4	4,7	239,3
2003	7,6	74,2	91,9	17,4	40,3	9,4	3,6	244,3
2004	6,0	72,6	90,1	21,2	43,8	12,8	6,1	252,5
2005	7,2	84,3	107,8	25,8	55,0	15,3	7,7	303,1
2006	9,6	94,1	109,1	25,7	56,6	16,3	6,5	317,9
2007	9,3	94,5	103,6	22,6	57,5	17,8	6,5	311,9
2008	8,3	103,3	106,0	27,1	56,4	18,4	6,4	325,9
2009	7,4	124,0	142,8	32,8	74,3	27,1	9,1	417,5
2010	10,2	132,5	156,6	37,7	88,8	29,6	13,9	469,2
2011	10,7	129,3	155,1	39,6	88,1	30,1	12,8	465,7
2012	9,5	126,6	153,3	45,6	90,1	32,3	14,7	472,2
2013	8,3	118,7	145,6	42,4	83,1	29,9	12,2	440,2
2014	7,5	96,9	104,5	35,4	63,1	24,7	10,6	342,7
2015	7,9	94,6	91,5	32,6	52,4	18,8	9,3	307,0
2016	5,9	73,3	68,9	28,3	36,9	12,0	8,7	233,9
2017	6,7	59,2	53,6	25,6	27,6	12,5	6,3	191,5
2018	5,3	53,4	46,3	21,7	27,2	10,1	7,7	171,8
2019	4,6	49,4	42,2	20,0	23,3	9,8	9,3	158,7
2020	4,5	53,4	54,1	26,3	34,1	13,6	10,6	196,6

Forrás: az M-4.1. táblázat a szerző saját szerkesztése a KSH „Tájékoztatási adatbázis /Népesség- és társadalom-statisztika /Munkaerőpiaci részvétel, a <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp>, 15–64 éves népesség száma gazdasági aktivitás szerint, nemenként c. adattáblázata alapján

**M-4.2. A 15–64 éves munkavállalási korú népesség munkanélküliségi rátája
a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 (%)**

évek	befejezetlen ált. iskola	befejezett ált. iskola	középfokú szakmai végzettség érettségi nélkül	érettségi, szakmai végzettség nélkül	érettségi, szakmai végzettséggel	főiskola v. alapszak	egyetem v. mesterszak	országos átlag
2001	20,5	10,7	6,4	4,4	4,1	1,8	1,0	5,7
2002	27,6	11,3	6,3	4,5	4,1	2,0	1,8	5,9
2003	30,9	11,5	6,8	4,8	4,0	2,1	1,2	5,9
2004	29,3	11,9	6,9	6,0	4,3	2,6	1,8	6,1
2005	36,1	13,7	8,1	7,0	5,5	3,0	2,3	7,2
2006	41,7	16,0	8,1	6,9	5,5	3,1	2,0	7,5
2007	47,8	16,7	7,7	6,0	5,6	3,3	2,0	7,5
2008	45,4	18,3	8,3	7,3	5,6	3,3	1,8	7,9
2009	42,6	22,8	11,3	8,7	7,4	4,7	2,6	5,7
2010	44,5	24,6	12,3	10,1	8,6	5,2	3,8	5,9
2011	51,6	24,2	12,4	10,5	8,7	5,0	3,2	5,9
2012	45,8	24,2	12,3	11,7	8,7	5,0	3,6	6,1
2013	39,3	23,1	11,4	10,2	8,2	4,6	2,9	7,2
2014	33,9	18,0	8,3	7,9	6,1	3,7	2,4	7,5
2015	29,3	16,9	7,4	6,5	5,2	2,8	2,0	6,8
2016	22,4	12,9	5,5	5,0	3,7	1,7	1,9	5,1
2017	25,0	10,6	4,2	4,6	2,8	1,8	1,3	4,2
2018	21,6	9,9	3,6	3,9	2,8	1,5	1,4	3,7
2019	19,3	9,4	3,3	3,5	2,4	1,5	1,7	3,5
2020	19,2	10,7	4,4	4,5	3,6	2,0	1,7	4,3

Forrás: az M-4.2. táblázat a szerző saját szerkesztése a KSH „Tájékoztatási adatbázis /Népesség- és társadalom-statisztika / Munkaerőpiaci részvétel” a <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp>, 15–64 éves népesség száma gazdasági aktivitás szerint, nemenként c. adattáblázata alapján

M-5.1. táblázat – Az iskolarendszerben végzett tanulók száma a nappali és felnőttoktatásban – 2001–2019 (E fő)

Év	Az általános iskola 8. évfolyamát sikeresen befejezte összesen	Összesenből felnőttoktatásban fejezte be az általános iskolát	Szakmai vizsgát tett tanuló összesen	Összesenből felnőttoktatásban tett szakmai vizsgát	Érettségi vizsgát tett tanuló összesen	Összesenből érettségi vizsgát tett szakgimnáziumban	Összesenből felnőttoktatásban tett érettségi vizsgát	Érettségizett a nappali oktatásban a 18 évesek százalékában %	Felsőfokú oklevelet szerzett hallgató összesen	Összesenből nem nappali képzésben szerzett oklevelet	Felsőfokú oklevelet szerettek a nappali képzésben a 22 évesek százalékában %
2001	119 400	1 200	56 788	7 960	88 908	40 633	18 467	54,5	47 436	17 690	18,9
2002	118 840	802	63 977	7 742	90 409	40 998	20 797	54,4	50 505	19 720	20,5
2003	116 628	765	60 925	7 869	89 227	42 195	17 283	53,8	52 812	20 883	22,2
2004	118 015	922	65 369	10 457	92 954	46 300	16 285	59,1	53 514	21 881	23,4
2005	120 269	708	63 164	9 460	88 538	45 788	11 513	61,7	57 162	24 430	25,1
2006	118 763	540	60 113	9 073	90 786	49 559	13 891	62,0	53 114	23 243	23,1
2007	112 927	576	55 204	10 450	91 029	52 252	13 502	62,9	51 458	22 399	21,5
2008	110 058	378	55 274	10 443	81 183	53 822	12 730	54,2	49 190	20 233	22,0
2009	106 249	438	51 085	7 086	90 450	54 349	12 413	61,8	53 301	17 237	28,2
2010	107 105	479	52 597	7 160	87 244	53 361	9 287	64,4	53 383	14 927	30,3
2011	100 105	473	55 888	7 572	85 925	52 100	9 484	63,4	49 566	14 133	28,6
2012	95 179	327	64 839	8 435	83 448	50 919	9 603	62,0	50 701	14 439	28,4
2013	91 703	426	58 409	11 897	76 707	50 170	8 271	58,8	51 668	14 579	28,6
2014	89 703	527	55 353	11 855	77 302	46 488	8 126	62,6	53 680	14 454	31,3
2015	91 685	521	48 640	7 229	72 467	44 695	7 104	63,8	56 123	15 040	33,7
2016	90 153	367	49 622	8 850	68 547	43 387	6 448	62,9	55 516	15 554	33,1
2017	89 872	392	50 430	14 107	68 255	43 939	7 230	63,4	50 450	12 679	31,9
2018	89 119	400	55 284	17 167	68 795	43 607	6 980	62,0	50 887	13 009	33,4
2019	90 274	453	49 190	16 803	67 072	38 830	5 907	61,9	49 132	12 847	34,3

Forrás: az M-5.1. táblázat a szerző saját szerkesztése a KSH „STADAT – összefoglaló táblák – 23. oktatás” – 1.1.5. Végzettség száma és aránya a nappali és a felnőttoktatásban c. https://www.ksh.hu/stadat_files/okt/hu/okt0005.html alatti adattáblázata alapján.

M-5.2. táblázat – Az iskolarendszerű felnőttképzésben végzett tanulók száma és aránya – 2001–2019 (E fő; %)

Év	Az általános iskola 8. évfolyamát sikeresen befejezte összesen	Összesenből felnőttoktatásban fejezte be az általános iskolát	Felnőttoktatásban fejezte be %	Szakmai vizsgát tett tanuló összesen	Összesenből felnőttoktatásban tett szakmai vizsgát	Felnőttoktatásban tett szakmai vizsgát %	Érettségi vizsgát tett tanuló összesen	Összesenből felnőttoktatásban tett érettségi vizsgát	Felnőttoktatásban tett érettségi vizsgát %	Felsőfokú oklevelet szerzett hallgató összesen	Összesenből nem nappali képzésben szerzett oklevelet	Nem nappali képzésben szerzett oklevelet %
2001	119 400	1 200	1,0	56 788	7 960	14,0	88 908	18 467	20,8	47 436	17 690	37,3
2002	118 840	802	0,7	63 977	7 742	12,1	90 409	20 797	23,4	50 505	19 720	39,0
2003	116 628	765	0,7	60 925	7 869	12,9	89 227	17 283	19,4	52 812	20 883	39,5
2004	118 015	922	0,8	65 369	10 457	16,0	92 954	16 285	17,5	53 514	21 881	40,9
2005	120 269	708	0,6	63 164	9 460	15,0	88 538	11 513	13,0	57 162	24 430	42,7
2006	118 763	540	0,5	60 113	9 073	15,1	90 786	13 891	15,3	53 114	23 243	43,8
2007	112 927	576	0,5	55 204	10 450	18,9	91 029	13 502	14,8	51 458	22 399	43,5
2008	110 058	378	0,3	55 274	10 443	18,9	81 183	12 730	15,7	49 190	20 233	41,1
2009	106 249	438	0,4	51 085	7 086	13,9	90 450	12 413	13,7	53 301	17 237	32,3
2010	107 105	479	0,4	52 597	7 160	13,5	87 244	9 287	10,6	53 383	14 927	28,0
2011	100 105	473	0,5	55 888	7 572	13,5	85 925	9 484	11,0	49 566	14 133	28,5
2012	95 179	327	0,5	64 839	8 435	13,0	83 448	9 603	11,5	50 701	14 439	28,5
2013	91 703	426	0,3	58 409	11 897	20,4	76 707	8 271	10,8	51 668	14 579	28,2
2014	89 703	527	0,6	55 353	11 855	21,4	77 302	8 126	10,5	53 680	14 454	26,9
2015	91 685	521	0,6	48 640	7 229	14,9	72 467	7 104	9,8	56 123	15 040	26,8
2016	90 153	367	0,4	49 622	8 850	17,8	68 547	6 448	9,4	55 516	15 554	28,0
2017	89 872	392	0,4	50 430	14 107	28,0	68 255	7 230	10,6	50 450	12 679	25,1
2018	89 119	400	0,4	55 284	17 167	31,1	68 795	6 980	10,1	50 887	13 009	25,6
2019	90 274	453	0,5	49 190	16 803	34,2	67 072	5 907	8,8	49 132	12 847	26,1
átl.%			0,6/év			18/év			13/év			35/év

Forrás: az M-5.1. táblázat a szerző saját szerkesztése a KSH „STADAT – összefoglaló táblák – 23. oktatás” – 1.1.5. Végzetek száma és aránya a nappali és a felnőttoktatásban c. https://www.ksh.hu/stadat_files/okt/okt0005.html alatti adattáblázata alapján